

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra české literatury a literární vědy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kritická recepce Šlejharova díla

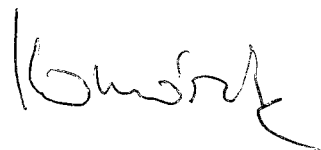
Vedoucí práce:

PhDr. Jan Wiendl, PhD.

Jan Komárek

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně
s využitím uvedených pramenů a literatury.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Kouřil'.

Úvod.....	4
Josef Karel Šlejhar v datech.....	6
Dojmy z přírody a společnosti	8
Co život opomíjí.....	23
Zátiší.....	29
V zášeří krbu	36
Temno	44
Peklo.....	50
Od nás	55
Hlas	61
Dějiny literatury české	62
Povídka z výčepu	63
Lípa	67
Předtuchy	79
Z Prahy, Z Chmurných obzorů, Vraždění, Z krajského města	82
Rozvrat	87
Maloměstská idyla	88
Nekrology.....	90
Závěr	91
Bibliografické odkazy článků	92
Články týkající se Šlejharových děl.....	92
<i>Kuře melancholik. Dětský román ještě s jinými zřeteli</i>	92
<i>Sezima</i>	92
<i>Florian Bílek, mlynář z Myšic. Příběhy vesnického života; Dojmy z přírody a společnosti</i> ..	93
<i>Sezima</i>	94
<i>Co život opomíjí</i>	94
<i>Ještě dva měsíce</i>	96
<i>Oba</i>	96
<i>Dobré ženy, které příliš milují</i>	96
<i>Zátiší</i>	96
<i>V zášeří krbu</i>	97
<i>Temno</i>	98
<i>Pašeráci</i>	99
<i>Peklo</i>	99
<i>Rozbité okno</i>	101
<i>Od nás</i>	101
<i>Povídka z výčepu</i>	102
<i>Hlas</i>	103
<i>Dějiny české literatury</i>	103
<i>Lípa</i>	104
<i>Předtuchy</i>	106
<i>Z Prahy</i>	107
<i>Z Chmurných obzorů</i>	108
<i>Vraždění</i>	109
<i>Rozvrat</i>	109
<i>Maloměstská idyla</i>	110
Články týkající se Šlejharovy osoby, nebo jeho obecně jeho tvorby.....	112

Úvod

Dílo Josefa Karla Šlejhara již sto dvacet let dráždí svým otevřeným zobrazením zla a utrpení. Šlejhar je autor, na kterého se nikdy úplně nezapomnělo, ale který také nikdy nebyl středem zájmu čtenářů, literárních historiků či kritiků. Důkazem toho může být to, že zatím není k dispozici jeho sebrané dílo ani vyčerpávající monografie. Snad největšího zájmu se Šlejhar těší poslední roky. Nejlepším dokladem může být film Jaroslava Brabce na motivy Šlejharovy nejznámější práce *Kuře melancholik*.

Jak napovídá název naší práce, cílem není přímo J. K. Šlejhar ani jeho dílo, ale soustředíme se na recepci kritiky, případně na články zaměřené na jeho osobu. Ohlas jsme si časově omezili na články, které vyšly během Šlejharova života, a nekrology či články, které vyšly krátce po jeho smrti.

Základní informace o ohlasu jsme čerpali z Ústavu pro českou literaturu, tyto údaje jsme v průběhu bádání dále rozšiřovali a doplňovali. Také jsme pro získání více informací využili Šlejharovu pozůstalost uloženou v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a pochopitelně primární Šlejharovo dílo.

Protože jsou články zcela soustředěny převážně do období po vydání knihy a kritiky na časopisecké otištění povídek jsou velice výjimečné, členíme náš text do kapitol nesoucích název práce, popřípadě prací, které v daném období vyšly. Články týkající se osobnosti J. K. Šlejhara, nebo ty, které se zabývají jeho dílem obecně, vážeme dobově, vřazujeme je tedy mezi recenze knih, abychom dodrželi chronologický postup.

Protože naši práci chápeme jako důležitý článek bádání o J. K. Šlejharovi, přikládáme na závěr bibliografický soupis článků v českém týkajících se jeho díla a jeho osoby, omezujeme se pouze na články psané v českém jazyce. Tento seznam pro přehlednost dělíme na dvě základní části, jedna část obsahuje ohlas jednotlivých Šlejharových děl, který je v rámci konkrétního díla řazen abecedně. Druhá část obsahuje články týkající se přímo jeho a články zabývající se dílem obecně. V této části jsou články řazeny podle abecedy. Protože jsme se při naší práci pochopitelně snažili seznámit se s veškerým dostupným kritickým ohlasem, supluje tento bibliografický soupis seznam použité literatury, který k práci nepřikládáme. Toto činíme proto, že by se oba seznamy lišily jen o několik článků, které jsme

bohužel neměli možnost přečíst. Také veškeré články a knihy, které zde citujeme, jsou v poznámkovém aparátu obdařeny přesným bibliografickým odkazem.

Jak jsme se již zmínili, s korpusem článků pracujeme chronologicky. Naše práce ale nemá za cíl pouhou sumarizaci dostupného materiálu, především se pokoušíme o širší úvahu nad ohlasem jednotlivých sbírek. Také se u některých stěžejních jmen české kritiky, ale také u autorů, kteří věnovali Šlejharovi větší pozornost, podáváme stručnou analýzu vývoje jejich pohledu na Josefa Karla Šlejhara. U některých kritiků se snažíme odhalit jejich metodu, postupy a pokoušíme se vysvětlit jejich postoj a odhalit vlivy ostatních kritik. V citacích zachováváme jazyk původního textu, doplňujeme pouze interpunkci.

Josef Karel Šlejhar v datech

- 1864** Narodil se dne 17. října ve Staré Pace.
- 1877-1881** Studoval na c. k. vyšší reálné škole v Pardubicích.
- 1881-1884** Studoval chemii na c. k. české vysoké škole technické v Praze.
- 1884-1885** Pracoval jako aspirant manipulačními pracemi životního a požárního pojišťování v bance Slávie. Místo opustil na vlastní žádost s velmi dobrým vysvědčením.
- 1886-1889** Pracoval v textilním závodě svého otce ve Staré Pace, kde zastával funkci technika a spravoval obchodní část podniku.
Začíná psát své první povídky.
- 1889-1890** Pracoval jako chemik v cukrovaru Ervína hraběte Šlika v Kopidlně. Toto místo mu pomohlo z těžké finanční krize. Jeho rozvíjející se kariéra byla ukončena roku 1890 dvěma těžkými chorobami (zápalem plic a tyfem). Na podzim roku 1889 vydává svou neznámější práci *Kuře melancholik*.
- 1892** Dne 9. listopadu se oženil s Johanou Nepomuckou.
- 1893** Pracoval v Černém Kostelci v keramické dílně.
- 1893-1894** Pracoval v továrním závodě firmy Mikulejský z Řivnáče. Tato firma se zabývala výrobou topících zařízení. Šlejhar zde působil jako technický a administrativní správce. Vedl si velmi dobře, ale pro špatný zdravotní stav se musel místa vzdát. Vychází jeho první soubor povídek *Dojmy z přírody a společnosti*.
- 1894-1895** Pobýval v Buřanech, kde jeho bratr Arnošt vlastnil továrnu.
- 1895** Odstěhoval se z nenáviděného města na venkov do zpustlého rodinného statečku v Dolní Kalné. Tento rok se seznamuje, zatím jen formálně, s Josefem Svatoplukem Macharem, se kterým si dopisoval až do konce svého života.
Vychází povídkový soubor *Co život opomíjí*.
- 1896** Přihlásil se k Manifestu české moderny.
- 1898-1899** V roce 1898 vychází soubor povídek *Zátiší* a o rok později povídkový soubor *V zášeří krbu*.

- 1901** V září se rozvedl. Rozvodové řízení trvalo skoro celé léto.
Začal učit v Hradci Králové, kde vykonával funkci suplujícího učitele.
- 1902** Po krátkém působení v Třebíči v říjnu 1902 přesídlil do Kolína, kde učil český, francouzský a německý jazyk a kupecké počty, byl několikrát třídním učitelem a spravoval žákovskou knihovnu.
Vydává román *Temno* a povídkový soubor *Předtuchy*.
- 1904** V září mu zemřela matka a bratr.
- 1905** Vychází román *Peklo*.
- 1906** Byl přeložen na obchodní školu Nového obchodního gremia královského města Prahy. V září byl jmenován Kuratoriem obchodních škol „skutečným učitelem“ pro český a francouzský jazyk, ale neměl aprobaci.
Oženil se svou služkou Marií, ale manželství nebylo podle zákonů Rakouska-Uherska právoplatné. Narodil se jim syn Hamilkar.
- 1908** Vydává román *Lípa*.
- 1909** Vydává román *Předtuchy*.
- 1910** Vydává sbírky *Z Prahy*, *Z Chmurných obzorů*, *Vraždění*, *Z krajského města*
- 1911** V dubnu zemřel Šlejharův otec Arnošt.
Vydává knihu *Rozvrat a Maloměstská idyla*.
- 1912-1914** Na konci života přišel nešťastnou finanční machinací skoro o všechny svoje úspory. Onemocněl rakovinu žaludku, které ho nezbavila ani operace. Pokusil se sice ještě neúspěšně o návrat do školy. Zemřel 4. září v nedožitých padesáti letech. Je pohřben na Vinohradském hřbitově.

Dojmy z přírody a společnosti

Šlejharovy práce se začaly nejprve objevovat v Hlasu národa, který se mladého začínajícího autora ujal a kterému on zůstává po čtyři roky, až na několik prací v Květech, Ruchu či Zábavných listech, věrný.

A byl to právě Hlas národa, který roku 1889 otiskl jeho bezesporu nejznámější, již vyzrálou práci, *Kuře melancholik*. Tato povídka je příběhem o střetu nevinného dětského světa s arogantním, bezohledným světem dospělých, reprezentovaným zde macechou. Tento střet, ve kterém jednoznačně dominuje macecha, nemůže pro malého chlapce skončit jinak než zkázu. Dítě není schopno čelit událostem, které na něj dopadají, a pouze je pasivně přijímá. Ovšem zkázu dítěte nepojal Šlejhar tragicky, nýbrž jako vykoupení a smíření. Závěru knihy dominuje výjev zemřelé matky volající své umírající dítě. Celý příběh chlapce je dán do paralely s životem neduživého kuřete. Práce nejprve vychází časopisecky, posléze i knižně v knižnici Hlasu národa.¹ Leč ani tento „dětský román ještě s jinými zřetely“, až na několik sporých reakcí, nevyvolal soustavný zájem kritiky, na který si autor musel ještě takřka pět dalších let počkat. Přesněji až do roku 1894, tedy do vydání sbírky *Dojmy z přírody a společnosti*², která společně se sbírkou *Co život opomíjí*³, vydanou o rok později, shrnuje takřka všechny povídky z prvních let Šlejharovy tvorby. Povídkám zařazeným v obou sbírkách se proti časopiseckému vydání dostalo mnohdy i značných změn. Za některé změny byla odpovědná kritika, ale za nejcitelnější zásahy nesl zodpovědnost spor autora se čtenáři. Jenom pro úplnost dodáváme, že povídka *Sezima*, vyšla knižně až v roce 1911.

Sbírka *Dojmy z přírody a společnosti* shrnuje Šlejharovu dosavadní tvorbu. Až na jednu povídku – *Na vesnici* – byly všechny povídky již časopisecky publikovány. Zmiňovaná povídka *Na Vesnici* vyšla časopisecky až roku 1903⁴. Sbírka je tematicky velmi různorodá. Hlavními tématy je především těžká, mnohdy mezní, životní situace, vztah člověka k jiné

¹ Kuře „melancholik“. Dětský román ještě s jinými zřeteli. Hlas Národa, 1889, č. 283, s. [11], 13. 10.; č. 290, s. [11], 20.10.; č. 297, s. [14], 27.10.; č. 304, s. [10], 3.11.; č. 311, s. [11-12], 10. 11.; podepsáno: Josef K. Šlejhar – knižně: románová knihovna Hlasu Národa (1889) - *Co život opomíjí* (1895)

² ŠLEJHAR, Josef Karel: *Dojmy z přírody a společnosti*. J. Otta, Praha 1894.

³ ŠLEJHAR, Josef Karel: *Co život opomíjí*. Evd. Beaufort, Praha 1985.

⁴ *Na vesnici*. Nahodilý výjev. Právo lidu 12, Dělnická besídka, Nedělní příloha, 1903, č. 128, 10.5.; č. 134, 6.5. - knižně: *Dojmy z přírody a společnosti* (1894)

lidské bytosti či zvířeti a pochopitelně smrt. Po dějové stránce nejsou povídky příliš rozvité, některé inklinují k naprosté dějové redukci. Je nutné ovšem dodat, že všechny povídky se odehrávají pouze v rámci svého fikčního světa, do žádné z nich nepronikají osudy či osoby světa reálného. Děj je vystavěn výhradně okolo hlavní postavy, která je vůči svému okolí převážně pasivní. Tím je také dána dějová jednoduchost. Volné pole je využito k prezentaci názorů a postojů vůči světu vypravěče. Dovídáme se tak například o jeho averzi vůči pokrokům civilizace a o lásce k přírodě, která jasně prosvítá z popisů. Ovšem i přes skepsi, která vystupuje z povídek, je cítit touha po nápravě a lepším světě.

Již od počátku Šlejharovy tvorby je patrné ostré rozdělení světa na svět utiskovaných a utiskovatelů. Svět krutosti, bezcitnosti a moci, který svět slabých, utlačovaných, bezmocných a týraných ovládá mocí, proti které není žádná obrana a která je pro něj fatální. Ostatně postavy se ani nepokoušejí změnit osud a přijímají svůj úděl odevzdaně.

Jak jsme uvedli výše, první, byť sporé, kritické ohlasy, zaznamenala až povídka *Kuře melancholik*. Máme zde na mysli samostatné vydání z roku 1889, ne pozdější reakce na knižní vydání, ty se týkají až celé sbírky *Dojmy z přírody a společnosti*. První stať⁵, která se povídka dotýká, a vůbec první stať, věnovaná J. K. Šlejharovi, je jen pouhé letmé zmínění paralely kuřete a dítěte v rámci posudku k Sumínově knize *Veště*.⁶ V první stati cele věnované *Kuřeti melancholikovi* Josefa Kuchaře vydané o rok později v Lumíru, je Šlejhar zařazen mezi stoupence realismu, tedy starší generace.⁷ Autor ovšem posuzoval pouze povídku *Kuře melancholik* bez povědomí o ostatních pracích, které by mu již v té době jasně ukázaly odlišné Šlejharovo umělecké směřování. Autor ze svého značně omezeného formálního hlediska varoval Šlejhara-realistu před naturalismem a jinými „výstřelky z pařeňiště moderní novelistiky budící jen odpor, hnus a ošklivost“⁸, které nikdy nebudou cílem „pravého realistického tvoření, ani pravého umění“⁹. I přesto je nutné si uvědomit, že se jedná o vůbec první pokus o zařazení mladého začínajícího autora. Byť podle norem, které na jeho dílo nešly aplikovat ani v jeho počátcích.

Nedlouho po této stati vydává Vilém Mrštík v Literárních listech velice důležitou kritiku *Kuřete melancholika*,¹⁰ kterou citujeme z jejího knižního vydání¹¹. Mrštík nejprve

⁵ Krátkou v Hlasu národa uveřejněnou den před otištěním první části, byť obsahovala velmi krátký rozbor díla nebereme v úvahu jako kritický počín, šlo o vlastně o reklamu.

⁶ F.V.V. [= VYKOUKAL František Vladimír]: Světozor 33, 1898-1899, č. 9, s. 108, 6.1. 1899.

⁷ -Ch- [= KUCHARŤ Karel]: Lumír 18, 1890, č. 9, s. 108, 20.3.

⁸ -Ch- [= KUCHARŤ Karel]: Lumír 18, 1890, č. 9, s. 108, 20.3.

⁹ -Ch- [= KUCHARŤ Karel]: Lumír 18, 1890, č. 9, s. 108, 20.3.

¹⁰ MRŠTÍK Vilém: Literární listy 12, 1890-1891, č. 9, s. 151-153, 16.4.; č. 10, s. 167-168, 1.5.; č. 11, s. 187-188, 16.5.; č. 13, s. 218-219, 16.5.; č. 14, s. 236-237, 1.7.; č. 16, s. 268-270, 1.8.; č. 10, s. 329-331, 1.10.; č. 22, s. 361-363, 1.11.; č. 23, s. 377-378, 16.11.

ostře napadá mlčení celé kritické veřejnosti po první léta autorovy tvorby a zvláště ostře útočí na mlčení zahalující tuto knihu¹², „*kteřá opravdu něco znamená*“¹³, jak píše doslova. Za tímto útokem je cítit obava, aby moderní, mladý autor vířící všeobecné mínění čtenářů, jak ukážeme dále, nezůstal bez kritické odezvy. Také z tohoto důvodu je Mrštíkova kritika mlčení tak ostrá. Je totiž faktem, že kritické reakce na Šlejharova díla – Mrštíkova nevyjímaje – vycházely až po knižním vydání, nikoli po časopiseckém. Není proto spodivem, že první časopisecky vydané práce kritické pozornosti unikly. Ovšem Mrštíkova obrana šeredna v literatuře, obhajovaná v té době Hostinským, vztažená na „[...] *velice četné a vážné hlasy*“¹⁴ kolem *Kuřete melancholika* se nám i vzhledem k jejich počtu jeví jako příliš vyhrocená.¹⁵ Sama kritika ale není jen pouhým obdivem, Mrštík si pečlivě všímá nedostatků a také se jimi podrobně zabývá.

Mrštíkův pohled na *Kuře melancholika* je výrazně psychologický. Hlavní výtky směřovala k části povídky, kde stará služka Katla pronáší na adresu kuřete: „*Víš je to nějaký ,melancholik’, a proto je nemohou ti druzí vystát.*“¹⁶ Mrštíkovi přijde úsměvné, že právě služka Katla říká tuto pasáž: „*Jak přišla stará, zcela obyčejná služka Katla k pojmu a slovu ,Melancholik’, nechápeme my a snad nikdo mimo nás. Autor sám tu nevysvětluje ničeho ani před tím ani po tom*“¹⁷ Tato poznámka měla velký vliv na další genezi povídky – Šlejhar tuto pasáž, pro knižní vydání ve sbírce *Co život opomíjí*, vynechal a název změnil na *Kuře*, povídka také přišla o svůj podtitul *Dětský román ještě s jinými zřeteli*. Je samozřejmé, že toto nebyla jediná změna, kterou Šlejhar provedl, povídka jich doznala řadu, ale tato je pro svou specifčnost a náš úhel pohledu klíčová.¹⁸ Mrštík dále napadá místa, kde se Šlejhar vměšuje do textu, ale zároveň říká, že pravděpodobně jde teprve o hledání nové formy, nebo se tohoto aspektu postupně sám zbaví. Všímá se popisů přírody, která se mu zdá být ještě jednou postavou románu, a také si všímá Šlejharova těžkého jazyka.

Na rozdíl od autora předchozí statě¹⁹, který Šlejhara jednoznačně žánrově zařazuje, Mrštík se tomuto brání. Jediné bližší zařazení, byť ne výslovně, Šlejhara k naturalismu,

---

¹¹ MRŠTÍK Vilém: *Moje sny* : Pia Desideria. Nakladatelské družstvo Máje [po 1903].

¹² Mrštík recenzoval knižní vydání z knižnici Hlasu národa

¹³ MRŠTÍK Vilém: *Moje sny* : Pia Desideria. Nakladatelské družstvo Máje [po 1903], s. [100].

¹⁴ MRŠTÍK Vilém: *Moje sny* : Pia Desideria. Nakladatelské družstvo Máje [po 1903], s. 143.

¹⁵ V této době ještě nemohlo jít o spor s novopackými měšťany, ten propukl až po vydání sbírky *Dojmy z přírody a společnosti* o tři roky později.

¹⁶ MRŠTÍK Vilém: *Moje sny* : Pia Desideria. Nakladatelské družstvo Máje [po 1903], s. 108.

¹⁷ MRŠTÍK Vilém: *Moje sny* : Pia Desideria. Nakladatelské družstvo Máje [po 1903], s. 108.

¹⁸ Více ke změnám: *Dojmy z přírody a společnosti, Co život opomíjí*. NLN, 2002, s. 551.

¹⁹ -Ch- [= KUCHAR Karel]: *Lumír* 18, 1890, č. 9, s. 108, 20.3.

vyjádřil slovy: „Ukázal na zhoubný a znemravňující vliv všeho násilí právě u těch lidí a povah, které odporu schopny nejsou vinou svých povah.

Pravíme výslovně povah a menší důraz klademe na okolnosti, poněvadž okolnosti povahu na povrh teprve vynášejí.“²⁰ Svou stat' končí Mrštík tak, jak ji začal, útokem proti soudobé kritice.

Po vydání sbírky se ovšem negativním hlasům Šlejhar již nevyhnul. Katolický list *Vlast'* otiskl velmi ostrou kritiku J. V. Veselého.²¹ Odsudek byl velmi radikální, podle Veselého si Šlejharovy práce nezasluhují rozboru. Jeho příspěvek se týká nejen sbírky *Dojmy z přírody a společnosti*, ale také povídky samostatně vydané v roce 1894 u nakladatele Beauforta, *Florian Bílek, mlynář z Myšic*. Toto dílo se ze Šlejharovy poetiky vymyká, protože svět a osudy postav jsou prosty utrpení. Dokonce přes nepřízeň a zvlí, která je v jiných Šlejharových dílech všeubíjející silou, dojde láska dvou mladých lidí naplnění. V díle se Šlejhar pokusil o humor a přiblížení se hovorové řeči, ale tyto jeho snahy působí značně neorganicky. Na samém konci vypravěč opouští příběh a bilancuje a brání se používání velkých gest jako jiní spisovatelé. O této Šlejharově práci píše, „*je to slátanina s dětinskou naivností vyprávěná*“²². Je pochopitelné ze zaměření časopisu, který byl kritizován i od samotných členů katolické církve – např. Sigismund Bouška kritizoval *Vlast'* pro její přezíravý přístup k moderní poezii – že práce používající slovní spojení typu „*ztracený mrchy*“²³ či „*ty neřáde*“²⁴ nemohla sklidit nic jiného než silné odmítnutí. Ovšem největší vlna nevole padla na Šlejhara za motivy, které v očích konzervativních katolíků hanobily autoritu církve a jejích služebníků. Nejvíce Veselého pobouřily postavy dvou páterů, Šlejhar je podle něj postavil do nedůstojné situace: Ve chvíli, když páterové chtěli vylézt na skálu, zůstali vinou svých mohutných břich a závratě přitištěni ke skalní stěně a sedláci je museli sundat dolů. Poznámky v povídce: „*pomoc Boží opustila své věrné služebníky*“ a „*Dobře jim páteři zaplatili, líp, než se dalo od osob jejich stavu očekávat*“.
Veselého přímo rozhořčily. Jenom pro dokreslení uvádíme poslední větu kritiky: „*A kniha ta vyšla u – J. Otty. Smutné dosti. Zapamatujme si!*“²⁵

Dalším konzervativně klerikálním časopisem, který si všímá Šlejharova díla, byla *Hlídka literární*.²⁶ Taktéž jako u *Vlasti* už samo zaměření časopisu napovídá, jakého ohlasu se

²⁰ MRŠTÍK Vilém: *Moje sny* : Pia Desideria. Nakladatelské družstvo Máje [po 1903], s. 129.

²¹ VESELÝ Josef J: *Česká [literatura]*. *Vlast'* 10, 1893-1894, č. 12, s. 1127, září 1894.

²² VESELÝ Josef J: *Česká [literatura]*. *Vlast'* 10, 1893-1894, č. 12, s. 1127, září 1894.

²³ Florian Bílek, *Mlynář z Myšic*, Beaufort s. 30.

²⁴ Florian Bílek, *Mlynář z Myšic*, Beaufort s. 159

²⁵ VESELÝ Josef J: *Česká [literatura]*. *Vlast'* 10, 1893-1894, č. 12, s. 1127, září 1894.

²⁶ VYCHODIL P.: *Hlídka literární* 11, 1894, č. 7, s. 263-264.

zde autor dočkal. V negativním posudku šéfredaktora P. Vychodila je kritizována vlastně jakákoli stopa moderních literárních směrů a hlavně nepodobnost k pravdě. Autor byl kritizován za symbolistní prostocviky, nepravdivou a vybájenou psychiku, loutkovitost postav. Také je vytykáno Šlejharovi poučování čtenáře, pod kterým lze vidět takřka totéž, co nazývá Mrštík vměšováním autora do díla. Mezi těmito nedostatky Vychodil vyzvedá krajinomalbu, leč zároveň jí vytyká některé rozvláčné a pracně utvořené pasáže, které jsou tématem v mnoha statích a je na ně veskrze nahlíženo negativně.

Veselého a Vychodilova kritika jsou dokladem silně ideového přístupu, který ovšem nebyl ostatní kritikou přijímán. Krátkou glosu proti tomuto pohledu nalezneme například v Lumíru v již zmiňované stati autora s pseudonymem Ulrica.²⁷ Ve Veselého případě je ideovost vyjádřená dokonce přímo a obrací se i proti nakladateli knihy. Oba kritici se Šlejharem již nikdy nezabývali, to ovšem svědčí spíš o posunu dobového nazírání na otázku náboženství v díle, než o možné změně názorů obou kritiků.

Vychodilova kritika je také zajímavá tím, že naráží na spor Šlejhara s novopackými občany. Podíváme se na tento spor podrobněji: Šlo o vystoupení několika obyvatelů Nové Paky proti Šlejharovi. Ti se identifikovali s postavami v povídkách a ostře za to autora napadli. Celý spor se vyhrotil natolik, že byl Šlejhar nucen se z Nové Paky odstěhovat. Ale celá aféra tím neutichla, 28. dubna 1893 vychází v Národních listech „zasláno“ novopackých měšťanů²⁸, ve kterém urážlivě napadají Šlejharovu osobu a neurvale ho obviňují, že svou povídkou *Sezima*²⁹ velmi ztrpčil poslední chvíle umírajícího člověka. Šlo o příběh úředníka, kterého poté, co onemocněl rakovinou, všichni odvrhnou. Okolí se mu vyhýbá a i vlastní rodina se jej zřekne a pouze čeká na jeho smrt, která na sebe dlouho čekat nenechá. Následující den vychází odpověď Svatopluka Čecha.³⁰ Svatopluk Čech redigoval beletristickou část Květů, které otiskly zmiňovanou povídku. Zdůraznil, že povídku přijímal pro její literární hodnotu a také dodal, že „*pouhým spíláním literární význam Šlejharův [se] neumenší.*“³¹

²⁷ např. článek: Urtica: Občané z Paky ... Lumír 21, 1893, č. 14, s. 168, 10.5.

²⁸ Novopactí měšťané: Z Nové Paky. Panu J. K. Šlejharovi. „také spisovateli“ ve Staré Pace (Zasláno). Národní listy 33, 1893, č. 117, 28. 4.

²⁹ Sezima. Maloměstský obraz. Květy 15, 1893, I, č. 3, s. 288-306 a 308., 1.3.; podepsáno: Josef K. Šlejhar - knižně: Maloměstská idyla (1911)

³⁰ ČECH Svatopluk: K „Zaslání“ z Nové Paky ve včerejším ranním vydání „Národních listů“. Národní listy 33, 1893, č. 118, 29. 4.

³¹ ČECH Svatopluk: K „Zaslání“ z Nové Paky ve včerejším ranním vydání „Národních listů“. Národní listy 33, 1893, č. 118, 29. 4.

Na tuto výměnu názorů reaguje ještě Čas jejím shrnutím.³² Článek pochopitelně vyznívá jasně ve prospěch napadeného autora. Na stranu Šlejhara se postavil také Lumír.³³ Autor článku, který se ukrývá pod pseudonymem Ulrica, mimo jiné naráží také na kritiku, respektive postoj Veselého. „*Jsou snad všichni kněží vzorem cnosti? Snad ne, ale nehodný kněz se v povídkách líčiti nesmí.*“³⁴ Ještě jednu letmou zmínku k tomuto sporu můžeme najít z pera J. Kalvody v Nivě, ale v ní nejde ani tak o Šlejharův spor, ten je opravdu pouze zmíněn, ale o vzájemnou rivalitu mezi Nivou a Lumírem.³⁵

Celý spor vyústil nejen Šlejharovým odchodem z Nové Paky, ale také úpravami povídek před knižním vydáním – vynecháním postav a dalšími změnami. Je tedy zřejmé, pochopitelně vedle uměleckých snah, že se Šlejhar obával, aby některou z dalších povídek nepotkal podobný osud jako tuto. Také povídku *Sezima* zařadil do sbírky *Maloměstská idyla*, která vyšla v roce 1911.

Za pozornost také stojí, že jde vlastně o první ohlas na časopisecké vydání, nikoli na knižní. A to i přesto, že do této doby Šlejhar vydal časopisecky přes třicet povídek. Tento spor nám také odkrývá zajímavý pohled na čtenářský ohlas, jinak velmi špatně dostupný, a jeho dopad na Šlejharovo dílo.

Odmítnutí ale Šlejhar neskldil jen u pobouřených čtenářů, kterým postavy příliš připomínaly sama sebe, či u konzervativní katolicky zaměřené kritiky; byl kritizován i od programových zastánců moderní poezie. Například Jiří Karásek otiskuje v Nivě odmítavý článek.³⁶ Sice vysoko hodnotí Šlejharovy popisy přírody, ale zároveň silně odmítá jeho práce jako celek. Píše, že autor sice zná akcent a zná i tempo, kterými umí odzbrojit a poděsit čtenáře, ale právě zbraně, jimiž toho dosahuje působí na čtenáře, Karásek prohlédl – doslova píše: „*mám teď autora v silném podezření, že mě chtěl poděsiti a toto ,chtěl‘“ odzbrojuje mne a odzbrojuje i autora*“³⁷. Úsměvně působí shrnutí kladných, nepočítáme-li zmínku o popisech přírody, stránek Šlejharova díla do krátkého sdělení, že ty se „*vykládati sluší již na jiném místě, než jest omezený rozměr pouhého referátu*“³⁸. Bohužel slibovanou samostatnou studii již Karásek nikdy neuveřejnil. Stať, tak jako takřka všechny z tohoto období, si všímá také *Floriana Bílka Mlynáře z Myšic*. Vypravěčská metoda rušící každou chvíli čtenáře a její

³² [nepodepsáno]: Obzor. Čas 7, 1893, č. 18, s. 277-279, 6. 5.

³³ Urtica: Občané z Paky ... Lumír 21, 1893, č. 14, s. 168, 10.5.

³⁴ Urtica: Občané z Paky ... Lumír 21, 1893, č. 14, s. 168, 10.5.

³⁵ KALVODA J.: Pan J. V. Sládek, aféra Šlejharova, symbolisté a to ostatní – ze Svatozoru- „Máj“ – Svátek – Crha. Niva 3, 1893, č. 13, s. 207-208, 1.6.

³⁶ KARÁSEK Jiří [= KARÁSEK Jiří ze Lvovic]: Niva 4, 1893-1894, s. 271-272,

³⁷ KARÁSEK Jiří [= KARÁSEK Jiří ze Lvovic]: Niva 4, 1893-1894, s. 271.

³⁸ KARÁSEK Jiří [= KARÁSEK Jiří ze Lvovic]: Niva 4, 1893-1894, s. 272.

absence v pozdějších pracích přivádějí Karáska k názoru, že *Florian Bílek, mlynář z Myšic* je Šlejharovou nejranější prací.

Také Karáskův blízký přítel Arnošt Procházka ve své studii, kterou se budeme zabývat později, *Floriana Bílka* pokládá za nejranější Šlejharovu práci. Procházka, oproti Karáskovi, nenachází své tvrzení v úvaze nad textem, ale pouze konstatuje: „*Florian Bílek, mlynář z Myšic byl napsán roku 1884.*“³⁹ Snad jen při vlastním rozboru se můžeme dočíst, že Šlejhar *Kuřete melancholika* a *Dojmů z přírody a společnosti* nezná odboček v ději, leč ve *Florianu Bílkovy* tvoří „[...] jistě polovinu knihy“⁴⁰. Karáskovo kritické odmítnutí je nutno chápat v hledisku jeho koncepce díla jako výrazu vnitřního básníkovy života a také jeho subjektivním stylem, který je v náznacích patrný již nyní. Karásek nemohl kladně přijmout práci tak silně negativní, ovšem ve které vypravěč silně dává cítit svou přítomnost a zaujímá hodnotící stanoviska.

Mimo zmiňované Mrštíkovec recenze další kladný ohlas vyšel v *Besedách lidu* pod názvem *Co budeme čísti*⁴¹. Tato recenze si neklade jiný cíl, než vyzvednout celou knihu. Celý záměr působí až příliš průhledně. Např. podle autora stať vzbudil Šlejhar už prvními pracemi v předních časopisech zájem „veškerého čtenářstva“. Nemíváme často možné ověřit větší čtenářský zájem, ale v tomto případě ano – a s jistotou lze říci, že kladný nebyl. I samo hodnocení povídek je velmi pozitivní, zápor autor stať nehledal vůbec.

Bezesporu zajímavá, již jednou letmo zmiňovaná, je Procházkova stať otištěná, pod pseudonymem Karel Nový, na pokračování v *Literárních listech*,⁴² kterou také citujeme z knižního vydání.⁴³ Tato stať spadající do doby těsně po vydání Karáskovy studie v *Nivě* se na první pohled snaží postihnout Šlejharovu tvorbu objektivně. Ale také úhel pohledu, ze kterého Procházka Šlejhara uchopuje, je Karáskovi velmi podobný. Sice si v úvodu klade za cíl recenzi *Dojmů z přírody a společnosti* a *Floriana Bílka mlynáře z Myšic*, ale spíše než recenzi těchto prací ukazuje některé jevy z vývojového hlediska, k tomu také několikrát zmíní *Kuře melancholika*. Procházka se své stati vyslovuje odvážný zobecňující názor, že Šlejharova tvorba již „[...] dostoupila totiž vrcholného bodu, od něhož již nevystupuje, ale táhne se v rovné čáře s ním nebo upadá pod jeho úroveň.“⁴⁴ A její vývoj pokládá v nynější fázi za skončený, a proto je podle jeho názoru možné učinit celkovou charakteristiku díla.

³⁹ PROCHÁZKA Arnošt: *České kritiky*. Moderní revue, Praha 1912. s. 145.

⁴⁰ PROCHÁZKA Arnošt: *České kritiky*. Moderní revue, Praha 1912. s. 162.

⁴¹ ☉: *Co budeme čísti? Besedy lidu* 2, 1894, č. 14, s. 167.

⁴² NOVÝ Karel [= PROCHÁZKA Arnošt]: *Literární listy* 15, 1893-1894, č. 15, s. 255-258, 15.7.; č. 16, s. 274-277, 1.8.

⁴³ PROCHÁZKA Arnošt: *České kritiky*. Moderní revue, Praha 1912.

⁴⁴ PROCHÁZKA Arnošt: *České kritiky*. Moderní revue, Praha 1912. s. 145.

Pozoruje také Šlejharovo ostré směřování k pesimismu. Spojení Šlejhar-pesimista se stane takřka nerozlučné. V tomto období je tento postřeh bezesporu velmi ojedinělý. Podle Procházky čím pesimističtější se Šlejhar stává, tím více žalu a bolesti nachází. Touto cestou dochází až ke kruté a kousavé ironii. Práce sice vycházejí z hlubokého pesimistického přesvědčení, „*ale za účelem aby se k nim poukázalo, by se dal popud, budou-li odhaleny, by se hledalo cest k nápravě a polepšení*“⁴⁵, neboť i přes masku lhostejného pozorovatele proniká „*milosrdenství a živá soustrast se slabými a bídnými, ušlapanými rozdrčenými a odpornými*“⁴⁶. Ovšem autorova vnímavá povaha, která ho vedla k pesimismu, jej také strhuje k vměšování sama sebe přímo do díla. Ale „*[...] žádati po něm, z jakýchkoli důvodů, jiného uměleckého výrazu by znamenalo znásilňovati jeho individualitu*“.⁴⁷ Dokonce o pár řádek dále své tvrzení ještě více stupňuje a říká, že „*[...] bychom jej chtěli zabít jako umělce*“.⁴⁸ Procházka cítí autorovu přítomnost v díle, ale zároveň si uvědomuje jeho vzájemnou propojenost s dílem samotným. Podle něj je přítomnost autora v díle zcela běžný jev, ale u Šlejhara příliš bijící do očí. Do očí také Procházku bije příliš chudá paleta barev v popisu.

Za zmínku ještě stojí Procházkův názor na syntaktickou stavbu Šlejharovy věty, citujeme: „*Stavba vět jest jednoduchá, primitivní, mluví se stále ve větách hlavních, podřadné a vedlejší věty jsou řídké. Nemiluje inverzí, elips nezvyklých a neužívaných spojení slov, všech násilností na jazyku a řeči se vystříhá bedlivě*“⁴⁹ – takové použití jazyka podle Procházky, způsobuje, že se Šlejhar čte kovově tvrdě a studeně. Neodvažujeme se soudit, z čeho Procházka takto usuzuje, ale jeho názor je skutečně jediný tohoto druhu.

Ovšem i přes mnohé výtky přiznává Procházka Šlejharovi přední místo mezi autory přítomné chvíle, přítomné proto, protože tak jako Jiří Karásek i Arnošt Procházka pohlíží na dílo jako na výraz autorova vnitřního života – a proto Šlejhar, který podle jejich názoru již svého vrcholu dosáhl, není autor umění zítřku, umění, které hledá nové možnosti a cesty.

Sbírace *Dojmy z přírody a společnosti* se také krátce věnuje Vilém Mrštík⁵⁰, jeho článek vyšel v Lidových novinách nedlouho po nic neříkající recenzi⁵¹, která se pouze snažila přiblížit děj několika povídek z knihy, veškeré soudy pocházely z citací z Mrštíkova posudku *Kuřete melancholika*.

⁴⁵ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 155.

⁴⁶ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 155.

⁴⁷ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 158.

⁴⁸ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 158.

⁴⁹ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 164.

⁵⁰ MRŠTÍK Vilém: Lidové noviny 2, 1894, č. 216, s. 1, 23. 9

⁵¹ [nepodepsáno]: Lidové noviny 2, 1894, č. 124, str. 9, 3. 6.

Mrštíník ve svém článku v Lidových novinách opět neopomenul připomenout mlčení kritiky během prvních deseti let Šlejharovy tvorby⁵², kdy si obsáhlejší studií všímají pouze Literární listy. „*Tam bylo s důrazem a poprvé na něj upozorněno jako na talent prvního řádu[...]*“⁵³ – konkrétně má na mysli svůj posudek povídky *Kuře melancholik*. Ohlas *Dojmů z přírody a společnosti* shrnuje slovy: „*Teprve nyní, kdy vydána byla i jeho sbírka začínají se trositi referáty o něm a kritiky, ale i tu převládá jakýsi ohledný rezervní tón.*“⁵⁴ Pokud se ovšem podíváme na kritiky *Dojmů z přírody a společnosti*, bude nám jasné, že kritika v žádném případě nezaujímalá „rezervní tón“. Pochopitelně ne všechny recenze zastávaly vyhraněný názor⁵⁵, ovšem v celkovém obrazu kritického ohlasu nelze v žádném případě tvrdit, že by převládal „rezervní tón“. Jediné, co lze vyzorovat v kontextu dalšího vývoje kritického ohlasu, je určité očekávání. Toto se například velmi jasně projeví u Arnošta Procházky.

Velmi zajímavý a obsáhlý příspěvek přinesl na podzim roku 1894 Čas. Nejprve, po vydání *Floriana Bílka Mlynáře z Myšic*, na začátku léta otiskuje krátkou glosu o této práci⁵⁶, ale s poznámkou, že delší posudek se odkládá do připravované větší studie. Tato studie vyšla takřka o tři měsíce později, 1. září 1894.⁵⁷ Stať byla otištěna anonymně, i když ji Císař ve svém článku⁵⁸ připisuje Mrštíníkovi. Bohužel se mám toto nepodařilo potvrdit, proto autorství necháváme otevřené, ale Císařovu možnost pokládáme za přijatelnou. Autor si bere za materiál všechny důležité Šlejharovy práce: *Kuře melancholik*, *Dojmy z přírody a společnosti* a pochopitelně také *Floriana Bílka mlynáře z Myšic*. Článek sám je velmi rozsáhlý a za svůj cíl si dává postihnout Šlejharovo dílo, byť v jeho zatím omezeném rozsahu, jako celek. Jde vůbec o první pokus svého druhu, který si toto klade přímo jako cíl. Arnošt Procházka se sice pokusil o charakteristiku celého díla, ale jeho pohled je značně odlišný – Procházka se o dílo jako soubor textů, ale umělecké zpracování. A vývojově lze hodnotit pouze Procházkův postřeh Šlejharova směřování k pesimismu. Jeho názor, že Šlejharovo umění dosáhlo svého vrcholu už v první sbírce, byl založen právě na této sbírce a ne na zkoumání vývoje

---

⁵² Snad jen pro efekt klade Šlejharův debut výslovně do roku 1885- tedy rok před otištěním první Šlejharovy práce. Je možné, že se snaží zohlednit skutečnost, která byla zdůrazněna v interview, ve kterém Šlejhar datuje *Floriana* do roku do roku 1884.

⁵³ MRŠTÍK Vilém: *Moje sny*. nakladatelské družstvo Máje, Praha, 2. vydání. s. 97.

⁵⁴ MRŠTÍK Vilém: *Moje sny*. nakladatelské družstvo Máje, Praha, 2. vydání. s. 97.

⁵⁵ Za příklad může posloužit i článek Arnošta procházky v *Moderní revue*. ([nepodepsáno]: [= PROCHÁZKA Arnošt]: Josef K. Šlejhar. *Dojmy z přírody a společnosti*. Praha, J Otto 1894. *Moderní revue*, sv. 1, 1894-1895, č. 1, 8.10 1894.) Který je pouhým letmým seznámením s knihou, vyznívajícím neutrálně, bez jakéhokoli hodnocení díla – Jde takřka pouze o zprávu o nové knize.

⁵⁶ [nepodepsáno]: *Nové knihy*. Čas 7, č. 24, 16. 6. 1894.

⁵⁷ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

⁵⁸ CÍSAŘ Lic. F.: *Umění a náboženství k Mrštíníkově kritice Šlejharových „Dojmů z přírody a společnosti.“* Lidové noviny 2, 1894, č. 222, s. 1-3, 30. 9

Šlejharovy tvorby. První část článku tvoří interview se spisovatelem. Nejde o interview v dnešním slova smyslu, spíše o shrnutí série rozhovorů, které vznikaly za Šlejharovy návštěvy v Praze. Ovšem nutno podotknout, že toto interview není případ, kdy se Šlejhar nějakým způsobem pokoušel ovlivnit ohlas svého díla.

Vlastní interview je poměrně rozsáhlé. A protože se v rámci ohlasu Šlejharova díla jedná o naprosto ojedinělý případ, budeme mu věnovat zvláštní pozornost. V úvodu Šlejhar otevřeně říká, že již v době studií inklinoval více k přírodním vědám, „[...] *estetického vzdělání theoretického nemám naprosto.*“⁵⁹ a v zápětí se přiznává, že „*Z ostatní evropské literatury znám málo.*“⁶⁰ Přiznává ze své neznalosti skandinávské a německé literatury, také deklaruje své vědomosti o sochařství, malířství a architektuře. Vliv na svůj vývoj výslovně přikládá Dostojevského *Zločinu a trestu* – „*jenž na mne působil ohromnou silou*“⁶¹. Vyjma Dostojevského se zmiňuje o díle A. E. Poa a o některých pasážích Dantova *Pekla*. Z autorů, které dále vzpomíná to jsou: Arbes, Shakespeare, Dickens, Spencer, kterým se podle vlastních slov zabýval důkladně. Zolu zná jen skrz *Terezu Raqiunovou*. Svůj výčet uzavírá známým a častokrát uváděným citátem: „*Čtu málo, občas a bez výběru; nemám přehledu ani znalostí o moderních proudech literárních, o spory uměleckých teorií se nestarám. Naturalismus, symbolismus, psychismus jsou mi prázdná slova.*“⁶²

O své literární tvorbě se vyjadřuje jako o intuitivní činnosti, sám „[...] *obyčejně nevěda, co z toho pojde*“⁶³. Velmi zajímavý měl Šlejhar poměr ke kritice svých děl: „*Idea mne nikdy nevedla z počátku, když jsem v v recenzi svých knih četl, jaká je hlavní myšlenka jejich musil jsem přiznat po úvaze, že to skutečně v nich je, ale bylo mi to něco nového a překvapilo mne to.*“⁶⁴ Ale pro Šlejhara jeho práce vždy vyústily v konečný smír v jeho vnitřní rozpolcenosti. Šlejhar se také vyznává ze své lásky k přírodě, se kterou úzce souvisí s odpor k městu, které se stává kulisou jeho děl až mnohem později. Také se přiznává a k mystickému nazírání, v němž „[...] *mně život utvrdil*“⁶⁵. Všechno stvoření pro něj představují celek a člověk je pak „[...] *jistým stadiem rozvoje sil přírodních*“⁶⁶. Za pozornost stojí, že na tento v dalších ohlasech často uváděný aspekt Šlejharovy tvorby, upozornil sám autor. „*Soudím, že spisovatel nezná duše jiných, nýbrž jen svou,*“⁶⁷ píše dále, „*že i v objektivních líčeních*

⁵⁹ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547, 1. 9.

⁶⁰ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁶¹ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁶² [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁶³ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁶⁴ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁶⁵ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁶⁶ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁶⁷ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

nepodává vlastně dojmy a myšlenek předváděných osob, ale dojmy a myšlenky, jako tyto osoby v něm způsobily a vzbudily.“⁶⁸ Snaha korelovat kritické názory je zde velmi dobře viditelná. Je možné, že tato pasáž je z velké části reakcí na Procházkův článek⁶⁹, ale spíše, na základě Předmluvy sbírky *Co život opomíjí* usuzujeme, že Šlejhar v době rozhovoru tuto recenzi neznal. Protože se na tento text předmluvy odvoláváme v naší práci mnohokrát, budeme ji psát s velkým počátečním písmenem.

Dále popisuje Šlejhar způsob svého psaní, ve kterém podle jeho slov hrají velkou roli zápisníky⁷⁰. Také se zmiňuje o erotice ve svých dílech, která schází z důvodu toho, že nechtěl zobrazovat lásku tak, jak se běžně líčí. Za pozornost stojí Šlejharova poznámka, proč jsou jeho díla prosta přesného místopisného zařazení a rigidního pojmenování postav. Šlejhar se přiznává, že s přesným místopisným určením a pojmenováním postav „[...] jakoby se mi látka z moci vymykala a přestávala býti mou.“⁷¹

V poslední části se Šlejhar věnuje své vlastní tvorbě konkrétně. K poslední vydané práci *Floriana Bílkovi* říká, že jde vůbec o jeho první literární počín napsaný roku 1884, jehož vydání jej mrzí. „Nikdy jsem nepomyslel vydati ho,“⁷² dodává. Ale z důvodů, které se svým zájmem o detail popisuje, tomu již nemohl zabránit a ani takřka nemohl zasahovat do redakce knihy. Tato pasáž se tak jeví spíše omluvou za *Floriana Bílka* a vůbec omluvou za jeho literární počátky – o *Dvou okamžicích* říká, že je psal v „chorobném stavu před těžkou nemocí.“⁷³ Celé interview je ukončeno zmínkou o Šlejharově nové čerstvě dokončené práci *Pět milostpaní v jednom domě*, časopisecké ani knižní vydání se nám najít nepodařilo. Ze závěru vyznívá Šlejharova nízká důvěra ve své práce. A také snaha usměrnit čtenářský ohlas, který vyústil v Předmluvu následující sbírky. Zajímavé je také Šlejharovo datování *Floriana Bílka* do roku 1884. Jednak tím, že se takto posunuje počátek jeho tvorby o dva roky dříve – první zaznamenaná povídka vychází až roku 1886 v *Hlasu národa*, ale hlavně se tímto potvrzuje totožný Karáskův a Procházkův názor vyřčený před vydáním tohoto interview, že *Florian Bílek* je Šlejharovou nejranější prací. Otevírá se otázka, zda toto interview znali či ne, ovšem tuto otázku musíme nechat otevřenou.

⁶⁸ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁶⁹ [Anonym] [= PROCHÁZKA Arnošt]: Josef K. Šlejhar Dojmy z přírody a společnosti. Praha, J Otto 1894. Moderní Revue, sv. 1, 1894-1895, č. 1, 8.10 1894.

⁷⁰ V pozůstalosti uložené v PNP je jich uloženo hned několik. Této problematice se věnoval Hrdlička v Souvislostech. Hrdlička, J.: Ze zápisníku, Souvislosti 10, 1999, č. 2, s. 131–147; Hrdlička, J.: Osudy duše – poznámky ke Šlejharovi, Souvislosti 10, 1999, č. 2, s. 107-129.

⁷¹ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁷² [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

⁷³ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

Ve vlastní stati nejsou díla předmětem zájmu. Přičemž *Florian Bilek* není takřka ani zmíněn – abychom byli důslední, je nutno dodat, že slibovaný posudek tedy uveřejněn nebyl. Autor říká, že Šlejharova společnost zobrazená v díle je roztržená na utiskovatele a utiskované a viděná skrze muka je pouze subjektivně pravdivá – muka nejsou Šlejharem pouze viděna a konstatována, ale reaguje proti nim „*svou nenávistí a tato nenávist pak směřuje proti utiskovatelům*.“⁷⁴ Jeho člověk není osamocen, ale „*jeví se jako jedna z tisíce forem života nikterak s sebe uzavřenou*“⁷⁵ – i odtud pramení pantheistický názor. A právě tato sounáležitost, toto bratrství se zvířetem a mrtvou hmotou vede autora k úvaze o mysticismu a spiritismu – ale tato úvaha je vyjádřena velmi opatrně. O cizích vlivech autor článku sice říká, že jsou zřejmé, ale zmiňuje jediného autora, konkrétně M. Maeterlinca – jeho *Vetřelkyni*, ale jedním dechem také dodává pod vlivem Šlejhara samotného, že o tomto díle „*pravděpodobně Šlejhar ničeho neví*“⁷⁶.

Jako takřka všichni kritici, si také anonymní autor stati všímá Šlejharova moralizování, které podle něj vychází ze neschopnosti splynout s duší věci, „*aby nejevil buď libost nebo nelibost, slovem podrobuje zhusta čiré nazírání estetické žvlům ehtickým*“⁷⁷. Na mnoho věcí podle něj Šlejhar nedokáže pohlížet umělecky, z mnoha předmětů nedovede vydobýt „*skrytého jejich estetického obsahu*“⁷⁸.

Autor pochybuje, jestli Šlejharovo hledání smyslu života v jeho naplnění soucitnou láskou k bližnímu dává odpovědi na všechny otázky, které toto hledání s sebou přináší. „*Marně se ptáte, jaký filozofický názor tkví v jeho pozorování, že lidé jsou špatní a zvířata dobrá, marně pátráte, kam míří a co se má státi*.“⁷⁹ Za charakteristický rys pokládá naivnost – právě ta je příčinou, že autor sám je překvapen idejemi, které kritika nalézá v jeho díle, jak sám říká v interview.

Poslední část studie se zabývá jazykem a stylem. Šlejharova reakce na kritiku a udivení vychází podle autora statě z nesebevědomí – a z něj vychází také Šlejharův jazyk, který není výsledkem chtění, ale nutnosti. „*Šlejhar nechtěl si teoreticky stvořit vlastní sloh, nýbrž on se vytvořil v něm bezděčně*.“⁸⁰ Vysoko hodnotí popisy přírody, ve kterých pod pohledem zaměřeným na detail ožívá každá částička hmoty a nic se nezdá mrtvé – z těchto zdrojů vychází Šlejharova náchyllost k personifikaci. Styl je pak stvořen bezděčně a „*[...]*“

⁷⁴ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 549, 1. 9.

⁷⁵ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 549, 1. 9.

⁷⁶ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 550, 1. 9.

⁷⁷ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 550, 1. 9.

⁷⁸ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 550, 1. 9.

⁷⁹ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 551, 1. 9.

⁸⁰ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 551, 1. 9.

nejsou známy na př. snahy moderních stylistů“⁸¹. Vedle vlivu interview je zde patrná tendence vyhnout se jednoznačnému stylovému spoutání literatury, která se tomu podle autora statě svou podstatou – a také osobou samotného autora – brání. Podle našeho názoru tomu bránila ona subjektivita, kterou nachází v jeho díle.

V úplném závěru bez viditelného hodnocení konstatuje Šlejharův postup tvoření nových slov, který nebere ohled na „[...] zákony vývoje slovní jazykového“⁸²

O záměru Šlejhara korelovat kritický ohlas jsme již hovořili – výsledek je ostatně patrný již v této stati. Ovšem větší účinek toto interview bylo ne v dopadu na chápání díla, ale v chápání osoby J. K. Šlejhara. Např. Šlejharova poznámka o tom, že se o literaturu takřka nezajímá, byla citována hned několikrát, častěji po smrti Šlejhara ve vzpomínkách jeho přátel – leč v pozdějším kontextu se jevila spíše jako autorova autostylizace. Šlejhar za svůj život napsal mimo vlastních prací také práce teoretické, například *Čítanku pro obchodní školy*⁸³, která se dočkala i dalších vydání, Lze jen těžko předpokládat, že by tyto knihy mohly vzniknout z jeho nezájmu o literaturu. V době rozhovorů bychom zde autostylizaci však nespárovali. Mnohé podrobnosti, o kterých se Šlejhar zmiňuje bylo možné alespoň částečně ověřit ze zápisníků, zápisků z četby, které se dochovaly v nevelké pozůstalosti J. K. Šlejhara uložené v LA PNP. Podle nich lze usuzovat, že poměr k literatuře měl Šlejhar takový, jak ho sám v rozhovoru vyjádřil. Tato skutečnost zajímavým způsobem ukazuje, jak se Šlejhar nevědomky zasloužil o svůj pozdější obraz.

Zmiňovaný Mrštíkův článek v Lidových novinách⁸⁴ nezůstal bez odezvy. Nedlouho po jeho uveřejnění vychází, taktéž v Lidových novinách, článek Lic. F. Císaře *Umění a náboženství*.⁸⁵ Za pozornost stojí, že Císař připisuje autorství interview v Čase Mrštíkovi⁸⁶. Ovšem většina prostoru statě je věnována vztahu umění a náboženství. Podnětem k tomuto článku nepochybně byly dvě, i když značně ideově zatížené, Mrštíkovy poznámky o Šlejharově slohu, ve kterých se dotýká náboženství a jedním dechem vyjadřuje svůj odmítavý postoj vůči dogmatům a kritice, která by skrze ně nahlížela na literaturu⁸⁷. Ovšem

⁸¹ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 551, 1. 9.

⁸² [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 552, 1. 9.

⁸³ Čítanka pro obchodní školy a ústavy příbuzné. E. Weinfurter 1906

⁸⁴ MRŠTÍK Vilém: Lidové noviny 2, 1894, č. 216, s. 1, 23. 9.

⁸⁵ CÍSAŘ Lic. F.: Umění a náboženství k Mrštíkově kritice Šlejharových „Dojmů z přírody a společnosti.“ Lidové noviny 2, 1894, č. 222, s. 1-3, 30. 9.

⁸⁶ „Neviděl toho ovšem „Čas“, jenž nedávno také měl o Šlejharovi studii na základu zvláštního se Šlejhařem interview; pan Mrštík pak v tomto listu měl Šlejhalu za svérázného naprosto“ (CÍSAŘ Lic. F.: Umění a náboženství k Mrštíkově kritice Šlejharových „Dojmů z přírody a společnosti.“ Lidové noviny 2, 1894, č. 222, s. 1, 30. 9.)

⁸⁷ „Místy činí dojem biblického slohu.“, „Zásluhou Ruské literatury sem se obrací umění na bok živého náboženství. Tím, že sdílí s ním jeden mravní základ a na tom buduje a soudí, plevel odděluje od zrní, protože

pozice Císaře je přesně ta, proti které Mrštík ve své stati vystupoval. Císař hned v úvodu ironizuje Mrštníkův postoj vůči Šlejharovi, který hodnotí jako radost autora statě, že na své literární cestě není sám. Citátem vytrženým z kontextu obviňuje Mrštíka z nesrozumitelnosti. I když v Mrštníkově stati nelze nevidět silnou fascinaci ruskou literaturou, je celá Císařova reakce pouhou obranou náboženského dogmatismu. Císař totiž v Mrštníkově poznámce neodhalil reakci na dogmatickou kritiku Veselého a P. Vychodila, ale vidí v ní útok na náboženství jako takové.

Mezi velmi důležité kritiky zajímající se o Šlejharovo dílo patří F. V. Krejčí, jeho recenze otištěná v Rozhledech pod pseudonymem K. J. je v mnohém podobná Procházkově.⁸⁸ Ve stati je patrné nejenom hledání J. K. Šlejhara, ale také již konfrontace Krejčího pohledu s jinými – konkrétně s pohledem Arnošta Procházky, který mu byl jeho svým úhlem pohledu nejbližší. Protože vyjma Mrštíka, který se svým psychologickým pojetím vytváří uzavřený koncept nedovolující názorovou volnost, se v tomto období žádný z výrazných kritiků dílem Šlejhara nezabýval. Krejčí souhlasně s Procházkou také soudí, že se Šlejhar nachází na vrcholu své tvorby. Nutné je však zdůraznit, že Krejčí vrchol nevidí v uměleckém zpracování, ale v osobitosti a síle výrazu. V tomto ohledu Šlejhar „*může nanejvýš pohybovati se rovně po ploše, kterou v oněch pracech zaujal, kdyby však chtěl ve svém směru ještě dále a výše, byl by nucen obětovati buď sílu výrazu, nebo svých nervů. Šlejhar je totiž malířem zla a bolesti.*“⁸⁹, ale i takové knihy „*spějí k dobru a světlu, jenže jinou cestou*“⁹⁰ říká v úplném závěru své recenze v rozporu s Procházkou a Šlejharovu knihu klade na jedno z prvních míst tehdejší české beletrie. Podle Krejčího okolní svět vyznívá ve Šlejharových dílech jako nesouzvuk – „*skřípavý, ale do kostí vyjící, působícím odporem a hnusem, cukající živým, křečovitě staženým nervům*“⁹¹. Všimá si typologie postav, konkrétně odlišnosti dvou typů (mučitelů a mučených), které Šlejhar využívá. Lásky autora ke zvířatům, jež se u spisovatelů „*majících citlivý smysl pro přírodu*“⁹² vyskytuje velmi často. Odhaduje podle Krejčího názoru, který je opět v rozporu s Arnoštem Procházkou, že Šlejhar při hledání nejintenzivnějšího pocitu

---

cítem prohrátou a přesvědčením zmocněnou hlásá to, co lidem uniká v abstrakcích dogmatických výlevch katedry a tribuny všeho druhu. Velké té budoucnosti umění nemohou bránit ani ti, kterým svěřena péče a starost o učení Kristovo. A úlohu tu vyplní umění tím dřív, čím dokonaleji a čím hloub se ponoří do proudu, kterým se dnes valí literatura ruská.“ (MRŠTÍK Vilém: Lidové noviny 2, 1894, č. 216, s. 1, 23. 9.)

⁸⁸ KJ. [= KREJČÍ F. V.]: Z naší nové beletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 632-634, listopad.

⁸⁹ KJ. [= KREJČÍ F. V.]: Z naší nové beletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 633, listopad.

⁹⁰ KJ. [= KREJČÍ F. V.]: Z naší nové beletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 634, listopad.

⁹¹ KJ. [= KREJČÍ F. V.]: Z naší nové beletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 633, listopad.

⁹² KJ. [= KREJČÍ F. V.]: Z naší nové beletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 633, listopad.

zachází mnohdy až k těm nejodpornějším, leč i tato intenzita „během rozvoje Šlejharova talentu klesá“⁹³.

Krejčí pravděpodobně článek v Času⁹⁴ neznal, nebo jej nevzal na zřetel, každopádně ve svém typickém shrnujícím úvodu řadí Šlejharovu knihu *Florian Bílek Mlynář z Myšic* do vývojové řady za *Kuře melancholik* a *Dojmy z přírody a společnosti*.

Šlejhar debutoval právě v době, ve které kritika prodělávala velké změny. Na počátku jeho spisovatelské dráhy je ještě patrné doznívání tradiční kritiky založené na výchovné a formálně estetické funkci, v případě Šlejharově reprezentované Kuchařem. Ovšem Kuchařova metoda selhává na použití malého množství materiálu. Jako slepá se také ukazuje silně ideologicky zaměřená interpretace Vychodila a Veselého. Klíčová, nejen pro Šlejhara ale i pro celou kritiku jako takovou, byla recenze Viléma Mrštíka z Literárních novin. Jakou klíčovou ji vidíme především pro její obranu drastických scén. Ovšem za velice důležitou považujeme skutečnost, že se Mrštík zaměřuje i na nedostatky, nejde tedy o pouhou obranu nového typu literatury, která si nevšímá slabých míst. Ovšem zde je důležité podotknout, že na tato místa upozorňuje ne způsobem konzervativní kritiky, tedy, že se nepokouší být Šlejharovi vychovatelem. Zatímco Mrštníkova studie byla klíčová pro počátek Šlejharovy tvorby, recenze Krejčího a Procházky jsou důležité především z vývojového hlediska. Protože, jak ukážeme později, oba kritici, i když každý z jiné pozice, velmi přesně odhadli Šlejharův vývoj. Pestrou mozaiku doplňuje spor s nopovackými měšťany a interview v Čase⁹⁵.

V tomto období je velmi dobře možné sledovat vliv ohlasu na Šlejharovo dílo. Je patrné, že Šlejhar nebyl ani zdaleka vzdálen ruchu kolem svého díla, dokonce je možné tvrdit, že na něj velmi silně působil. Svědčí o tom také jeho snaha o to jej ovlivnit. Dokladem nám je zmiňované interview pro Čas. Celá tato snaha ovlivnit pohled kritiky vyústila v Předmluvu následující Šlejharovi sbírky *Co život opomíjí*.

⁹³ Kj. [= KREJČÍ F. V.]: Z naší nové beletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 633, listopad.

⁹⁴ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

⁹⁵ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

Co život opomíjí

Rok po *Dojmech z přírody a společnosti* vydává Šlejhar u nakladatele Edv. Beauforta svou druhou sbírku povídek *Co život opomíjí*, která taktéž jako sbírka minulá obsahuje povídky uveřejněné časopisecky v prvních letech Šlejharovy tvorby. Jak jsme ukázali, výsledná podoba sbírky je značně ovlivněna ohlasem *Dojmů z přírody a společnosti*. Nejzřetelnější doklad máme v povídce *Kuře melancholik*, respektive *Kuře* a v Předmluvě knihy.

Sbírka *Co život opomíjí* má k předchozí velmi blízko, ovšem je proti ní laděná do temnějších barev a začíná se postupně vytrácet ona naděje v lepší svět, která probleskovala v *Dojmech z přírody a společnosti*. Světu, jak ho znázorňuje Šlejhar, pomalu začíná dominovat zlo, které se velmi zintenzivňuje. Zatímco v *Dojmech z přírody a společnosti* bylo znázorňováno velmi sugestivními popisy plnými hrůzných detailů, v Šlejharově práci se dostává hlouběji a nevystupuje již tak okázale na povrch. Smrt není nástrojem trestu ani odplaty, je posledním krokem bezmocné postavy, kdy není již možné učinit jiného, je přijímanou skutečností, vykoupením. Zintenzivněním zla a jeho skrytím do pozadí se smrt daleko více zesiluje. Zatímco v *Dojmech z přírody a společnosti* šlo často o podrobný, naturalistický popis, zde jde o oponu, která se zavírá za životem, když postava již nemůže nést své břímě dál, ale vědomí této opony je daleko hlubší, než ve sbírce minulé. S tímto posunem také, podle našeho názoru, souvisí délka povídek, která je oproti *Dojmům z přírody a společnosti* větší.

Již jsme se zmínili o Předmluvě, že v úvodu Šlejhar popisuje své literární počátky, které, jak sám říká, ovlivnil jeho dobrý přítel⁹⁶. Svě prvotiny hodnotí slovy: „*Něco snad v tom také bylo, ale většinou bylo vše nad pomyslení bídné, tak mnohomluvné, žvavé, bez jádra, cíle, bez určité nálady.*“⁹⁷ Tento citát je zajímavý spíše z hlediska ohlasu pozdějších Šlejharových děl, které drtivá většina kritiků označila právě jako mnohomluvné.

Sám Šlejhar odůvodňuje vznik předmluvy reakcí kritiky a čtenářů na svou předešlou sbírku, kterou zde hodnotí jako směsici různých „[...] *sobě odporujících a namnoze i se*

⁹⁶ domníváme se, že by mohlo jít o Jana Opolského

⁹⁷ Josef Karel Šlejhar: *Dojmy z přírody a společnosti, Co život opomíjí*. NLN, Praha 2002. s. 207.

skutečností se nesrovnávajících“⁹⁸ hlasů. Říká, že jeho dílo je prosto pomsty, mravokárných tendencí, že vychází jen z hlasu srdce a ze snahy „[...] ukojit svou duši“⁹⁹ a „cokoliv dále kritika a estetika o mně vymyslely a děly, bylo mně opravdu novinkou. – Tak jsem přece nepsal takových úmyslů jsi nevytvořil, takových teorií jsi neznal a nevyvíjel, myslil jsem si vždy“¹⁰⁰ Pokud se porovnáme jeho vystoupení s interview, je patrný posun. Zatímco v interview byl překvapen, k jakým soudům kritika došla, ale souhlasil s nimi, v Předmluvě se již proti nim ohrazuje. Je nepochybné, že tento posun musel být způsoben kritickým ohlasem, který vyšel po zmíněném interview. Zvláště, když vezmeme v úvahu, že těsně kolem vydání rozhovoru v Čase a po něm vyšly kritiky Procházky, Krejčího a Karáska. Toto Šlejhara usvědčuje, že si nebyl vědom, že jeho dílo může působit na čtenáře jinak, než sám zamýšlel, a tato skutečnost jej značně překvapila. Stejně jako jej překvapila skutečnost, že jeho díla mohou mít jiný interpretační klíč, než který do něj on sám vložil. Domníváme se, že kdyby toto předpokládal, jeho povídky by v knižní podobě doznaly méně změn. Předmluva je reakcí, která se snaží těmto hlasům vysvětlit snahy a popudy, jež jej vedly k literární tvorbě, a základní myšlenky jeho díla. Toto vyplývá na povrh i přes Šlejharovu snahu tuto skutečnost skrýt za prohlášení, že je vděčen za jakýkoli, byť negativní, ohlas a že těžce nesl mlčení kritiky. Z této pasáže je daleko více cítit názor Mrštíka, než samotného Šlejhara.

Ovšem v žádném případě nechceme, aby na Předmluvu a interview¹⁰¹ bylo nahlíženo negativně. Například v Předmluvě, ve které píše, že texty kterým věnoval největší umělecké úsilí, či ty, které byly psány na objednávku „[...] vždy byly nejslabší.“¹⁰² Zde velmi jasně vyplývá na povrh naturel jeho uměleckého talentu, který se třífštil, pokud mu byly nastaveny omezující hranice.

Poslední, silně beletrizovaná, část Předmluvy je obranou jeho pohledu na zlo. Šlejhar v tom, jak jej ukazuje ve svých dílech nevidí stopy po rafinovanosti a pokládá jej za elementární. V této části se pokouší ukázat směr, kterým se domnívá, že jdou jeho práce, a také se pokouší ukázat cíl, ideu, ke které směřuje. Toto stojí za pozornost, protože jeho další díla byla kritizována za nedostatek světla, které kritika již neviděla jako východisko z jeho světa zla. Pokud do našeho hledání cesty ke Šlejharovi akceptujeme tuto autorovu Předmluvu jako návod k interpretaci, bude jasně patrné, že světlo v dílech pro něj existovalo vždy, ovšem mnohdy velmi skrytě, jakoby autor již předpokládal, že není třeba čtenáři opakovat něco, co

⁹⁸ Josef Karel Šlejhar: Dojmy z přírody a společnosti, Co život opomíjí. NLN, Praha 2002. s. 208.

⁹⁹ Josef Karel Šlejhar: Dojmy z přírody a společnosti, Co život opomíjí. NLN, Praha 2002. s. 209.

¹⁰⁰ Josef Karel Šlejhar: Dojmy z přírody a společnosti, Co život opomíjí. NLN, Praha 2002. s. 209.

¹⁰¹ Anonym]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

¹⁰² Josef Karel Šlejhar: Dojmy z přírody a společnosti, Co život opomíjí. NLN, Praha 2002. s. 210.

se snažil vyjavit mnohokrát. Jak jsme řekli, je tato část silně beletrizovaná a velmi připomíná Šlejharovy pasáže, za které byl kritikou nejednou napadán, ve kterých se dostává na povrh jeho vypravěč, který moralizuje a hodnotí.

Před samotným vydáním sbírky vychází v Příteli z domoviny povídka *Oba*¹⁰³, jako předznamenání samotné sbírky. Jediný časopis, který se tímto časopiseckým vydání povídky zabývá, byla *Vlast*¹⁰⁴, která ve své rubrice Česká literatura otiskuje odsudek prací již vyšlých v Příteli z domoviny, (mimo Šlejhara se autor zmiňuje i o dalších autorech: Geissová, Beneš Šumavský). Ovšem jediná výtka směřovaná proti Šlejharovi byla mířená na název práce, který přijde recenzentovy vzhledem k obsahu povídky nejasný. Nic z tónu Veselého recenze zde již není. Jenom na okraj je třeba dodat, že v časopisu *Vlast* již nikdy další článek o Šlejharovi nevyšel.

Veškeré další reakce vycházejí až po vydání sbírky. Ohlas na ni je však poměrně sporý – rozhodně menší s porovnáním se sbírkou předchozí. Menší ohlas na sbírku *Co život opomíjí* mohl být způsoben krátkou dobou mezi jejím vydáním a vydáním sbírky předchozí. Jako pravděpodobnější se mám však jeví možnost, že šlo o vyčkávání kritiky, o čemž by svědčil ohlas sbírky následující.

V kontrastu k nevelkému kritickému ohlasu stojí ocenění této sbírky Českou akademií věd. Tato cena se nám ve vztahu k ohlasu Šlejharova díla jeví jako velice problematická, a to především z důvodu, že Šlejhar ani zdaleka nebyl kritikou hodnocen kladně. V souvislosti s touto sbírkou tento rozpor není tak patrný, více se nám ukáže v pozdějších dílech.

Převážná část článků se zabývá udělením ceny Šlejharovi. První článek týkající se celé sbírky vyšel v *Lidových novinách*¹⁰⁵ a musíme jej zmínit v souvislosti s Předmluvou. Recenze se totiž vyjma Předmluvy ostatními povídkami takřka nezabývá. Cituje z Předmluvy dlouhé pasáže a celkově ji hodnotí jako Šlejharův umělecký program. Autor samotný je zde hodnocen jako nejnadanější, neoriginálnější mladý spisovatel, který má svým soucitím k trpícím blízko k Dostojevskému a Tolstému.

Ovšem nejdůležitější a nejrozsáhlejší články věnované této sbírce jsou dva - Jarolínka a F. V. Krejčího – mimo jiné autora jedné glosy o udělení ceny. Jarolínek otiskl svůj příspěvek ve třetím ročníku *Časopisu pokrokového studentstva*.¹⁰⁶ Po úvodu s úsměvnou paralelou textů sbírky s pocitem z četby báchorky o městě potaženém černým sukem a žábou na prameni se věnuje Šlejharově stylu. Hodnotí jej velmi vysoko, dokonce jeho sugestivní sílu

¹⁰³ Beaufordova knižnice „Přítel domoviny“ (1895)

¹⁰⁴ +100.: Česká literatura]. *Vlast* 12, 1895-1896, č. 1, s. 91-92, říjen 1895.

¹⁰⁵ [nepodepsáno]: *Lidové noviny* 2, 1894, č. 124, str. 9, 3. 6.

¹⁰⁶ Kirilov [= JAROLÍNEK L.]: *Časopis pokrokového studentstva* 3, 1895-1896, č. 1, s. 7-11, 15.11. 1895.

přirovnává k síle výrazu Dostojevského. „*Jsou vzácný v literaturách světových, tím vděčnějšími musíme býti za ně my.*“¹⁰⁷ Dostojevský a Šlejharova vazba k jeho dílu byla v recenzích zmíněna již několikrát, poprvé se o ni zmiňuje Mrštík (ODKZAZ), následně sám Šlejhar v interview v Času atd., ale Jarolínek se již pokouší o srovnání. Dostojevský je ve stati zmíněn ještě jednou v souvislosti s principem zla v dílech Šlejhara. Jarolínek srovnáním obou autorů dochází k závěru, že princip zla nahrazuje klasické rozdělení viny a trestu. Protože u Šlejhara takřka nevidíme vinu – tedy ani trest. Přítomný je pouze jako princip zla. „*Ti zlí lidé jsou pouhé zlo,*“¹⁰⁸ říká dále. A právě absence neoddělitelné dvojice viny a trestu, skrz kterou se zobrazuje jiskra dobra, způsobuje, že dobro a láska se z díla Šlejhara naprosto vytrácí a zůstává pouze zlo a děs. Podle Jarolínka nemůže být totiž jiný vztah mezi stranou bolesti a utrpení a stranou těch, kteří ono zlo nesou. Děs, který je tedy v díle Šlejhara základní, podmiňuje jeho estetickou hodnotu, čímž ovšem utrpěla hodnota etická. Naproti tomu právě hodnotu etickou vyzdvihuje Jarolínek v souvislosti s Předmluvou.

Autor statě se pokouší Šlejhara zařadit do literárního směru, vymezuje jej však pouze negativně – Šlejhar pro něj není autor realista, ba naopak jeho kniha je „*reakční proti realismu objektivně kreslícímu*“¹⁰⁹, jeho povídky jsou lyrické a subjektivní. Šlejhar se také štítí pozitivismu, „*jenž vidí v duši jakýsi mechanism produkující cukr a vitriol*“¹¹⁰ Důležitou část Šlejharovy tvorby, která Jarolínkovi pomáhá v uchopení Šlejhara, vidí v mysticismu. Dokonce hovoří o panteistickém mysticismu.¹¹¹ S mysticismem úzce souvisí symbolismus – zde má ale Jarolínek na mysli ne symbolismus jako literární směr, leč symbolismus ve smyslu intertextovosti – a v díle Šlejhara nachází odkazy na Zolu, Poea atd. Symbolismus také vidí ve Šlejharově pesimismu, který se většinou omezuje pouze na fyzickou bolest. Snaha o Šlejharovo literární zařazení končí názorem, který verbalizoval již Procházka, že „*Celá kniha leží mezi moderními literárními směry*“¹¹² a reakcí proti deterministnímu realismu hledá ztraceného Boha.

Taktéž článek F. V. Vykoukala¹¹³ se týká, až na několik poznámek, pouze Předmluvy. Za pozornost stojí pouze zmínka, že starší Šlejharovy práce vykazovaly méně jazykové upravenosti.¹¹⁴

¹⁰⁷ Kirilov [= JAROLÍNEK L.]: Časopis pokrokového studentstva 3, 1895-1896, č. 1, s. 7, 15.11. 1895.

¹⁰⁸ Kirilov [= JAROLÍNEK L.]: Časopis pokrokového studentstva 3, 1895-1896, č. 1, s. 8, 15.11. 1895.

¹⁰⁹ Kirilov [= JAROLÍNEK L.]: Časopis pokrokového studentstva 3, 1895-1896, č. 1, s. 8, 15.11. 1895.

¹¹⁰ Kirilov [= JAROLÍNEK L.]: Časopis pokrokového studentstva 3, 1895-1896, č. 1, s. 8, 15.11. 1895.

¹¹¹ (poprvé mluvil o pantheismu sám Šlejhar, podle našeho názoru je zde patrné ovlivnění kritiky autorem)

¹¹² Kirilov [= JAROLÍNEK L.]: Časopis pokrokového studentstva 3, 1895-1896, č. 1, s. 8, 15.11. 1895.

¹¹³ F.V.V. [= VYKOUKAL František Vladimír]: Světozor 32, 1897-1898, č. 26, s. 309, 10.5. 1898. 6. 5. 1898

F. V. Krejčí ve své recenzi¹¹⁵ potvrzuje závěry se svého minulého článku, tím se také přímo přihlásil k jeho autorství¹¹⁶ – článek vyšel pod značkou K.j. Doslova, poté co zmiňovanou pasáž o vrcholu v osobitosti a síle výrazu cituje, říká: „*Myslím, že mi přítomná kniha dává za pravdu*“¹¹⁷ Krejčí shledává, že Šlejhar sice opouští ty nejsilnější hrůzy, zlo není demonstrováno již s takovou silou, ale i bez těchto křičících faktů vyráží velmi intenzivně a také mnohem niterněji jako princip uvnitř v duši. Pokrok vidí v dikci „[...] *ovšem jsou to jen náběhy – vlastní zápas s formou není ještě dokonán*“¹¹⁸.

Stať Krejčího je nejen pokračováním jeho minulé, ale také pokračováním jeho vyrovnávání se s názory Arnošta Procházky. Část věnující se Šlejharově pesimismu je toho přímým dokladem. Pro Krejčího není pesimismus Šlejhara názor běžného pesimisty, jeho pesimismus je výlučně etický „*krásně to vyjadřuje v obšírné předmluvě ke knize, pro níž dosud v literatuře nemáme příkladu*“¹¹⁹. Procházka do určité míry Šlejharovi taktéž přisuzuje etické tendence, nejedná se ovšem o nápravu sociální, ale tíhne k nápravě morální.

Předmluva knihy je pro Krejčího klíč k celé Šlejharově bytosti, který vypoví o jeho práci více, než řady studií. Šlejhar je pro Krejčího umělec, leč v Předmluvě „[...] *nemluví „literát“, zde mluví člověk!*“¹²⁰ Je patrné, že v porovnání s článkem v Lidových novinách a recenzí Vykoukalovou chápe Krejčí Předmluvu odlišně. Nikoli jako umělecký program či dílo samotné, ale jako vystoupení samotného Šlejhara. Krejčí nachází Šlejharovu touhu najít souzvuk a harmonii, tu nachází ve vědomí pouta člověka i zvířete s metafyzickým světem – nejde však o náboženství ale o citovou mystiku.¹²¹ Tato část je také narážkou na Procházkův článek¹²². Procházka o Šlejharově díle říká, že „*není pouze moralistní, ethické, ale jeho dílo je přímo křesťanské.*“¹²³, pochopitelně nemá na mysli křesťanství ve smyslu dogmatického učení. Za tímto Procházkovým citátem se jasně skrývá posměšná narážka proti Vychodilově kritice.

---

¹¹⁴ úsměvná je poznámka vydavateli: „Na konec i slůvko k nakladateli. Nesešitá kniha, jejíž archy stále nutno sbírat po zemi, vzbuzuje naposled zasloužené kletby na hlavu nakladatelovu: tím sešitím by se kniha snad příliš nezdrazila.“ (23)

¹¹⁵ KREJČÍ F. V.: Z naší nové beletrie. Rozhledy 5, 1895-1896, č. 2, s. 109-111, 25.11.

¹¹⁶ K.j. [= KREJČÍ F. V.]: Z naší nové beletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 632-634, listopad.

¹¹⁷ KREJČÍ F. V.: Z naší nové beletrie. Rozhledy 5, 1895-1896, č. 2, s. 109, 25.11.

¹¹⁸ KREJČÍ F. V.: Z naší nové beletrie. Rozhledy 5, 1895-1896, č. 2, s. 110, 25.11.

¹¹⁹ KREJČÍ F. V.: Z naší nové beletrie. Rozhledy 5, 1895-1896, č. 2, s. 110, 25.11.

¹²⁰ KREJČÍ F. V.: Z naší nové beletrie. Rozhledy 5, 1895-1896, č. 2, s. 111, 25.11.

¹²¹ Zde je opět patrný vliv Šlejharovy autostylizace.

¹²² NOVÝ Karel [= PROCHÁZKA Arnošt]: Literární listy 15, 1893-1894, č. 15, s. 255-258, 15.7.; č. 16, s. 274-277, 1.8.

¹²³ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 159.

Poslední z řady článků týkajících se sbírky *Co život opomíjí*, o kterém bychom se zmínili, je krátká recenze v Naší době.¹²⁴ Z anonymní recenze je nejzajímavější pasáž srovnávající dvě první Šlejharovy sbírky „*Je to zvláště větší šířka vypravování, procitlivělost a prohloubení stylu, již ovšem padá za obět' plastika a pádná jednoduchost, která vyznačovala prvou knihu.*“¹²⁵ Dále se zmiňuje o nedostatku řemeslné rutiny v souvislosti s jazykem díla, kterou „*Odpustíme mu zvláště po přečtení předmluvy,*“¹²⁶ Netřeba zmiňovat, že toto je další ukázka vlivu Šlejharovy autostylizace.

Po vydání druhé sbírky nacházíme již pokusy o podrobnější a ucelenější vhléd do Šlejharova díla. Nejlépe to je patrné dvou posledních recenzích sbírky *Co život opomíjí*, které se pokoušejí uchopit Šlejharovo dílo v obecné rovině. Dílčí postřehy nacházíme pochopitelně již v průběhu celého ohlasu této sbírky. Například letmé zmínění spjatosti popisů přírody s dějovou linií a postavami u F. V. Krejčího, či stručný rozbor postav u A. Procházky a v neposlední řadě již zmíněnou paralelu s ruskou literaturou, konkrétně Dostojevským – u Mrštíka a Jarolínka. U Mrštíka šlo opravdu jen o pouhou zmínku. Ale je nutné si uvědomit, že Mrštík tuto paralelu zmiňuje v jedné z vůbec prvních statí. Jarolínek se již pokouší o krátké srovnání, konkrétně srovnání viny a trestu u obou autorů.

Zajímavé je sledovat, jakým způsobem se kritika vyrovnávala s Předmluvou. Jarolínek ji ve své recenzi vůbec nezmiňuje, Krejčí ji vztahuje k osobě Šlejhara. Druhým pólem je anonymní článek v Lidových novinách, kde ji autor pokládá za Šlejharův umělecký program, a Vykoukal, který se snaží uchopit Šlejharovo dílo právě skrze Předmluvu. Toto nám ukazuje různé kritické způsoby Krejčího a Jarolínka.

---

¹²⁴ pp. Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 2, s. [178]-181.

¹²⁵ pp. Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 2, s. [178].

¹²⁶ pp. Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 2, s. 179.

Zátiší

V roce 1898, tedy tři roky po vydání sbírky *Co život opomíjí*, vydává Šlejhar svou třetí sbírku povídek.¹²⁷ Povídky sebrané ve sbírce *Zátiší* pochopitelně nejprve vycházely časopisecky, ovšem první reakce se týkají až celé knihy. Sběrka obsahuje povídky vydané z let 1895 a 1896¹²⁸ Oproti předchozím dvěma knihám je patrný značný nárůst délky povídek. Avšak změna je patrná nejen v délce, ale také v poetice. Zatímco v *Pobudovi* je ještě zlo srovnatelné se sbírkou *Co život opomíjí*, v povídce *Jumr se vrátil* je tíživá situace způsobena vykořisťováním majitelů továrny. Tento sociální motiv byl také kritikou velmi akcentován. V povídce *Lakomec* umírá hlavní postava na mor. Ovšem povídka *Lakomec* stojí svým alegorickým dějem mimo Šlejharovu obvyklou poetiku. I když například motiv moru použil například ještě v povídce *Neštěstí*¹²⁹, ale tato povídka knižně za života Šlejhara nevyšla. O oblíbě J. K. Šlejhara v těchto letech hovoří nejen literární cena za sbírku *Co život opomíjí*, ale především časopisecké znovu vydávání některých jeho starších povídek. Není od věci zmínit skutečnost, že do vydání dvou prvních sbírek otiskuje Šlejhar časopisecky přes třicet svých prací, většina byla otištěna v prvních dvou sbírkách. Nedlouho po jejich vydání vydává povídku *Jumr s vrátil*¹³⁰, poté v krátkém sledu vychází i povídka *Modrák*, která se spolu s povídkou *Lakomec* objevila v knize *Zátiší* až o dva roky později. *Modrák* vyšel pod názvem *Pobuda*. A v době, kdy vycházejí sbírka *Zátiší*, píše *Povídku z výčepu*, která ovšem vychází o deset let později u Šnajdra v Kladně¹³¹. Období mezi vydáním *Dojmů z přírody a společnosti*

¹²⁷ krátce po vydání sbírky *Co život opomíjí* vyšla samostatně ještě povídka *Oba* (*Oba*, Květy 16, 1894, II, č. 8, s. 152-156, 1.8.; č. 9, s. 368-374, 1.9.; č. 10, s. 458-471, 1.10.; podepsáno: Jos. K. Šlejhar - knižně: Beaufordova knižnice „Přítel domoviny“ (1895) - *Co život opomíjí* (1895)), která ale, mimo pouhé zmínky ve *Vlasti* unikla naprosto pozornosti. (+100.: Česká [literatura]. *Vlast'* 12, 1895-1896, č. 1, s. 91-92, říjen 1895.)

¹²⁸ *Jumr se vrátil*. Z *fabrických zjevů*. *Rozhledy* 4, 1894-1895, č. 9, s. [513]-518, _____.; č. 10, s. 594-601; č. 11, s. 657-668; č. 12, s. 721-732, 25.9. 1895; podepsáno: Josef K. Šlejhar - knižně: *Zátiší* (1898) *Modrák*. Čas, beletristická příloha k politickému týdeníku 1, 1896, č. 1, s. 6-7, 4.1.; č. 2, s. 13-16, 18.1.; č. 2, s. 21-24, 1.2.; č. 3, s. 27-30, 15.2.; č. 5, 34-37, 29.2.; č. 41-43, 14.3.; podepsáno, knižně: *Zátiší* (1898)

Knižně v *Zátiší* (1898, 1930) pod názvem „Pobuda“

Časopisecké vydání *Lakomce* se nám bohužel najít nepodařilo.

¹²⁹ *Neštěstí*. *Zlatá Praha* 17, 1899-1900, č. 20, s. [229]-230, 23.3. 1900; č. 21, s. [241]-242, 30.3.; č. 22, s. 258, 6.4.; č. 23, 270-271, 13.4.; č. 24, s. 279, 20.4.; č. 25, s. 295, 27.4.; č. 26, s. [301]-302, 4.5.; č. 27, s. 318-319, 11.5.; č. 28, s. 327 a 330, 18.5.; č. 29, s. 343-344, 25.5.; č. 30, 350-351, 1.6.; podepsáno: Josef K. Šlejhar

¹³⁰ *Jumr se vrátil*. Z *fabrických zjevů*. *Rozhledy* 4, 1894-1895, č. 9, s. [513]-518, _____.; č. 10, s. 594-601; č. 11, s. 657-668; č. 12, s. 721-732, 25.9. 1895; podepsáno: Josef K. Šlejhar - knižně: *Zátiší* (1898, 1930)

¹³¹ ŠLEJHAR Josek Karel: *Povídka z výčepu*. Šnajdrova knihovna lidové východy. Kladno 1908

a *Zátiší* je tedy na povídky v časopisech relativně chudé. Pro úplnost dodáváme, že po vydání *Zátiší* vychází v *Právu lidu* několik povídek již vyšlých v *Dojmech z přírody a společnosti*.¹³² U povídek *Had*, *Ve stohu* a *Dva okamžiky* jde tedy o jejich třetí vydání během krátké doby.

Vůbec první recenze vychází ještě před samotným vydáním knihy v roce 1898. Autorem nepodepsaného článku je F. V. Krejčí.¹³³ O chystané knize se pouze zmiňuje, jádrem recenze je povídka *Jumr se vrátil*. Na tuto povídku upozorňuje jako na něco „[...] *nejmohutnějšího a nejhrůzoplňnějšího co bylo napsáno o sociální bídě v Čechách*“¹³⁴ Jako jeden z mála kritiků si všímá časopiseckého vydání povídky a podotýká, že v knižním vydání se dočkala povídka mnoha změn. Po vydání knihy věnuje Krejčí, opět anonymně, v *Právu lidu* knize ještě jednu recenzi. V ní znovu vyzdvihuje sloh, znalost poměrů a Šlejharův popis, „[...] *neznám v literatuře něco tak silně uchvacujícího*,“¹³⁵ říká doslova o líčení v povídce *Jumr se vrátil*, na kterou opět znovu výslovně upozorňuje jako na dělnickou povídku. Zároveň ovšem nesouhlasí s obžalobou vyznívající v bolest a beznaděj, s obžalobou pro kterou není náprava. Podle Krejčího náprava, naděje v budoucnosti být musí. „[...] *[proletariát] však má víru a naději v budoucnost, protože ji mít musí, protože by bez ní nemohl žít, pracovat a zápasit!*“¹³⁶

I když se Krejčí od svých názorů těmito dvěma statěmi neodklonil, je z nich značně cítit, že obě jsou velmi ovlivněny zaměřením listu. Nejvíce to je zřetelné na formální stránce obou statí – chybí pro Krejčího typický obecný úvod a v neposlední řadě je odlišný i úhel pohledu. Nejlépe je to vidět v hodnocení síly výrazu Šlejharova díla, které v těchto statích hodnotí silně ideově.

Další příspěvek ke sbírce *Zátiší*, který vyšel v dubnu necelý měsíc po druhém Krejčího článku, je z pera Arnošta Procházky¹³⁷. Ten se touto knihou utvrzuje ve svých dřívějších názorech. V nové knize vidí už jen pokračování vývojové čáry, která se povšechně drží na stejné hladině už od první knihy. Ovšem posun nacházíme v hodnocení. Zatímco ve

¹³² *Ve stohu*. *Právo lidu* 7, 1898, č. 113, Nedělní příloha, s. 1, 24.4.; podepsáno: _____ - *knižně*: *Dojmy z přírody a společnosti* (1894)

Dva okamžiky. *Právo lidu* 7, 1898, č. 134, Nedělní příloha, s. 1-2, 15.5.; podepsáno: _____ - *knižně*: *Dojmy z přírody a společnosti* (1894)

Jen si odpočiň... Kus venkovského života. *Květy* 21, 1899, č. 4, 458-473, 1.4.; č. 5, s. 578-590, 1.5.; č. 6, s. 702-710, 1.6.; č. 7, s. 59-69, 1.7.; č. 8, s. 170-186, 1.8.; podepsáno: Josef K. Šlejhar - *knižně*: *Dojmy z přírody a společnosti* (1894)

Had. *Právo lidu* 8, 1899, č. 139, Nedělní příloha, s. [9], 21.5.; č. 145, Nedělní příloha, s. [9]-[10], 28.9.; podepsáno: K. H. Šlejhar - *knižně*: *Dojmy z přírody a společnosti* (1894)

Iniciály autora jsou uvedeny nesprávně

¹³³ ⊙ [= KREJČÍ F. V.]: *Z literatury a umění*. *Právo lidu* 7, 1898, č. 66, 7.3.

¹³⁴ ⊙ [= KREJČÍ F. V.]: *Z literatury a umění*. *Právo lidu* 7, 1898, č. 66, 7.3.

¹³⁵ ⊙ [= KREJČÍ F. V.]: *Z literatury a umění*. *Právo lidu* 7, Příloha čas, 1898, č. 66, 8.3.

¹³⁶ ⊙ [= KREJČÍ F. V.]: *Z literatury a umění*. *Právo lidu* 7, Příloha čas, 1898, č. 66, 8.3.

¹³⁷ A.P. [=PROCHÁZKA Arnošt]: *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 1, s. 25-26, 8.4.

svém dřívějším článku v Literárních listech¹³⁸ bylo Šlejharovo vměšování se do díla hodnoceno neutrálně, sice jako do očí bijící, ale přesto neutrální autorský projev, zde tento fakt Procházka velmi ostře odsoudil jako projev neumělecký. Ovšem tímto posunem hodnocení se Procházka, který kladl značný důraz na individuální stránku díla, neodchýlil od své kritické metody, protože Šlejhar mu svou neměnnou polohou klesl k prázdnému výrazu. Nejslabším článkem díla shledává neustálé opakování a připomínání týchž bědností života. Obdobný názor formuloval i Krejčí, ale ten mu mimo ideového hodnocení blíže nevěnuje pozornost. Ale na rozdíl od Krejčího Procházka nezmiňuje skutečnost, že ze Šlejharova světa není úniku, že tento pro svět jsou pojmy jako humanita, kultura pouhými prázdnými slovy bez obsahu, ale kritizuje způsob jakým Šlejhar svůj svět konstruuje a představuje čtenáři. Kritizuje vlastně pozici vypravěče, nejlépe je to patrné na citátu: „*Ne mluví o sociální mučírně, ale dává přímo zakusiti spolubytí v té mučírně*“¹³⁹, říká doslova. Marnost úniku ze Šlejharova světa ironicky vyjádřil ke konci stati: „*[...] nebude usmíření, pokud vše nebude mít nejmenší počet a nic nespočetné množství – a pak přijde potopa, sociální potopa.*“¹⁴⁰. Fakt, že v této recenzi Procházka již kritizuje neustálé připomínání bědností života, úzce souvisí s jeho názorem, že se Šlejharovo dílo nevyvíjí. Tím, že Šlejhar podle Procházky nikam nesměruje, stává se neustálé opakování týchž bědností života slepou cestou, kterou v této stati ostře odsoudil, protože postrádá pravdivost. Ale přesto Procházko odmítnutí Šlejharova uměleckého postupu dává za sebou tušit fakt, že tento způsob zprostředkování literárního světa Procházku hluboce zasáhl a dráždil jej svou netečností. Také proto, jako ve své předchozí stati¹⁴¹, hodnotí Šlejharovu tvorbu velmi vysoko. Po této recenzi se ke Šlejharově tvorbě vrátil až za řadu let. Konkrétně v roce 1907 odsudkem knihy *Od nás*¹⁴².

Na konci dubna 1898 vychází v Naší době další recenze *Zátiší*¹⁴³. Autor se zmiňuje o své předchozí recenzi povídky *Ženy dobré, které příliš milují*¹⁴⁴, která se v knižní podobě objevila pod názvem *Z výletního setkání* v následující sbírce¹⁴⁵. Není nutné připomínat, že recenze časopiseckého vydání Šlejharových děl je vskutku ojedinělá. Tato stať vyšla také

¹³⁸ NOVÝ Karel [= PROCHÁZKA Arnošt]: Literární listy 15, 1893-1894, č. 15, s. 255-258, 15.7.; č. 16, s. 274-277, 1.8.

¹³⁹ A.P. [=PROCHÁZKA Arnošt]: Moderní revue, sv. 8, 1898, č. 1, s. 26, 8.4.

¹⁴⁰ A.P. [=PROCHÁZKA Arnošt]: Moderní revue, sv. 8, 1898, č. 1, s. 26, 8.4.

¹⁴¹ NOVÝ Karel [= PROCHÁZKA Arnošt]: Literární listy 15, 1893-1894, č. 15, s. 255-258, 15.7.; č. 16, s. 274-277, 1.8.

¹⁴² T.A. [= PROCHÁZKA Arnošt]: <Knihy prosou> Moderní revue, sv. 13, 1906-1907, č. 12, s. 578, 8.9. 1907.

¹⁴³ Z.: Měsíční přehled. Naše doba 5, 1897-1898, č. 7, s. [656]-659, duben 1898.

¹⁴⁴ Ženy dobré, které příliš mnoho milují. Z výletního setkání. Květy 18, 1896, I, č. 1, s. 9-21, 1.1.; č. 2, s. 152-162, 1.2.; č. 3, s. 315-320, 1.3.; č. 4, s. 479-485, 1.4.; č. 5, 551-563, 1.5.; č. 6, s. 645-663, 1.6.; podepsáno: Josef K. Šlejhar - knižně: Zášeří krbu (1899, 1932)

V *Zášeří krbu* (1898) pod názvem *Z výletního setkání*

¹⁴⁵ Josef Karel Šlejhar: V zášeří krbu. Vlastní náklad. Praha 1899

v Naší době a poté nedlouho po uveřejnění povídky v Květech v roce 1896.¹⁴⁶ „*Práce psaná z ohněm, dá se přímo cítit, jak spisovatel měl rozpálenou tvář.*“¹⁴⁷ A i když se Šlejharem autor statě v mnohém nesouhlasí, přiznává povídce velkou sugestivnost. Podle autora statě existuje pouze dvojí přijetí Šlejharových knih, a to buď velmi kladné přijetí, nebo naopak velmi nepřátelský postoj. Povídka mu přijde velice blízká Tolstého *Kreutzerově sonátě*. Zmiňuje se také o Rousseauovi, jakoby ve Šlejharově práci ožívala věta, kterou zahajuje svého *Emila, čili o výchování*. „*Vše je dobré, vycházejíc z rukou Stvořitelových, všechno znetvořuje se v rukou lidských.*“¹⁴⁸ Zvlášť ideál ženy, jak jej podává Šlejhar, přijde autorovi Rousseauovu chápání velmi blízký. Ovšem on sám jej velmi ostře kritizuje a poslední část statě je polemika právě s tímto pojetím ženy. V tomto etickém odsouzení díla zazní ještě kritika nerealističnosti postav „*Efekty psychologizovat se nedá – to je už přepsychologizování.*“¹⁴⁹

Jak jsme řekli, recenzent navazuje na tento svůj článek a říká, že to co platilo o této povídce *Ženy dobré, které příliš milují*, platí také o celé knize. Té vytýká hlavně nereálnost, skrytou za fazónou naturalismu. Celý svět Šlejharova díla se autorovi nejeví hluboký ale šedý, protože „*Šlejhar zdánlivě všedním událostem dává obrovské kontury*“¹⁵⁰ Ty jsou však prosty jakékoli velikosti a stávají se prázdnými obrazy bez duše „*[...] ty hledání výrazy a obraty i to nanášení přišerností a tajuplností jeví se ti hluchým a prázdným.*“¹⁵¹ Tak jako Krejčí, tak i autor této statě se zabývá výhradně povídkou *Jumr se vrátil*, v které vidí rovněž jen pózu a kontury bez duše. Autor se zamýšlí i nad samotným dějem povídky, neslučitelnou láskou Jumra k dětem a jeho sebevraždou, kterou je uvrhl do ještě tíživější životní situace. Ve Šlejharovi vidí spisovatele subjektivního a právě ona subjektivnost určuje rozdělení dobra a zla je jeho světě. V závěru ostře vystupuje proti přirovnávání Šlejhara k Dostojevskému „*U Dostojevského nikde nenalezneš, aby jaksi zlostně, nenávistně strhoval člověka pod obraz zvířete, [...]*“¹⁵²

Další příspěvek týkající se této sbírky povídek otiskuje na začátku května ve Světozoru František Vladimír Vykoukal.¹⁵³ Podivuje se v něm nad vyústěním povídky *Jumr se vrátil*, polemizuje s útvárovým zařazením prací této sbírky, pro které mu termín povídka

¹⁴⁶ pb.: Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 11, s. [1035]-1037. 1896.

Rozbor Dobrých žen, které příliš milují a Miláčka z hlediska etického

¹⁴⁷ pb.: Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 11, s. [1035]. 1896.

¹⁴⁸ pb.: Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 11, s. [1035]. 1896

¹⁴⁹ pb.: Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 11, s. 1036. 1896

¹⁵⁰ Z.: Měsíční přehled. Naše doba 5, 1897-1898, č. 7, s. [656], duben 1898.

¹⁵¹ Z.: Měsíční přehled. Naše doba 5, 1897-1898, č. 7, s. [656], duben 1898.

¹⁵² Z.: Měsíční přehled. Naše doba 5, 1897-1898, č. 7, s. 659, duben 1898.

¹⁵³ F.V.V. [= VYKOUKAL František Vladimír]: Zátíší. Světozor 32, 1897-1898, č. 26, s. 309, 10.5. 1898.

přijde příliš nadnesený. Všimá si, že Šlejhar postrádá středních poloh, ale na druhou stranu mu přiznává bravuru, s jakou dokáže i do drobotiny, konkrétně hovoří o povídce *Lakomec*, včlenit sílu a svou osobitost. Zároveň si ale všimá nižší míry objektivit a varuje Šlejhara z unavující stejnosti jeho prací.

„*Kniha temná, kalná, tísnivá a úzká... to je výsledný dojem, jaký mám z nejnovější sbírky povídek p. Šlejharových. Píše se mi o ní vůbec těžko, nejen proto, že snad soud většiny mladých stojí jinde.*“¹⁵⁴ Těmito slovy začíná Šalda svou kritiku *Zátiší*, kterou pod pseudonymem P. Kunz otiskl v Literárních listech.¹⁵⁵ Nutně nás musí napadnout otázka, kdo byla ona zmiňovaná mladá kritika s jiným názorem na Šlejharovo dílo, Vilém Mrštík?

Šaldův pocit ze Šlejharova díla je velmi podobný, ne-li totožný, s pocitem Arnošta Procházky, tak jako Šaldu jej dráždí způsob podání fikčního světa. Šalda narozdíl od Procházky svůj dojem velmi přesně verbalizoval: „*Bída, hlad, nouze, útisk, bestiálnost, nerozumná a bezpříčinná surovost, zlo jako temný nehnutelný fakt fyziky vesmírové... to je výlučné jako thema a popisované docela pasivně, okreslované věrně snad, ale beze vší teleologie logické, bez každého racionálního nebo prostě ideového dynamismu než ten samozřejmý, základem daný a stálým typickým nazíráním všeho dění potvrzovaný a opakovaný, empiricky nahý a nuzný fakt, že na světě je zlo absolutní a naprosté, kterým nelze pohnout, že bezrozumá tma leží ve vesmíru a dusí ho, tma, z které nevypracuje se nikdy jiskra světla, bída a utrpení bez smyslu a příčiny.*“¹⁵⁶ Pro Šaldu je takto podaný svět pouhým východiskem, začátkem, prvním článkem řetězu. Dílu schází světlo, ale Šlejharův mysticismus jím podle Šaldy není. Svět Šlejhara tak pro Šaldu není hluboký, ale neprohlédnutelný, šedý, kalný a básník „*nemá kalit vodu, aby se zdála hlubší*“¹⁵⁷. Je jisté, že Šaldu, který brojil proti efektnosti, nemohla tato sbírka oslovit.

Za pozornost stojí, že ve vymezení Šlejhara do literárního směru Šalda problém nevidí a vůbec jako první jej cele vřadí do naturalismu: „*Je to umění ryze naturalistické, nejen sujety, ale i methodou, což je moment největší důležitosti*“¹⁵⁸. Z citátu je zřejmé, že Šalda nevidí problém v Šlejharově subjektivismu, který jiným kritiků bránil v žánrovém zařazení, dokonce se o něm ani nezmiňuje. Tím vlastně určil kontext, do kterého později většina kritiků zasadí Šlejharovo dílo. Pochopitelně Šalda nebyl první, kdo se zmiňoval o vztahu Šlejharova díla

¹⁵⁴ P. Kunz [= ŠALDA F. X.]: Literární listy 19, 1897-1898, č. 17, s. 279, 1.7.

¹⁵⁵ P. Kunz [= ŠALDA F. X.]: Literární listy 19, 1897-1898, č. 17, s. 279-280, 1.7.

¹⁵⁶ P. Kunz [= ŠALDA F. X.]: Literární listy 19, 1897-1898, č. 17, s. 279, 1.7.

¹⁵⁷ P. Kunz [= ŠALDA F. X.]: Literární listy 19, 1897-1898, č. 17, s. 279, 1.7.

¹⁵⁸ P. Kunz [= ŠALDA F. X.]: Literární listy 19, 1897-1898, č. 17, s. 279, 1.7.

k naturalismu, například autor článku v Naší době¹⁵⁹ hovoří o „fazóně naturalismu“, ale byl první, kdo zařadil Šlejhara do naturalismu plně.

Reakce Šaldy na Šlejhara byla sice negativní, ale nesmíme zapomenout na fakt, že zdaleka ne ke všem novým literárním dílům se Šalda kriticky vyjadřoval. Je tedy nesporné, že jej Šlejhar musel velmi oslovit, i když k jeho dílu zaujal negativní postoj.

Nedlouho po Šaldově článku vyšel v Samostatnosti článek Františka Skácelíka.¹⁶⁰ Sbíрка *Zátiší* mu připadá hluboká a těžká. Těžká tak, „[...] jako nějaký „Labyrint světa“ nebo knihy kazatelův.“¹⁶¹ Zvláště z *Jumra* cítí biblický tón. Velmi nejasně se pokouší popsat tón Šlejharových knih. Ale na rozdíl od ostatních vidí v jeho díle světlo. Ovšem za zmínku stojí poslední část recenze, ve které se zmiňuje o přehlížení Šlejhara kulturní veřejností.

„Přesvědčil jsem se sám, že větší část t. zv. intelligence nezná ani jeho jména. Je smutno konstatovat, že od té doby, kdy zachraňoval V. Mrštík jeho „Kuře melancholika“ od zapomenutí, tolik času uplynulo, a tak málo se zlepšilo. Konečně nač tolik spěchu? U nás je přece zvykem čekat na smrt velkých lidí. Potom několik ovací odčiní všechno.“¹⁶² Je pravda, že Šaldův článek, který vyšel jen pár dní před Skácelíkovou recenzí, znát autor nemohl. Ale ani tak si, podle našeho názoru, nemohl Šlejhar stěžovat na nezáměr. Kritický ohlas bezesporu může být chápán jako odraz zájmu literární veřejnosti, a ten v této době jistě není zanedbatelný. O zájmu svědčí i druhé, respektive třetí, vydání některých Šlejharových povídek. Zájem by také mohla dokládat cena Akademie, ale zde připomínáme její problematičnost ve vztahu k dílu Šlejhara.

Následující recenze J. Kadlece, uveřejněná pod pseudonymem R. Barazov, která vyšla na začátku dubna v České revue¹⁶³, je velmi podobná statí Vykoukala tím, že zde najdeme pouze to, co se již objevilo ve statích minulých. Pochopitelně vyjma Šaldovy statě, která vyšla jen o pár dní dříve, autor ji tedy nemohl znát. Kadlec si všímá Šlejharova ustrnutí na jednom bodě spojené s absencí vývoje, nepřítomnosti střední polohy u postav. Nalezneme i pokus o zařazení autora do literárního směru: „sám je protipólem všeho, co se dnes básní a tiskne v Čechách“¹⁶⁴ Ale oceňuje autorovu schopnost cele se podat dílu – tento výrok Kadlece není sám o sobě příliš průhledný, lépe je mu možné porozumět, když ho porovnáme s citátem

¹⁵⁹ pb.: Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 11, s. [1035]-1037. 1896.

Rozbor Dobrých žen, které příliš milují a Miláčka z hlediska etického

¹⁶⁰ Sk. [SKÁCELÍK František] Samostatnost 1898, č. 28, s. 224, 9. 7.

¹⁶¹ Sk. [SKÁCELÍK František] Samostatnost 1898, č. 28, s. 224, 9. 7.

¹⁶² Sk. [SKÁCELÍK František] Samostatnost 1898, č. 28, s. 224, 9. 7.

¹⁶³ KADLEC J. [=R. Barazov]: Poslední dvě knihy Julia Zeyera *Dům u tonoucí hvězdy a V soumraku bohů* jsou... Česká revue 1, 1897-1898, č. 7, s. 857-859, 10.4. 1898; č. 10, s. 1232-1237, 10.7.

¹⁶⁴ KADLEC J. [=R. Barazov]: Poslední dvě knihy Julia Zeyera *Dům u tonoucí hvězdy a V soumraku bohů* jsou... Česká revue 1, 1897-1898, č. 10, s. 1232, 10.7.

z interview, ve kterém Šlejhar říká: „*Hleděl jsem vždy se v každý zjev hluboce vnořit,*“¹⁶⁵ Je zřetelné, že se autor statě pokoušel Šlejharův výrok parafrázovat.

Poslední recenze týkající se *Zátiší* v tomto období je opět z pera F. V. Vykoukala.¹⁶⁶ Na jeho recenzi je velmi zřetelně patrné, jak důležitou roli v ohlasu této sbírky a vůbec Šlejharova díla hrála Šaldova kritika. Oproti jeho předchozí recenzi ve Světozoru tato již nevyznívá ani z části kladně. Zatímco v první recenzi jen letmo upozorní na nižší míru objektivitu, zde je to již subjektivismus, který je příčinou šedosti a který navíc vede Šlejhara po stále stejné cestě. Vykoukalovu kritiku subjektivismu nelze srovnávat s Šaldovou kritikou „kalení vody“. I když lze předpokládat, že Šaldova stať byla Vykoukalovi v mnohém nápomocna. Jeho „šedost díla“ má blíže má k článku v Naší době. U Šaldy jde o kritiku způsobu, kterým vypravěč uvádí čtenáře do fikčního světa. Vykoukalova nižší míra objektivitu je spíše na poli interpretace. Pokud si Vykoukal v předchozí recenzi všiml povídky *Jumr se vrátil* a letmo *Lakomce*, v této zaměřuje svůj pohled na povídku *Pobuda*, v které jej ruší Šlejharovo neustálé kroužení kolem téže věci, kterým jeho dílo upadá mnohdy až k únavnosti. Vzpomeňme, že v první recenzi *Zátiší* Šlejhara pouze varoval před únavnou stejností. Ostře také napadá slovesnou formu. S řazením Šlejhara do uměleckého směru Vykoukal nemá problém a automaticky řadí k naturalismu, leč ze kterého příliš vystupuje již zmiňovaný subjektivismus.

---

¹⁶⁵ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 548, 1. 9.

¹⁶⁶ F.V.V. [= VYKOUKAL František Vladimír]: Světozor 32, 1897-1898, č. 26, s. 309, 10.5. 1898. 6. 5. 1898

V zášeří krbu

Jak jsme mohli pozorovat v *Zátiší*¹⁶⁷, v této sbírce narůstají povídky co do rozsahu. Například povídka *Z výletního setkání* zabírá více než dvě stě stran. Ovšem mimo rozsahu k výraznější změně v poetice nedošlo, dílo se rozšiřuje především díky popisným pasážím. Změnou však prošly hlavní motivy, zatímco doposud se Šlejhar vztahům muže a ženy takřka vyhýbal, nyní tvoří ústřední motiv nesoucí se celou sbírkou.

Vůbec první recenze sbírky *V zášeří krbu* vyšla v polovině února v Národních listech.¹⁶⁸ Recenze se podrobně zabývá všemi povídkami, kterým vytýká děje bez příčinnosti, ale za nejhorší pokládá povídku první, ta „*vyšla do světa po cestách rozhorněně moralistních, jako Tolstojova „Kreutzerova sonáta“, které se příkrým, nesmiřitelným, ale i nezdravým stanoviskem dosti podobá.*“¹⁶⁹ „*Je to pesimismus mrzoutský nespravedlivý a velice neužitečný.*“¹⁷⁰ Jednalo se o povídku *Z výletního setkání*. Mimo tohoto si autor recenze všímá rozsahu, který mu přijde neúměrný. „*Při autoru jako je Šlejhar možno se ptáti: Co s tím? Nač ta povídka? Šlejhar se totiž vyslovuje několikrát proti umění absolutnímu.*“¹⁷¹ Zde výslovně naráží na Předmluvu knihy *Co život opomíjí*. Avšak zdaleka neostřejší kritiku sklídl Šlejhar za to, jakým způsobem odsoudil nemocnou ženu. Všimněme si, že za znázornění ženy byl Šlejhar kritizován již podruhé. O první recenzi, která reagovala na časopisecké vydání, jsme se již zmiňovali v souvislosti se sbírkou *Zátiší*. O zbylých dvou povídkách se vyjadřuje jen velmi krátce, ale na jejich konto říká „*To už je poezie pravého citu.*“¹⁷²

Jako už tradičně si knihy všímá F. V. Krejčí ve svém článku, který pojmenoval *Literární rozhledy*¹⁷³. Šlejharova sbírka byla jedna z prvních, které se zde věnoval. V úvodní části se pokouší odpovědět na otázku „*Kde se dnes ocitá česká literatura?*“¹⁷⁴, „*Které ji*

¹⁶⁷ Josef Karel Šlejhar: *Zátiší*. Josef Pelcl. Praha 1898.

¹⁶⁸ Vbh [= VOBORNÍK Jan]: Z literatury. České spisy. Národní listy 40, 1900, č. 47, s. 9, 17.2.

¹⁶⁹ Vbh [= VOBORNÍK Jan]: Z literatury. České spisy. Národní listy 40, 1900, č. 47, s. 9, 17.2.

¹⁷⁰ Vbh [= VOBORNÍK Jan]: Z literatury. České spisy. Národní listy 40, 1900, č. 47, s. 9, 17.2.

¹⁷¹ Vbh [= VOBORNÍK Jan]: Z literatury. České spisy. Národní listy 40, 1900, č. 47, s. 9, 17.2.

¹⁷² Vbh [= VOBORNÍK Jan]: Z literatury. České spisy. Národní listy 40, 1900, č. 47, s. 9, 17.2.

¹⁷³ KREJČÍ F. V.: Literární rozhledy. Akademie 4, 1899-1900, 177-178, 249-252, 412-414

¹⁷⁴ KREJČÍ F. V.: Literární rozhledy. Akademie 4, 1899-1900, 177, 249-252, 412-414

ovládají školy a individuality?“¹⁷⁵ a které z knih lze považovat za vrcholy literární produkce. Naším cílem je sice kritická recepcce díla J. K. Šlejhara, ale tato osvětlí Krejčího názor na Šlejhara, velmi ostrý tón této recenze a také následujících po dalších několika sbírkách, proto se budeme věnovat této stati podrobněji.

Krejčí pokládá vývoj literatury za stagnující. Za poslední roky nevzniklo jediné dílo, které by podle něj určilo jiný směr literatury. Stará generace vítězí nad mladou svou jednotností, ale její počínání Krejčí ironizuje a přirovnává k honbě za honoráři. Důkazem nezájmu čtenářů o upadající českou literární produkci je Krejčímu velký zájem o překlady. Z vystoupení mladé generace nejvíce oceňoval Českou modernu, ale ta byla pro rozdílnost individualit neudržitelná již od samého počátku. V tomto svém cyklu se pokouší zmapovat soudobou literární produkci. Jak jsme řekli, Šlejharova kniha je jedna z prvních, kterou se zabývá.

Jakoby Krejčí cítil potřebu se ještě vyjádřit k *Zátiší*¹⁷⁶, kterému věnoval sice dvě, ale silně ideově zatížené recenze. Vrací se v úvodu části věnované Šlejharovi k povídce *Jumr se vrátil*, konkrétně k jejímu jazyku, který podle Krejčího v nové knize dosahuje takového stupně, „že ji činí jen těžko čitelnou“¹⁷⁷. Již podruhé, poprvé se o tomto zmiňoval Vykoukal¹⁷⁸, zaznívá pochybnost nad útvárovým zařazením: „*To už nejsou povídky, tato tři obšírná vypravování*“¹⁷⁹, píše doslova. Sociální nota, která dominovala v Krejčího recenzích Šlejharovy předchozí knihy, je v této stati také přítomna, byť v daleko menší míře a z jiného úhlu pohledu. Šlejharův odpor a „[...] *křivé posuzování všeho co páchne měšťačkou kulturou*“¹⁸⁰ je podle Krejčího jen útěk před nezastavitelným sociálním vývojem. Knize sice přiznává vysokou morální cenu a uměleckou opravdovost. Ale současně dodává, že v stránce umělecké Šlejhar „[...] *odbočuje do houštin a roklín*“¹⁸¹, kam jej čtenář nemůže následovat. Zatímco dvě recenze *Zátiší* byly ovlivněny zaměřením listu, ve kterém byly uveřejněny, tato recenze je do určité míry ovlivněna celkovým Krejčího rozčarováním soudobou literaturou, proto je pro lepší náhled na Krejčího názor na Šlejhara je vhodnější tuto recenzi číst současně s další, kterou této knize věnoval.¹⁸² Otiskl ji na podzim roku 1899 v *Rozhledech* a Šlejharově sbírce se v ní věnuje podrobněji. Jak je Krejčího zvykem, zabývá se nejprve genezí autorovi tvorby. Podle něj prodělal Šlejhar pro tehdejší dobu typický přerod, „[...] *postup z venčí do*

¹⁷⁵ KREJČÍ F. V.: *Literární rozhledy*. Akademie 4, 1899-1900, 177, 249-252, 412-414

¹⁷⁶ KREJČÍ F. V.: *Literární rozhledy*. Akademie 4, 1899-1900, č. 3, s. 177-178.

¹⁷⁷ KREJČÍ F. V.: *Literární rozhledy*. Akademie 4, 1899-1900, č. 3, s. 177..

¹⁷⁸ F.V.V. [= VYKOUKAL František Vladimír]: *Zátiší*. Světozor 32, 1897-1898, č. 26, s. 309, 10.5. 1898.

¹⁷⁹ KREJČÍ F. V.: *Literární rozhledy*. Akademie 4, 1899-1900, č. 3, s. 177..

¹⁸⁰ KREJČÍ F. V.: *Literární rozhledy*. Akademie 4, 1899-1900, č. 3, s. 177..

¹⁸¹ KREJČÍ F. V.: *Literární rozhledy*. Akademie 4, 1899-1900, č. 3, s. 177..

¹⁸² KJ. [= KREJČÍ F. V.]: *Rozhledy* 9, 1899-1900, č. 4, s. 157-159, 15.11. 1899.

nitra, obrat od faktu k jeho psychické resonanci, od viděného okem, k viděnému ve visi a hallucinaci, od tvrdých, ohmatatelných denním sluncem ozářených věcí k šerým, stuchlým doupatům podvědomého“¹⁸³ Ze Šlejhara polomystika a polonaturalisty *Dojmů z přírody a společnosti* část mystická přerostla v naturalistickou, leč z té nezbylo nic než siláctví a jazyk. Šlejharovo umění, jak jej pozoruje na nové knize, je umění obsahující mnoho děsu a úzkosti. A Krejčimu se jeví „více žité než spodobnělé, více surovina, než dílo“¹⁸⁴. Kritiku také sklídila ironie rušící jinak velmi silný pocit z obžaloby společnosti, či Šlejharův způsob hromadění obrazů, které nejsou, podle Krejčího, pečlivě stavěny a broušeny, ale jsou vrženy na papír s plýtváním slov a vět v křečovitých improvizacích trhajících hráze umělecké formy. „*Ale tím nemá být nic na ujmu řečeno vzácné samostatnosti Šlejharova talentu*“¹⁸⁵, píše v závěru recenze. Jak jsme se zmínili, po této recenzi se Krejčí odmlčel a vrátil se ke Šlejharovi až v roce 1909 kritikou románu *Lípa*. Vzhledem k jeho názoru na soudobou literaturu a i na samotného Šlejhara, je toto kritické odmlčení logické. Jenom ve stručnosti připomínáme: Sbíрка *Co život opomíjí* představuje pro něj ještě hledání formy – v kritice *Zátiší sice* vyzdvihuje popis, ale o formě se přímo nezmiňuje a v knize *V zášeří krbu* mu připadá křečovitá, plýtvá silou výrazu. Ostatně síla výrazu pro něj dosáhla svého vrcholu první sbírkou *Dojmy z přírody a společnost*, kterou již podle Krejčího Šlejhar nepřekonal. V posledních dvou knihách vysoce hodnotí sílu kritiky – konkrétně v knize *Zátiší* jde o kritiku sociální v knize *V zášeří krbu* kritiku manželství „*Neznám v naší literatuře kvalitnější obžaloby manželství*“,¹⁸⁶ píše doslovně o povídce *Zpovědi blázna*, ale zároveň si je vědom silně subjektivního vnímání zla, které velmi ruší Šlejharova ironie. Z tohoto krátkého přehledu je patrné, že další dvě sbírky Šlejhara Krejčího utvrzovaly v jeho názoru na vývoj autora, jak jej nastínil už v kritice sbírky *Co život opomíjí*. Ovšem je třeba dodat, že ve všech svých recenzích, i přes mnohé i ostré výtky, hodnotí Šlejhara velmi vysoce. Stojí za pozornost, že i přes to, že Krejčí a Procházka zastávají každý jinou kritickou metodu, je vývoj jejich kritického ohlasu Šlejharova díla do této chvíle nápadně podobný. Oba považovali vrchol Šlejharovy tvorby v první sbírce, což svědčí o značné erudici obou kritiků, a oba se po několika dalších sbírkách na delší dobu odmlčeli.

Na konci září vychází v Národních listech krátká zpráva o sbírce *V zášeří krbu*¹⁸⁷. Zpráva má pouze pár řádků, ve kterých nezbyl prostor na víc než na sdělení, že sbírka je

¹⁸³ Kj. [= KREJČÍ F. V.]: *Rozhledy* 9, 1899-1900, č. 4, s. 157, 15.11. 1899.

¹⁸⁴ Kj. [= KREJČÍ F. V.]: *Rozhledy* 9, 1899-1900, č. 4, s. 157, 15.11. 1899.

¹⁸⁵ Kj. [= KREJČÍ F. V.]: *Rozhledy* 9, 1899-1900, č. 4, s. 158, 15.11. 1899.

¹⁸⁶ Kj. [= KREJČÍ F. V.]: *Rozhledy* 9, 1899-1900, č. 4, s. 159, 15.11. 1899.

¹⁸⁷ [nepodepsáno]: *České spisy. Národní listy* 39, 1899, č. 263, s. 3, 22. 9.

„Četba to těžká, ale obsažná,“¹⁸⁸ která líčí chmurné historie s neúprosnou pravdivostí. Nedlouho po této krátké recenzi vychází obsáhlá stat' Arne Nováka¹⁸⁹, která se zaměřuje na ubíjející stejnost Šlejharových děl. Dílo Šlejhara nejprve sice čtenáře uchvátí svým krouceným slohem, avšak moralistní a sociálně reformní pasáže, které jsou do díla začleněny velmi neorganicky, dusí celou stavbu povídek. Šlejhar odbíhá „[...] *vzníceným tónem evangelického kazatele*“¹⁹⁰ od příběhu, ale návrat působí velmi křečovitě. „*S dějem a fabulí zachází přímo ukrutně,*“¹⁹¹ říká o tom Novák doslova. Dále si všímá, že dílo Šlejhara nenabízí cestu jak uniknout, nezbyvá tedy než zůstat a trpět ve světě, kde ženy jsou hysterické „[...] *plné vraždicích úmyslů*“¹⁹² a muži ovládnuti pouze instinkty. Cesta zůstává podle Nováka pouze tušená. A právě tato cesta je podle Arne Nováka podstatou Šlejharova díla.

V recenzi v Podřipanu¹⁹³, která vyšla na konci října, autor statě nachází za drsným povrchem „[...] *jemné slovanské srdce*“¹⁹⁴. Oceňuje, že Šlejhar vidí a zná zlo kolem sebe a nebojí se na něj upozornit. O knize *V zášeří krbu* se také zmiňuje v souvislosti s udělením literární ceny této sbírce. Šlejhar tak jako za sbírku *Co život opomíjí* obdržel i za tuto sbírku cenu Akademie. O této skutečnosti vyjma tohoto článku v Podřipanu vyšla pouze letmá zmínka v Národních listech.¹⁹⁵

Na těchto po sobě jdoucích recenzích je jasně patrná skutečnost, že kritici, kteří dílo zasazují do kontextu předchozích Šlejharových prací, jako například Krejčí či Novák, zaujmají k němu odlišný postoj, než autoři zabývající se pouze poslední knihou. Podle našeho názoru bylo toto způsobeno neznalostí autorů obou anonymních článků ostatních Šlejharových děl.

Recenze, které následovaly, si za hlavní úhel pohledu braly především postavení ženy v díle. O tomto sice nalezneme zmínky i ve statích, kterým jsme se již věnovali, ale zde se to stává hlavním tématem.

Autor skrývající se pod pseudonymem, který se nám nepodařilo rozluštit, – ar, se doslovně odvolává na interview v Času¹⁹⁶. Konkrétně na zmínku, ve které Šlejhar říká, že v jeho pracích schází erotický živel. Autor statě jej nachází teprve až v této knize. Všímá si

¹⁸⁸ [nepodepsáno]: České spisy. Národní listy 39, 1899, č. 263, s. 3, 22. 9.

¹⁸⁹ -RN- [NOVÁK Arne]: Lumír 28, 1899-1900, č. 3, s. 35-36, 10. 10 1899

¹⁹⁰ -RN- [NOVÁK Arne]: Lumír 28, 1899-1900, č. 3, s. 35, 10. 10 1899

¹⁹¹ -RN- [NOVÁK Arne]: Lumír 28, 1899-1900, č. 3, s. 35, 10. 10 1899

¹⁹² -RN- [NOVÁK Arne]: Lumír 28, 1899-1900, č. 3, s. 36, 10. 10 1899

¹⁹³ [nepodepsáno]: V zášeří krbu. Podřipán 30, 1899, č. 30, s. 5, 25. 10.

¹⁹⁴ [nepodepsáno]: V zášeří krbu. Podřipán 30, 1899, č. 30, s. 5, 25. 10.

¹⁹⁵ [nepodepsáno]: Činnost české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy a umění <ze zprávy gen sekretáře B. Raymana>. Národní listy 40, 1900, č. 335, s. 9, 4.11.

Na valné schůzi, 1.12. 1900 cena m.j. J. K. Šlejharovi za knihu *V zášeří krbu*.

¹⁹⁶ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

také, že původcem zla se stává žena. Ovšem dále se do rozboru Šlejharova díla nepouští. Pouze konstatuje bezúčelnost užití zavedených estetických formulí na originální Šlejharovu knihu, která by, podle jeho názoru, spíše zasluhovala rozbor sociologický.

Postavením ženy ve Šlejharově knize *Zášeří krbu* se více zabýval autor skrývající se pod šifrou Ž.¹⁹⁷ Následující část je sice vzdálena sociologickému rozboru, ale autor se pokouší posoudit dílo podle svých morálních a sociálních norem, zatímco autor předchozí statě zmiňoval obžalobu ženy jako takové. V této stati je žena konkretizována – jde o nikdy nedospělou dceru zbohatlé buržoazie, jejíž špatná výchova je jednou z příčin rozpadu manželství. Vzpomeňme, že právě toto autor pod šifrou Vbh ostře kritizoval.¹⁹⁸ A pro autora pod šifrou Ž v dílech Šlejhara „[...] *otcovství triumfuje nad mateřstvím*“¹⁹⁹ Druhou příčinu konfliktu vidí v konvenčním sňatku. Ovšem zde autor statě opouští Šlejhare nastíněnou cestu hodnocení a uvědomuje si jednostrannost autorova pohledu na krizi mezi mužem a ženou – ostře tedy napadá muže, který do takového nikdy šťastně nekončícího konvenčního sňatku vstoupí.

Sekaninův příspěvek v *Obzoru literárním a uměleckém*²⁰⁰ nepřináší takřka nic původního. Hlavní myšlenky jsou až nápadně podobny názorům F. V. Krejčího: Sekanina se ve shodě s ním táže i odpovídá na otázku, zda v pracích Šlejhara mluví literát nebo člověk. Podotýkáme, že Krejčí toto zmiňoval v souvislosti s Předmluvou.²⁰¹ Shodně vidí vrchol v prvních dvou sbírkách, shodně nevidí u Šlejhara lehkost formy, kterou, jak nepodloženě tvrdí, radili v prvních jeho knihách k „[...] *skvělým stránkám Šlejharova lit. významu*“²⁰². Poslední sbírku kritizuje pro rozvleklost, která je příčinou toho, proč se mu sbírka jeví jako úpadek. Hodnocení prvních dvou sbírek jako vrcholu Šlejharovy tvorby nám u Sekaniny připadá jako určité „posunutí kontextu“ – často se objevuje názor, že Šlejharův talent od prvních knih stagnuje – snadno lze dospět k pocitu, že první knihy byly nadšeně přijaty. A Sekanina, který nepřinesl vlastní názor, toto spíše převzal a pozměnil.

Kamerova studie, která vychází²⁰³ na pokračování v České revui od listopadu 1900 do února 1901, se značně odlišuje od ostatních. Jednak svou délkou – patří k nejdelším článkům, které kdy byly Šlejharovi věnovány, ale také svým velmi kladným pohledem na Šlejhara.

¹⁹⁷ Ž.: *Besedy Času* 5, 1900, č. 3, s. 39-40

¹⁹⁸ Vbh [= VOBORNÍK Jan]: *Z literatury*. České spisy. Národní listy 40, 1900, č. 47, s. 9, 17.2.

¹⁹⁹ Ž.: *Besedy Času* 5, 1900, č. 3, s. 39.

²⁰⁰ SEKANINA František. *Obzor literární a umělecký*, 2, 1899-1900, č. 10-11, s. 168-169, 6.7. 1900.

²⁰¹ „*Zde nemluví „literát“, zde mluví člověk!*“ KREJČÍ F. V.: *Z naší nové beletrie*. *Rozhledy* 5, 1895-1896, č. 2, s. 109-111, 25.11.

²⁰² SEKANINA František. *Obzor literární a umělecký*, 2, 1899-1900, č. 10-11, s. 168, 6.7. 1900.

²⁰³ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. *Česká revue* 4, 1900-1901, č. 2, s. 146-152, 10.11. 1900; č. 4, s. 434-439, 10.1. 1901; č. 5, s. 561-566, 10.2. 1901.

„Žije vzdálen ruchu jediného našeho střediska literárního, vzdálen jeho bojů, sporův o zásady i třenic osobních, bez souvislosti se vším tím, co jmenujeme literárním životem a skoro také bez zájmu pro vše to.“²⁰⁴ Tímto Jaroslav KAMER začíná svůj článek o Šlejharovi, v jehož podtitulu stojí, že se jedná o *Několik poznámek k jeho dílu*. Jak jsme naznačili, KAMER se netají svým velkým obdivem ke Šlejharovi. Hned na počátku své práce říká: „[...] knihy jsou z nejcennějšího, co ve své novější próse máme.“²⁰⁵ Tímto obdivem se zároveň nevyhnul tomu, aby nepodlehł některým aspektům Šlejharovy autostylizace: „Není mezi dnešními literáty našimi druhého, jenž by tak daleko stál od současného literárního ruchu, tak beze všech styků jako článek, vypjatý z řetězu.“²⁰⁶

Na rozdíl od ostatních kritiků hodnotí velmi vysoko Šlejharův jazyk, který úzce souvisí také s velmi vysoko hodnocenou formou, která si přímo vyžaduje toto jazykové ztvárnění. „Jako rány kladiva dopadají ty věty. Někdy tryskne déšť jisker pod jejich úderem, někdy vyzní na prázdno.“²⁰⁷ KAMER si sice všímá jazykových nesprávností, ale zároveň říká, že jde o celkový dojem, a ten „[...] nesele ani jednou“²⁰⁸ A v neposlední řadě se zabývá popisem, o kterém říká, že není nic vzdálenější jeho poetice, než objektivní popis. Po takovém není u Šlejhara ani stopy. „Co on hledá jest duše toho kraje, jeho vztah k jistým dějům a jistým osobám, odraz světa neviditelného, jenž v něm se zrcadlí.“²⁰⁹

Jako příznačný rys Šlejharovy tvorby považuje KAMER subjektivnost pohledu, soucit s utiskovanými a nenávisť k utiskovatelům. Jeho obraz je tak silně subjektivně zabarvený od toho, jak prošel „[...] hranolem jeho subjektivního nazírání a cítění“²¹⁰ Ovšem rázně nesouhlasí s tvrzením, že by Šlejhar byl „pesimistou za každou cenu“²¹¹ V Šlejharově panteickém nazírání na svět vidí KAMER světlo, protože pokud jsou všichni a všechno propojeni, je činění zla na druhých vlastně činění zla na sobě. „Tento v podstavě pantheický

²⁰⁴ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několic poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 2, s. 146, 10.11. 1900.

²⁰⁵ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několic poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 2, s. 146, 10.11. 1900.

²⁰⁶ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několic poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 2, s. 146, 10.11. 1900.

²⁰⁷ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několic poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 2, s. 149, 10.11. 1900.

²⁰⁸ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několic poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 2, s. 149, 10.11. 1900.

²⁰⁹ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několic poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 2, s. 149, 10.11. 1900.

²¹⁰ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několic poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 5, s. 561, 10.2. 1901.

²¹¹ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několic poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 2, s. 150, 10.11. 1900.

názor světový jest zdrojem jeho vroucí, nadšené a hluboce oddané lásce k přírodě.“²¹² A přece ji jedna věc schází: „Shledává ji lhostejnou, mrazivě necitelnou a zatvrzelou vůči utrpení člověka“²¹³ A v tomto spatřuje Kamen kořen Šlejharova zla – v nutnosti „[...] rváti se s ní o každé sousto“.²¹⁴ A protože z tomto zápase vítězí ti, kteří projeví více bezohlednosti, je mezi lidmi tolik neurvalosti a zloby. Nutno dodat, že některé názory Kamera působí trochu nejasně: „Těm, kdo znají jen pozdější knihy Šlejharovi, těžko uvěřiti, že tato jinak slabá a velmi nestejná práce má se svých nejlepších partiích náběhy k humoru přímo gogolovskému.“²¹⁵ V poslední kapitole se Kamen věnuje psychologii a říká, že „jeho pohled, který tak bystře proniká sami podstatu věcí, nedovede hloub se zabořiti v nitro lidí.“²¹⁶ Protože Šlejhar podává neustále obraz svého nitra. Jeho postavy nejsou komplikované, zaměřuje se na jeden hlavní rys, jak Kamen dokládá citací z rozhovoru v Času.²¹⁷

V naprostém závěru své dlouhé statě se Kamen věnuje skutečnosti, že Šlejhar není schopen zmizet za svým dílem, že neustále vnucuje čtenáři své soudy a názory. Kamen jasně spatřuje, i když se proti tomu Šlejhar v přemluvě ke knize *Co život opomíjí* ohrazuje, v jeho dílech moralistní a sociální tendence. „Co chvíli tušíte za stránkami jeho děl rozhořčeného, bolestně podrážděného moralistu, hřímajícího s rozechvěním starozákonního proroka a s přesvědčivou výmluvností apoštola.“²¹⁸ Tomuto podle něj Šlejhar obětuje i některé ohledy umělecké.

V této době vychází ve Zlaté Praze článek o Jiří Sumínovi²¹⁹, konkrétně o jeho knize *Uskalím*, ve kterém jej autor srovnává se Šlejharem. Hlavní rozdíl obou spisovatelů vidí ve spojení Šlejhara s látkou a svými postavami, zatímco Sumín je mimo své dílo a „[...] zná všechna tajemství a dovede je využít,“²²⁰ říká doslova autor skrývající se pod pseudonymem

²¹² KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 4, s. 435, 10.1. 1901.

²¹³ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 4, s. 435, 10.1. 1901.

²¹⁴ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 4, s. 436, 10.1. 1901.

²¹⁵ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 4, s. 436, 10.1. 1901.

²¹⁶ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 5, s. 564, 10.2. 1901.

²¹⁷ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

²¹⁸ KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 5, s. 565, 10.2. 1901.

²¹⁹ O. Š.: Psal jsem předešle. Zlatá Praha 17, 1989-1900, č. 32, s. 384, 15.6. 1900.

(Jiří Sumín [= VRBOVÁ Amalie]: Úskalím Povídky. J. R. Vilímek, Vilímkova knihovna 2, sv. 4. Praha 1900.)

²²⁰ O. Š.: Psal jsem předešle. Zlatá Praha 17, 1989-1900, č. 32, s. 384, 15.6. 1900.

OŠ. Srovnání Sumína a Šlejhara se objevuje již podruhé, poprvé si podobnosti všímá F. V. Vykoukal²²¹, ten se zmiňuje o shodné paralele kuřete a dítě.

Nesmíme také zapomenout na krátkou zprávu v České revue o překladech do polštiny, mezi kterými je zmíněn Šlejhar.²²² A báseň Jana Opolského věnovanou J. K. Šlejharovi otištěnou v Lumíru.²²³ Opolský Šlejharovi věnoval ještě jednu báseň, ta vyšla za necelé dva roky v Moderní revue pod názvem *Selská píseň p. J. K. Šlejharovi*²²⁴.

Počínaje druhou a třetí sbírkou se proměňuje nejenom Šlejharova poetika, ale také názor kritiky na něj. Očekávání z autorova směřování postupně střídá vystřízlivění a posléze rozčarování, které je více patrné až v kritikách sbírky *V zášeří krbu*. Největší posun v souvislosti s touto sbírkou nastává v hodnocení Šlejharova výrazu, zatímco v *Zátiší* byl hodnocen jako velice silný, ve sbírce následující jej kritika hodnotí již jako plynutavý.

---

²²¹ F.V.V. [= VYKOUKAL František Vladimír]: Světozor 33, 1898-1899, č. 9, s. 108, 6.1. 1899.

²²² [ANONYM]: Polský překlad Vrchlického Legendy o sv. Prokopu... Česká revue 4, 1900-1901, č. 1, s. 89-91, 10.10. 1900.

²²³ OPOLSKÝ Jan: Bez názvu. Panu J. K. Šlejharovi jak děkuji Vám, dobrodinci moji,... Lumír 28, 1899-1900, č. 18, s. 209, 10.3. 1900.

²²⁴ OPOLSKÝ Jan: Selská píseň P. J. K: Šlejharovi. Jenom s vlídnou aprobačí patentního úřadu... Moderní revue, sv. 13, 1901-1902, č. 8, Básnické jaro MCMII, s. 429-430, 8.5. 1902.

Temno

V roce 1901 Zvon přináší krátkou anotaci překladu povídky *Chorá jabloň* v časopisu *Lužica*²²⁵. První recenze povídek sebraných ve sbírce *Temno* vychází v 8. listopadu 1902 ve Zlaté Praze, jejím autorem je F. Sekanina.²²⁶ Přesto, že i tato recenze nepřináší příliš nového a obsahuje řadu nejasností, cizí myšlenky v ní nejsou tak viditelné, jako ve stati předchozí²²⁷. Nejasnost Sekaninova uvažování je zřetelná i k hlavní výtce, která směřovala k faktu, že Šlejhar není pánem své látky, která jej podle Sekaniny strhává a vleče, a Šlejhar „*Nenalézá klidu onoho superiorityho klidu velkých umělců[...]*“²²⁸, říká doslova. Pravděpodobně má na mysli pasáže vypravěče, kterými narušuje kompaktnost dějové linie. Ne moc jasný je také postřeh, že hrůza a zlo mají absolutní význam, či že celkový tón knihy je ve zvláštním nepoměru k sujetům, které jsou strážlivé, i když katastrofální, příběhy všedního dne. V závěru Šlejharově pracím přiznává moc strhnout čtenáře do svého světa, ale zároveň se domnívá, že tato moc by byla s větší ekonomii výrazu daleko větší.

Ve stejný den, jako Sekaninova recenze, vyšel v *Moderní revue* velmi zajímavý článek Miloše Martena²²⁹. Podle něj Šlejhar nevybočil z kruhu započatém již svým debutem – tatáž témata, tentýž výsek světa. Neměnnost atmosféry jeho prací je způsobena právě v jeho setrvání v úzkém výseku světa. Tímto ovšem nemá na mysli výběr témat, ale hovoří o reflexi světa, reflexi v „*[...] hlubokých perspektivách osudnosti a všeliké tragiky.*“²³⁰ A právě tato skutečnost pojí Šlejhara s ruskou prózou, jmenovitě uvádí Dostojevského, Garšina a Uspeckého. Šlejharův postup, konkrétně se zmiňuje o způsobu výstavby postav, nazývá Marten psychologickou syntézou založenou na citu hrůzy a představě zla. „*Výsledkem je typ vysoko vypjatý, nad lidský obraz duše, sta duší, maniakálně živelných, slitých v jednu.*“²³¹

²²⁵ -1.: „Lužica“ přináší v posledním svém čísle.... Zvon 1, 1900-1901, č. 43, s. 514, 19.7. 1901.

Před tímto článkem vychází krátká glosa v *Lidových novinách* o udělení stipendií na badatelské cesty (Šlejharovi bylo uděleno stipendium na cestu do Chorvatska

²²⁶ S. [= SEKANINA F.] Zlatá Praha 20, 1902-1903, č. 2, s. 22, 8.11. 1902.

²²⁷ SEKANINA František. *Obzor literární a umělecký*, 2, 1899-1900, č. 10-11, s. 168-169, 6.7. 1900.

²²⁸ S. [= SEKANINA F.] Zlatá Praha 20, 1902-1903, č. 2, s. 22, 8.11. 1902.

²²⁹ MARTEN Miloš: *Nová česká prosa. Moderní revue*, sv. 14, 1902-1903, č. 2, s. 76-77, 8.11. 1902.

²³⁰ MARTEN Miloš: *Nová česká prosa. Moderní revue*, sv. 14, 1902-1903, č. 2, s. 76, 8.11. 1902.

²³¹ MARTEN Miloš: *Nová česká prosa. Moderní revue*, sv. 14, 1902-1903, č. 2, s. 77, 8.11. 1902.

V závěru říká, že Šlejharem vyvrcholila „[...] *rasa subjektivních autorů, jeho prosa má všechny známky umění determinovaného jen a jen osobností.*“²³²

Následující recenze Karla Rožka vychází v prosinci 1902.²³³ Autor začíná svůj příspěvek srovnáním *Temna s Dojmy z přírody a společnosti*, o kterých říká, že jsou naturalisticky podány. Za pozornost stojí Rožkův soud, že Šlejhar svou knihou *Dojmy z přírody a společnosti* „[...] *způsobil značný rozruch v kritice mladých*“²³⁴ Za tímto výrokem je možné vidět pouhá gesta. Ovšem podle našeho názoru šlo spíše o skutečnost, že například Rožek ohlas prvních dvou sbírek neznal, protože rozruch spíše způsobilo mlčení, než sbírka sama. Tyto změny v kontextu nejsou jen záležitostí této recenze. Podobný posun v hodnocení ohlasu i samotné sbírky nalezneme například ve druhé recenzi Františka Sekaniny. Obecně lze říci, že těchto případů dále přibývá a nejvíce jich nalezneme v nekrolozích a článcích otištěných po smrti Šlejhara. Také ne příliš průhledný se jeví Rožkův názor, že „[...] *vývojová čára stoupala ve prospěch i v neprospěch autorův*“²³⁵. Srovnání *Temna* s první Šlejharovou sbírkou provádí především po stránce jazykové, ve které se mu *Temno* jeví vyzrálejší, sugestivnější prací, ale hromadění detailu mnohdy působí jako zbytečný verbalismus. Z tohoto pohledu ostře zavrhuje povídku *Černohlávek*. Jako většina kritiků i Rožek si všímá absence světlého tónu a dodává, že i když Šlejhar líčí radostné okamžiky, radost zůstává čtenáři neznáma, skryta.

Také v prosinci ve třetím čísle České revue vychází do této doby nejostřejší kritika Šlejharova díla.²³⁶ Její autor František Skácelík ji začíná obecnou úvahou o naturalismu, jehož teze podle něj dovedl nejdále právě Šlejhar. Článek se jeví jako jakási opožděná odpověď na interview a článek v Času²³⁷. Ale zatím co Skácelík vidí u Maeterlinca psychologii je u Šlejhara spiritismus, ale tento termín blíže nespecifikuje. „[...] *u Materlinca je tajemnost ona rozumem kontrolovatelná, je to stav duše u Šlejhara rozum nic nepořídí, musíte slepě věřit autorovi, že to tak a jinak viděl, slyšel, cítil* [...]“²³⁸ Skácelík také silně ironizuje Šlejharův panteický názor, dokonce se ironicky ptá, proč se příroda připravuje ke smrti člověka, když v tutéž dobu hynou pod kroky chodce tisíce trav a červů. Obviňuje Šlejhara, že soucit se vším živým není ničím víc, než pasivitou. A právě v soucitu, z kterého se Šlejhar nemůže vymanit a který „*nedává Šlejharovým pocitům i myšlenkám vyžrát, tvoří účel sám za sebe a pro sebe,*

²³² MARTEN Miloš: Nová česká prosa. Moderní revue, sv. 14, 1902-1903, č. 2, s. 77, 8.11. 1902.

²³³ R. Karel [= ROŽEK Karel]: Josef K. Šlejhar, Temno. Srdce 2, 1902-1903, č. 4, s. 120, prosinec 1902.

²³⁴ R. Karel [= ROŽEK Karel]: Josef K. Šlejhar, Temno. Srdce 2, 1902-1903, č. 4, s. 120, prosinec 1902.

²³⁵ R. Karel [= ROŽEK Karel]: Josef K. Šlejhar, Temno. Srdce 2, 1902-1903, č. 4, s. 120, prosinec 1902.

²³⁶ SKÁCELÍK František. Česká revue 6, 1902-1903, č. 3, s. 260-263, prosinec 1902.

²³⁷ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

²³⁸ SKÁCELÍK František. Česká revue 6, 1902-1903, č. 3, s. 262, prosinec 1902.

umělecké tvorbě dává ráz moralistní tendence.²³⁹, vidí slabinu jeho tvorby. Slabinu, která ze Šlejhara dělá idealistu klamajícího sama sebe. „*A jenom tento klam, tato soucitem udušená vyžralost činí z něj pessimistu. Pessimismus je tedy Šlejharův veliký klam, a neleží v podstatě jeho bytí.*“²⁴⁰ Naráží, i když jej výslovně nejmenuje, na Procházkův názor v jeho prvním článku, který Šlejharovi věnoval²⁴¹ Pro úplnost dodáme, že současně na toto upozorňoval také F. V. Krejčí ve své stati z roku 1895²⁴², kde říká, že Šlejharův pesimismus je výlučně etický, ale k Skácelíkovu hodnocení ještě v té době nedochází. V samotném závěru shrnuje Skácelík svůj názor na Šlejhara: „*Šlejhara vynesla nálada naturalismu a jeho nadšenci. Je spisovatel, ale není umělec, cítí a vidí dobře, ale necítí a nevidí nově.*“

„*Temnem, zdá se jeho pero se vymluvilo. V tomto popisům směru kam může jíti dále? Vždyť už Temno je překomponováno. Z těchto bludných cest dovede vyvésti Šlejhara-spisovatele pouze Šlejhar-umělec. A je milost tohoto božího daru Šlejharovi popřána?*“²⁴³ Již jsme řekli, že tato kritika je nejostřejší kritikou Šlejharova díla vůbec, ale zároveň, nutno také dodat, je její autor nejpřesnější ve formulaci a zdůvodnění svých myšlenek a soudů. Což je vzhledem k předchozímu ne moc jasnému článku tohoto recenzenta zajímavé, ovšem i tak vidíme posuny kontextu minulých recenzí. Skácelík zde také odkrývá podstatu problémů, na které upozorňoval již Krejčí, Šalda či před ním méně šťastně Procházka, a nebojí se posunout hranice uvažování dále. Ovšem za pozornost také stojí fakt, že předchozí Skácelíkova recenze Šlejhara vyznívala spíše neutrálně.²⁴⁴

Následující recenze²⁴⁵ *Temna* jsou pouhým konstatováním známých, v tu dobu akcentovaných aspektů Šlejharova díla – stejná linie od debutu s tím související umělecké setrvání na místě či úpadek, omezený výběr světa, malá ekonomie výrazu, zaměření na detail, vypravěčské pasáže vyčnívající z díla atd. Jediné, co z těchto recenzí stojí za pozornost, je postřeh autora skrývající se pod šifrou Vrk²⁴⁶. Ten si všímá si paralely mezi postavou díla a zvířetem, ale jako vůbec první poukázal na to, že tato paralela procházejí celým Šlejharovým dílem už od *Kuřete melancholika*. Tato paralela se objevila už v povídkách před vydáním *Kuřete melancholika*, ale autor bere v potaz knižní, ne časopisecké vydání, proto píše, že se tato paralela objevuje poprvé až v *Kuřeti melancholiku*.

²³⁹ SKÁCELÍK František. Česká revue 6, 1902-1903, č. 3, s. 263, prosinec 1902.

²⁴⁰ SKÁCELÍK František. Česká revue 6, 1902-1903, č. 3, s. 263, prosinec 1902.

²⁴¹ NOVÝ Karel [= PROCHÁZKA Arnošt]: Literární listy 15, 1893-1894, č. 15, s. 255-258, 15.7.; č. 16, s. 274-277, 1.8.

²⁴² KREJČÍ F. V.: Z naší nové belletrie. Rozhledy 5, 1895-1896, č. 2, s. 109-111, 25.11.

²⁴³ SKÁCELÍK František. Česká revue 6, 1902-1903, č. 3, s. 260-263, prosinec 1902.

²⁴⁴ Sk. [= SKÁCELÍK František] Samostatnost II 1898, č. 28, s. 224, 9. 7.

²⁴⁵ Ž.: Zvon 3, 1902-1903, č. 24, s. 334, 6.3. 1903.; Vrk.: Přehled 1, 1902-1903, č. 6, s. 103-104, 10. 1. 1903

²⁴⁶ .: Přehled 1, 1902-1903, č. 6, s. 103-104, 10. 1. 1903

Taktéž článek K. Z. Klímy, otištěný na konci roku 1902, nepřináší mnoho nového.²⁴⁷ Spíše jde o syntézu jiných názorů. Také je v něm patrná změna kontextu, o které jsme se již zmiňovali. Hlavním Klímovým tématem je stejnost Šlejharových prací. V jeho poslední knize není „*Šlejhar ani o vlásek jiný než-li ho známe z ostatních jeho knih*“²⁴⁸ Jediný posun nachází v absenci humoru, který byl v jeho prvních pracích. O humoru v souvislosti s literárním dílem Šlejhara se kritika zmiňovala pouze dvakrát, poprvé v souvislosti s *Florianem Bílkem mlynářem z Myšic*²⁴⁹, kde na autora působil velmi rušivě. A ve velice dlouhé studii Kamera, ve kterém jeho poznámka nebyla příliš srozumitelná. Za pozornost také stojí, že Klíma naráží i na první knihy jako na neekonomické svým výrazem. Na což více upozorňovala kritika až v souvislosti se sbírkou *V zášeří krbu*. (V *Zátiší* se recenzenti zmiňují o opakování stále těch samých bědností, ale zatím ne o neekonomičnosti výrazu.) Za zmínku stojí snad už jenom Klímova poznámka, že po této knize je autorovo popírání úmyslnosti svého díla velice problematické.

Další recenze vyšla 25. února 1903 v Času.²⁵⁰ „*Temno bude mi vždycky upomínkou dusné únavy*“²⁵¹ Ovšem tento výsledek četby mu přijde autorovi této nepodepsané recenze velmi skličující. „*Jindy byste se mohli utěšit, že snad až při druhé četbě... Číst však Temno ještě jednou!*“²⁵² Napadá Šlejharovo neustálé opakování týchž věcí, která již překročila mez, kdy může být funkční - jak autor doslova říká, „*[...] celková zřetelnost předměty pod zvětšovací sklem jde jen do určitých mezí.*“²⁵³ Cílem literatury pro recenzenta nemůže být pouhé stupňování lidské slabosti. Autor se sice nevyjadřuje přímo, ale jasně z jeho recenze září hlavní problém Šlejharovy tvorby – z jeho neustále se opakujícího světa zla a nenávisti není východiska, které by čtenáři obhájilo a vykoupilo tak těžkou cestu, kterou musel hrdina, a spolu s ním čtenář, projít.

Příspěvek F. V. Vykoukala²⁵⁴ také ničím nevyniká nad ostatní a zabývá se již zmiňovanými tématy, ale dokonce jsou v něm nejpatrnější cizí vlivy. Nejvíce Martenův a Skácelíkův, pod jehož působením reviduje i své starší závěry. Zatímco ve svém minulém článku týkajícím se sbírky *Zátiší*, řadil Šlejhara do naturalismu, ze kterého ale vystupuje subjektivismus, zde namísto subjektivismu hovoří o idylismu.

²⁴⁷ K. Z. K. [= KLÍMA K. Z.]: Literární listy 6, 1902, č. 268, s. 6, 21.11. 1902.

²⁴⁸ K. Z. K. [= KLÍMA K. Z.]: Literární listy 6, 1902, č. 268, s. 6, 21.11. 1902.

²⁴⁹ VESELÝ Josef J: Česká [literatura]. Vlast' 10, 1893-1894, č. 12, s. 1127, září 1894.

²⁵⁰ [nepodepsáno]: Šlejharovo temno. Čas 17, 1903, č. 55, s. 2-3. 25. 2.

²⁵¹ [nepodepsáno]: Šlejharovo temno. Čas 17, 1903, č. 55, s. 3. 25. 2.

²⁵² [nepodepsáno]: Šlejharovo temno. Čas 17, 1903, č. 55, s. 3. 25. 2.

²⁵³ [nepodepsáno]: Šlejharovo temno. Čas 17, 1903, č. 55, s. 3. 25. 2.

²⁵⁴ VYKOUKAL František Vladimír: Nové písemnictví. Výpravná próza. Osvěta 33, 1903, díl 1, č. 3, s. 268-271.

Z recepcí *Temna*, které uniklo zájmu takřka všech velkých kritických osobností, je patrné, že pouze dva recenzenti, konkrétně Skácelík a Marten, přicházejí s původními názory a rozšiřují pohled na Šlejhara. Ostatní autoři již jenom navazovali a drobně upravovali jejich názory bez toho, aby do problematiky vložili nějaký nový postřeh. Takřka ve všech recenzích je zřetelná tendence uchopit Šlejhara vývojově, toto bylo podle našeho názoru způsobeno právě recenzemi Skácelíka a Martena.

V roce 1903 vydává Jiří Karásek ze Lvovic svou druhou recenzi J. K. Šlejhara. Bohužel se nám ji nepodařilo najít její časopisecké vydání, používáme proto knižní verzi z roku 1926.²⁵⁵ Tak jako ve své první recenzi vytyká Karásek Šlejharovi efektnost. Ovšem nyní tato kritika nepůsobí tak ostře. „*Výmluvnost autorova trochu ničí kouzlo důvěrného spoluopatrovnictví mezi čtenářem a autorem. Čtenář má z autora místo intimního spolucítění trochu dojmu akrobata*“²⁵⁶ Z efektnosti se Šlejhar podle Karáskova vymanil v knize *Co život opomíjí* a hlavně v *Zátiší*, když se zaměřil na nitro. „*Nic není tak málo u Šlejhara vyvinuto jako osobní cit. A nic není tak mohutně vyvinuto, jako jeho soucit s druhými, v bratrství bolesti.*“²⁵⁷ Životní názor Šlejhara, jeho zpracováním a silou líčení předmětu, podle Karáskova Šlejhara originálně odlišuje od ostatní české tvorby, byť je jeho dílo „[...] bez ideových perspektiv“ a plně nehudební tvrdosti. Tato stať, ačkoli vyšla po vydání *V zášeří krbu*, se o této sbírce bohužel ani nezmiňuje. Toto je škoda hlavně z toho důvodu, že Karásek o Šlejharově způsobu líčení říká doslova: „[...] *umí se zvláštní reliefností vyrýsovat hlavní kontury a linie, promítnouti hlavní dojem líčeného předmětu.*“²⁵⁸ Tento názor by byl v období poslední sbírky velmi neobvyklý. Karáskova kritika vyznívá tak kladně převážně z důvodu, že recenzent nejvíce oceňuje dílo, jako odraz vnitřní duše.

Článek Alexandra Bačkovského otištěný v Lumíru časově zapadá už do recenzí vztahujícím se k *Peklu*, ale protože poslední dílo, o kterém se zmiňuje je *Temno*, vkládáme, i proti chronologii, stať na toto místo²⁵⁹. Jde o článek otištěný ke čtyřicátým narozeninám Šlejhara. Pohled autora článku na Šlejhara je jednoznačně kladný. Bačkovský oceňuje autorovu odvalu při debutu. Zmiňuje se o důležitosti zla v díle „[...] *zlo jest také zdrojem, počátkem a cílem jeho umění, slovem: zlo pro zlo*“²⁶⁰ Konstatuje, že Šlejharova tvorba nedoznala velkých změn. Ale v porovnání *Temna* a *Kuřete melancholika* je patrné, že Šlejhar

²⁵⁵ KARÁSEK Jiří ze Lvovic: Impresionisté a ironikové. Kritické studie. Aventinum 1926.

²⁵⁶ KARÁSEK Jiří ze Lvovic: Impresionisté a ironikové. Kritické studie. Aventinum 1926. s. 64

²⁵⁷ KARÁSEK Jiří ze Lvovic: Impresionisté a ironikové. Kritické studie. Aventinum 1926. s. 64

²⁵⁸ KARÁSEK Jiří ze Lvovic: Impresionisté a ironikové. Kritické studie. Aventinum 1926. s. 66

²⁵⁹ Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexadner]: Josef Karel Šlejhar. K jeho čtyřicetiletým narozeninám. Lumír 33, 1904-1905, č. 2, s. 78, 1904.

²⁶⁰ Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexadner]: Josef Karel Šlejhar. K jeho čtyřicetiletým narozeninám. Lumír 33, 1904-1905, č. 2, s. 77-82, 1904.

více přilnul ke své bolesti. „a hlavně – což nám dříve unikalo – jak bídou, zlem a bolestí se opájí. A v tom lze sledovati stupnici jeho vývoje.“²⁶¹ Filozofický základ jeho díla vidí v Schopenhauerovi. „Šlejhar je básník a to jest velkou významnou vlastností.“ „Krajina všechna transformuje se pod skly, jimiž se na ni rozbolestnělá duše dívá.“²⁶² Důležitý a neoddelitelný od jeho díla je jeho sloh. Šlejhar je jeden z prvních, který se zřekl obrazů, které by působily příjemně, říká Bačkovský. V závěru přiznává, že má ke Šlejharovi rezervy, ale bohužel žádné neuvádí. Také přiznává, že ví, v jakém ovzduší se ponese další jeho práce, ale je nutné si podle autora recenze uvědomit, že bude mít velkou uměleckou cenu.

V *Temnu* je patrné soustředění kritiky na výhradně obecné skutečnosti. Jako například na skutečnost, že v díle není patrný posun. Ale práce jako taková pozornosti spíše uniká, jediný Bačkovský se pokusil o srovnání *Temna* s *Kuřetem melancholik* či autor pod šifrou Vrk, který upozornil na motiv paralely zvířete a dítěte, který prochází celým dílem Šlejhara jako červená nit. Ovšem v souvislosti s Bačkovským je nutno dodat, že jeho stať vyšla s odstupem více než rok a půl od ostatních recenzí *Temna*. Také se začíná objevovat posun v hodnocení prvních sbírek, které Bačkovský vidí daleko v lepším světle, než je tehdy viděla kritika, současně se mění názor na jejich kritický ohlas. Toto souvisí se skutečností, že mnozí kritici odkazují na kritický ohlas, aniž by jej znali, čímž dochází k posunu kontextu.

---

²⁶¹ Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexadner]: Josef Karel Šlejhar. K jeho čtyřicetiletým narozeninám. Lumír 33, 1904-1905, č. 2, s. 79, 1904.

²⁶² Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexadner]: Josef Karel Šlejhar. K jeho čtyřicetiletým narozeninám. Lumír 33, 1904-1905, č. 2, s. 80, 1904.

Peklo

Román *Peklo* byl do této doby Šlejharovo nejrozsáhlejší dílo, ale přes to nemá takřka žádný děj. Co do rozsahu s ním může soupeřit pouze dvoudílný román *Cvrček mého krbu*²⁶³ a *Rozvrat*²⁶⁴, ovšem tento román vyšel pouze časopisecky. Upozornujeme na shodný název sbírky *Rozvrat* (1911), ovšem tato dvě díla nemají spolu nic společného. Tento román má v sobě značnou sociální nótu, která se projevila již v povídce *Jumr se vrátil*, zde se ovšem továrna alegoricky zastupuje celý svět. Ovšem dalším, v tomto případě velmi negativním rysem, který se v tomto románu projevuje je „mnohomluvnost“. Dá se bez přehánění říci, že v žádném jiném Šlejharově díle se tato tendence neprojevuje více než v tomto.

Rok před vydáním románu, vyšla v Literárních listech krátká zpráva o udělení ceny z Turkovy nadace Josefu Karlu Šlejharovi za knihu novel *Pašeráci*²⁶⁵. Tuto knihu se nám bohužel najít nepodařilo. A protože žádná jiná recenze, která by se týkala této sbírky nevyšla, ani žádná z doposud nalezených povídek J. K. Šlejhara se nejmenuje *Pašeráci*, předpokládáme tedy možnost, že se jedná o omyl.

První zmínka o knize *Peklo* je insert nakladatele, který vychází jako předzvěst vydání knihy.²⁶⁶ Větší recenze se kniha dočkala statí otištěné 9. července v Čase.²⁶⁷ „*Kdyby u p. Šlejhara nebylo toho, co bylo nazváno mysticismem, nebyl by jeho román mohl být zcela krátký.*“²⁶⁸ Ovšem pravý důvod autor vidí v tom, že Šlejhar nahlíží na vše drobné v ohromných rozměrech. Dění v továrně nabývá světového významu. Autor, nezátížen zde Předmlouvou, se zamýšlí i nad literárními vzory. Největší vliv na Šlejhara přiznává Zolovi. Do této doby pokud byl Šlejhar srovnáván s nějakým autorem světové literatury, byl to

²⁶³ Cvrček z mého krbu. Román. Ze života a osudů přítele. Květy 34, 1912, I, č. 1, s. [43]-68, ____.; č. 2, s. [200]-224; č. 3, s. [261]-273; č. 4, s. [436]-455; č. 5, s. [606]-617; č. 6, s. [688]-708; č. 7, s. [78]-93; č. 8, s. [129]-146; č. 9, s. [332]-352; č. 10, s. [389]-407; č. 11, s. [577]-598; č. 12, s. [742]-747; podepsáno: Josef K. Šlejhar

²⁶⁴ Rozvrat. Román. Ze života a osudů přítelových. Květy 35, 1913, č. 1, s. [108]-120; č. 2, s. [167]-180; č. 3, s. [337]-357; č. 4, s. [490]-509; č. 5, s. [586]-598; č. 6, s. [751]-764; č. 7, s. [69]-91; č. 8, s. [235]-256; č. 9, s. [351]-374; č. 10, s. [487]-512; č. 11, s. [611]-640; č. 12, s. [749]-787; podepsáno: Josef K. Šlejhar

²⁶⁵ [nepodepsáno]: Z nadace Turkovi. Literární noviny 12, 1904, č. 1, s. 5, 1.1. 1904.

²⁶⁶ [nepodepsáno]: Dělnictvu. PL 14, 1905, č. 118, s. 11, 30.4.

²⁶⁷ [nepodepsáno]: Román mystikův. Čas 19, 1905, č. 186, s. 2-3. 9. 7.

²⁶⁸ [nepodepsáno]: Román mystikův. Čas 19, 1905, č. 186, s. 2. 9. 7.

Dostojevský. Tomuto dozajista přispěl i již několikrát zmiňovaný rozhovor v Času²⁶⁹, ve kterém Šlejhar říká, že mimo *Terezu Raqiunovou* Zolu nezná. Připomínáme, že do této doby byl Zola zmíněn pouze dvakrát, v článku v Času, ale šlo o pouhou zmínku, která se ani netýkala Šlejharova díla, a podruhé v článku Jarolínka²⁷⁰ v kontextu intertextovosti. V této stati autor srovnává Zolovou *Práci* s románem *Peklo*, který mu ji velmi připomíná. „*Ale u Zoly dosahuje se veliké rozsáhlosti pohledů skutečnou mnohostí a rozložitostí rušného života sjednoceného společným smyslem. Kdežto u p. Šlejhara těch několik málo věcí a osob, jež svedl v románě, všechny se vynoří jen na okamžik, všechny se zakmitnou a hned zase zmizí, a ten pouhý okamžik stačí, aby se z nich vzdul celý příval dalekého obsahu v jejich tvářnosti.*“²⁷¹ Toto nazírání na svět vzniká z naprostých samot, v kterých se postavy nacházejí. Hlavní postava *Pekla* žije vzdálena světu kolem sebe. Další věc, která stojí za pozornost je to, že autor sice vytyká Šlejharovi mnohé umělecké nedostatky, např. stereotypnost, opakování, ale také si všímá velmi složitého jazyku, a ovšem dodává: „*Ale nemůže být jinak, kde se hledá, kde se činí pokusy o něco zcela nebyvalého a nového, kde se pracně dychtí, vysloviti něco, co skoro nemá těla, mnohem hlouběji a jemněji, nežli kdy bylo vysloveno. Leo Berg napsal ve svém Naturalismu, že všechny děti jitřní (a myslil tím své kovkopy) mají vážnoucí jazyk*“²⁷²

Další stať je v Lumíru a jejím autorem byl O. Theer.²⁷³ Theerova recenze je značně kritická. *Peklo* zdaleka nepokládá za Šlejharovu nejlepší knihu, dokonce soudí, že se její autor vydal špatným směrem a před touto cestou jej varuje. Theer, stejně tak jako Karásek v recenzi *Dojmů z přírody a společnosti*, napadá autora za to, jak snadno kritikovi odhalil zbraně, které mají udržet čtenáře a které jiní spisovatelé tak lehce neodkrývají. Pro Theera je to známka neuměleckého postupu: „*[...] tak si umělec nepočíná,*“²⁷⁴ píše doslova. Ovšem rozdíl mezi Theerem a Karáskem je zřetelný na první pohled. Zatímco podle Karáska, pro kterého tím, že autor odhaluje tak snadno své postupy, působí jeho dílo uměle. U Theera je toto spojeno s verbalismem. „*[...] uvádí svoje nejlepší trumfy několikrát po sobě a často nemaje k tomu jiného důvodu, než aby neplnil odstavec, aby měl opět o jednu stránku víc.*“²⁷⁵ o tomto násilném protahování věty doslova říká: „*[...]rozšlapávat větu a štěrkovat ji.*“²⁷⁶ Theer nezůstal jenom na povrchu, ale Šlejharovu neekonomii výrazu spojil s výstavbou celého

²⁶⁹ [nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

²⁷⁰ Kirilov [= JAROLÍNEK L.]: Časopis pokrokového studentstva 3, 1895-1896, č. 1, s. 7-11, 15.11. 1895.

²⁷¹ [nepodepsáno]: Román mystikův. Čas 19, 1905, č. 186, s. 2. 9. 7.

²⁷² [nepodepsáno]: Román mystikův. Čas 19, 1905, č. 186, s. 732. 9. 7.

²⁷³ O.T. [= THEER Otakar]: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 481-483, 15.7. 1905.

²⁷⁴ O.T. [= THEER Otakar]: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 481. 15.7. 1905.

²⁷⁵ O.T. [= THEER Otakar]: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 481. 15.7. 1905.

²⁷⁶ O.T. [= THEER Otakar]: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 481. 15.7. 1905.

fikčního světa. Další Theerova výtku směřovala k tomu, že si autor dal hned dva, těžko dosažitelné cíle. První – vylíčit hlavní postavu úředníka a prostředí jako dva hrdiny. „*Jde tedy nejprve o vylíčení jistého člověka, a pak – to je právě ten druhý hrdina – o vylíčení prostředí, v němž žije, ale tak, že se prostředí samo stává živoucí bytostí.*“²⁷⁷ Tato Theerova poznámka dává tušit, že nekritizuje skutečnost, že se prostředí stává samostatnou postavou – ostatně toto v díle ani v ohlase J. K. Šlejhara není nové – ale skutečnost, že hlavní postava je vlastně postavou v postavě. Druhý cíl spatřuje v krátkém časovém úseku, ve kterém se dílo odehrává. *Peklo* začíná pozdním odpolednem a končí ránem následujícího dne. Takové dílo ovšem musí být podle něj vynikající, nebo je to ztracená píle. Aby nehovořil pouze obecně dává příklad ze světové literatury, kde se o to pokoušel Dickens. „*Jenomže Dickens je Dickens, a i tu s klidem přeskočíte 50 stránek.*“²⁷⁸, dodává.

O tom, že Theer nebyl kritikem, který by pouze přijímal cizí názory nebo zavedená schémata, svědčí jeho odmítnutí spojení Šlejhar-naturalista. Doslova říká: „*[...] jste-li zvyklí dívat se na p. Šlejhara jako na naturalistu, dá vám jeho poslední kniha rozhodné dementi.*“²⁷⁹ A Šlejhar označuje za sensitivitu. Theer také výslovně upozorňuje na mystiku, která je obsažena v celém díle, a všímá si, že je v *Pekle* málo psychologie.

Poslední Šlejharova kniha Voborníkovi²⁸⁰ přijde, byť toto sám Šlejhar, jak Voborník zmiňuje, odmítá, jako samoučelné umění, ve kterém neběží „*[...] o nic, než abychom se rozčilovali.*“²⁸¹ Nejvíce kritizuje, že při čtení *Pekla*, „*[...] nás přinutí [autor] abychom myslili jeho mozkm, cílili jeho rozníceným srdcem a vnímali jeho chorobně dráždivými čidly.*“²⁸² Toto Voborníka velmi pobouřilo, protože i když se dílo snaží ukazovat to, co jiní nevidí, nemá právo čtenáři nutit svůj názor. Šlejharovi se toto daří, protože své myšlenky nepodává slovy. „*Nýbrž je v nás vyvozuje cestou fyziologickou a psychologickou.*“²⁸³ S čímž souvisí nutnost nového, vlastního slohu. Toto je druhé hlavní téma Voborníkovy kritiky, protože podle jeho slov: „*[...] obtíž je tu veliká. A autor není filolog.*“²⁸⁴ A právě proto jeho jazyk působí tak nekompaktně a stává se velmi nepříjemný pro čtenáře „*[...] jakoby cvičil na německých filosofech.*“²⁸⁵ Jazykovou stránku vytyká Šlejharovi zvláště v pasážích, kde se

²⁷⁷ O.T. [= THEER Otakar]: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 482. 15.7. 1905.

²⁷⁸ O.T. [= THEER Otakar]: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 483. 15.7. 1905.

²⁷⁹ O.T. [= THEER Otakar]: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 483. 15.7. 1905.

²⁸⁰ Vbk [VOBORNÍK Jan]: Národní listy 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

²⁸¹ Vbk [VOBORNÍK Jan]: Národní listy 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

²⁸² Vbk [VOBORNÍK Jan]: Národní listy 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

²⁸³ Vbk [VOBORNÍK Jan]: Národní listy 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

²⁸⁴ Vbk [VOBORNÍK Jan]: Národní listy 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

²⁸⁵ Vbk [VOBORNÍK Jan]: Národní listy 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

snaží zachytit niterný život, „*Nikoli už hotové soudy a city*“²⁸⁶. Ovšem, „*Jakmile se v románě ocitne na půdě myšlení jasného a v citech idejných, mluví způsobem zcela pravidelným.*“²⁸⁷ Hlavní cíl románu „[...] je patrně protest proti šeredě a úzkosti továrního života.“²⁸⁸ Toto je poměrně zajímavé, protože ostatní kritika v *Pekle* viděla odkaz k lidstvu vůbec, zatímco Voborník pochybuje i to prvním plánu románu. Lze říci, že Voborník kritizuje stejnou skutečnost, na kterou upozorňoval Theer, a sice, že prohlédl autorovy postupy. Ovšem Voborník zůstává na rozdíl od Theera u konkrétního případu.

Recenzi v Naší době²⁸⁹ si anonymní autor mimo mnohomluvnosti, nejčastěji zmiňované skutečnosti v souvislosti s touto knihou, všímá postavení ženy v tomto románu. Šlejhar vidí ideál v ženě, která bude takovou, jakou si ji muž přeje mít. Tento ideál stanovil již v povídce *Ženy dobré, které příliš milují*²⁹⁰. V této souvislosti odkazuje recenzent na dvě své předchozí statě, které tomuto tématu věnoval.²⁹¹ Za zmínku stojí, že velký problém této knihy, ve které autor recenze vidí alegorii na „[...] postup pekelného mučení lidských bytostí na zemi“²⁹², tkví v tom, že Šlejhar je naturalista v plném rozsahu. Ovšem tento svůj soud nerozvíjí. Jistě není nezajímavé, že tento autor je jediný, který se zmiňuje o postavení ženy ve Šlejharově díle. Také je zajímavé, že tuto jeho úvahu žádný jiný recenzent nerozvíjí.

Kovanda ve své recenzi, která vyšla na podzim roku 1905²⁹³, pouze vyslovuje otázky a názory bez toho, aby na ně odpovídal, nebo je blíže vysvětlil. Nedo víme se tak, zda se mu splnilo jeho očekávání, s kterým přistupoval k této knize, jako k vrcholu Šlejharovy tvorby. Nedo víme se také odpověď na otázku, „*Co zbylo a co nového přibylo?*“²⁹⁴, a také tvrzení, že *Peklo* je typické dílo pro druhou polovinu Šlejharovy tvorby, zůstává bez vysvětlení. Zvláště po recenzi O. Theera nám zde toto vysvětlení, které by otevřelo další možný pohled na Šlejharovo dílo, chybí. Ovšem z celkové úrovně Kovandova kritického vystoupení usuzujeme, že šlo o pouhé kritické klišé. Ale i přes tyto výtky je z jeho recenze jasně patrný obdiv, který ke Šlejharovi měl. „*V literatuře české jest několik milých jmen. Jedním z nich jest*

²⁸⁶ Vbk [VOBORNÍK Jan]: *Národní listy* 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

²⁸⁷ Vbk [VOBORNÍK Jan]: *Národní listy* 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

²⁸⁸ Vbk [VOBORNÍK Jan]: *Národní listy* 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

²⁸⁹ Z.: Nevím, kolik by se asi našlo. *Naše doba* 12, 1904-1905, č. 12, s. 943-945.

²⁹⁰ *Ženy dobré, které příliš mnoho milují. Z výletního setkání. Květy* 18, 1896, I, č. 1, s. 9-21, 1.1.; č. 2, s. 152-162, 1.2.; č. 3, s. 315-320, 1.3.; č. 4, s. 479-485, 1.4.; č. 5, 551-563, 1.5.; č. 6, s. 645-663, 1.6.; podepsáno: Josef K. Šlejhar - *knížně: Zášeří krbu* (1899, 1932)

V „*Zášeří krbu*“ (1899, 1932) pod názvem „*Z výletního setkání*“

²⁹¹ [nepodepsáno]: *Román mystikův. Čas* 19, 1905, č. 186, s. 2. 9. 7.; ²⁹¹ Z.: *Měsíční přehled. Naše doba* 5, 1897-1898, č. 7, s. 656-653, duben 1898.

²⁹² Z.: Nevím, kolik by se asi našlo. *Naše doba* 12, 1904-1905, č. 12, s. 943.

²⁹³ KOVANDA St.: „*Peklo*“ a jiné knihy. *Rozhledy* 16, 1905-1906, č. 2, s. 33-34, 13.10. 1905.

²⁹⁴ KOVANDA St.: „*Peklo*“ a jiné knihy. *Rozhledy* 16, 1905-1906, č. 2, s. 33, 13.10. 1905.

J. K. Šlejharovo. “²⁹⁵ Zvláště oceňuje, že se „[...]drží svědomitě svého uměleckého kředa, soucitu s odstrčenými, opomíjenými a nešťastnými“²⁹⁶

Kritiku od Kovandy Šlejhar sklídl především za mnohomluvnost, ale hlavně za to, že jediný hlas, který je z díla slyšet, je hlas vypravěče. Protože, podle Kovandy, romanopisec musí prozkoumávat svět nikoli jen zrakem, ale též sluchem. Tuto odlišnost od svého pojetí románu Kovanda nazývá pozorovatelskou nedostatečností. Ale i přes tyto výtky z celé recenze jasně prosvítá velmi kladný a obdivný postoj recenzenta k autorovi.

Již popáté věnoval Šlejharovi svou kritickou pozornost F. V. Vykoukal.²⁹⁷ Tak jako Theer a Kovanda si i on všímá přílišné mnohomluvnosti a ptá se, zda se umělecký prožitek nevyklučuje s trpělivostí, která je třeba k přečtení díla. Trochu si ovšem poté protičeří oceněním Šlejharovy snahy „[...] po výraze vystihujícím myšlenku až do dna.“²⁹⁸

Za pozornost stojí Vykoukalovo spojení této Šlejharovy práce z továrního prostředí s jeho láskou k přírodě a venkovu. Toto spojení nachází v motivu touhy hrdiny odejít se svou milou pryč z pekla továrny a začít hospodařit na statku. Šlejharova láska k venkovu je podle Vykoukala ještě podtržena požárem závodu. „*Tím čistěji a zářněji ovšem vyniká pak idea autorova o návratu lidstva k prostému životu přírodnímu.*“²⁹⁹

Zbylé články z tohoto období uvádíme pouze v krátkém výčtu. Článek³⁰⁰ v Revue literární a umělecké je pouhou anotací na jiný článek. Či v Literárních listech vychází krátká zpráva³⁰¹ o překladu A. Auředníčkové, která přeložila povídku *Rozbité okno* do němčiny, překlad vyšel v Oesterische Rundschau³⁰². Další článek je pouze zpráva³⁰³, že za knihu *Peklo* Šlejhar obdržel cenu České akademie.³⁰⁴ Je bezesporu zajímavé, že tato Šlejharova práce, která je např. Theerem pokládána za krok mimo, obdržela cenu České akademie, a dosvědčuje to, co jsme řekli dříve, totiž že ocenění nevypovídá pranic o ohlasu Šlejharova díla.

Většina kritiků si všímá velmi jednoduché dějové linie, mnohomluvnosti a opakování, také žádný z nich knihu nehodnotí kladně, což velmi kontrastuje s udělením ceny. Za zmínku stojí hodnocení Šlejhara do literárního směru. Jediný Theer polemizuje v souvislosti s touto knihou s jejím zařazením do naturalismu, ostatní autoři ji k němu řadí.

²⁹⁵ KOVANDA St.: „Peklo“ a jiné knihy. Rozhledy 16, 1905-1906, č. 2, s. 33, 13.10. 1905.

²⁹⁶ KOVANDA St.: „Peklo“ a jiné knihy. Rozhledy 16, 1905-1906, č. 2, s. 33, 13.10. 1905.

²⁹⁷ VYKOUKAL František Vladimír: Nové písemnictví – Výpravná prosa. Osvěta 36, 1906, díl 1, č. 4, s. 355-358.

²⁹⁸ VYKOUKAL František Vladimír: Nové písemnictví – Výpravná prosa. Osvěta 36, 1906, díl 1, č. 4, s. 356.

²⁹⁹ VYKOUKAL František Vladimír: Nové písemnictví – Výpravná prosa. Osvěta 36, 1906, díl 1, č. 4, s. 357.

³⁰⁰ [nepodepsáno]: Revue literární a umělecká. Český svět 2, 1905-1906, č. 11, s. 18-19, 13.4. 1906.

³⁰¹ [nepodepsáno]: Překlad z češtiny. Literární noviny 13, 1905, č. 61, s. 6, 15.3. 1905.

³⁰² v našem pohledu jsme se omezili pouze na český kontext, proto se touto statí nezabýváme.

³⁰³ [nepodepsáno]: Česká Akademie. Zvon 7, 1906-1907, č. 13, s. 207, 14.12. 1906.

³⁰⁴ Jenom stojí za pozornost, že první byl Vrchlický (Tiché kroky), pak Šlejhar a třetí Machar (Vteřiny)

Od nás

Kniha *Od nás* vychází sice až zhruba dva roky po románu *Pekle*, ale povídky, které do ní Šlejhar shrnul, jsou mladší. Obě vyšly již v roce 1901³⁰⁵. Dokonce i před časopiseckým vydání *Pekla*³⁰⁶.

První kritik, který věnoval stať knize *Od nás*, byl František Sekanina.³⁰⁷ Jeho recenze vyšla na konci května 1905. Tak jako dřívější Sekaninovy kritiky nepřináší ani tato nic, co již nebylo o Šlejharovi napsáno. Ale protože většina těchto názorů se již v této době stala součástí kontextu Šlejharova díla, nebudeme připomínat jejich původ. Výjimku učiníme pouze v jednom případě. Jde o Sekaninovo tvrzení, že Šlejhar píše takto, protože chce lidstvo přivést na jinou cestu. Sekanina říká, že i knihy, které nezobrazují světlou stránku lidství - dobro „[...] spějí k dobru a světlu, jenže jinou cestou“³⁰⁸, z tohoto tvrzení je silně patrný vliv Krejčího.

Sekanina věnuje také pozornost vypravěčskému způsobu, který pokládá za schválnost: „V tomto bodě zabíhá až do manýr a nechutenství formálním hromaděním vulgárních výrazů“³⁰⁹. Napadá složitost syntaxe, ale k jazyku díla zároveň dodává: „*Jakási milá důvěrnost, přátelské splývání se čtenářem, vyznačuje jinak jeho sloh*“³¹⁰ Ovšem nutno dodat, že tato Sekaninova stať jedna z nejlepších, kterou Šlejharovi doposud věnoval.

³⁰⁵ Nekřtěňátko. Hlas národa, 1901, č. 123, příloha Nedělní listy, s. [1-2], 5.5.; č. 130, příloha Nedělní listy, s. [2], 12.5.; č. 137, příloha Nedělní listy, s. [1], 19.5.; č. 144, příloha Nedělní listy, s. [2-3], 26.5.; č. 150, příloha Nedělní listy, s. [2-3], 2.6.; č. 164, příloha Nedělní listy, s. [2], 16.6.; č. 171, příloha Nedělní listy, s. [1-2], 23.6.; č. 185, příloha Nedělní listy, s. [2-3], 7.7.; č. 192, příloha Nedělní listy, s. [2-3], 14.7.; podepsáno: J. K. Šlejhar Sirotek. Z knihy „Země“. Květy 23, 1901, I, č. 2, s. 213-237, 1.2.; podepsáno: Josef K. Šlejhar

³⁰⁶ Peklo. Z cukrovaru. Lumír 30, 1901-1902, č. 1, s. 5-6, 10.10. 1901; č. 2, s. 15-17, 20.10.; č. 3, s. 25-27, 1.11.; č. 4, s. 40-41, 10.11.; č. 5, s. 54-55, 20.11.; č. 6, s. 65-66, 1.12.; č. 7, s. 79-80, 10.12.; č. 8, s. 85-87, 20.12.; č. 9, s. 104-105, 1.10. 1902; č. 10, s. 109-110, 10.1.; č. 11, s. 127-128, 20.1.; č. 12, s. 134-135, 1.2.; č. 13, s. 145-147, 10.2.; č. 14, s. 159-160, 20.2.; č. 15, s. 169-171, 1.3.; č. 16, s. 187-189, 10.3.; č. 17, s. 200-202, 20.3.; č. 18, s. 207-209, 1.4.; č. 19, s. 222-225, 10.4.; č. 20, s. 235-238, 20.4.; č. 21, s. 247-249, 1.5.; č. 22, s. 256-259, 10.5.; č. 23, s. 271-273, 20.5.; č. 24, s. 285-287, 1.6.; č. 25, s. 293-295, 10.6.; č. 26, s. 306-307, 20.6.; č. 27, s. 314-315, 1.7.; č. 28, s. 332-333, 10.7.; č. 29, s. 338-339, 20.7.; č. 30, s. 349-351, 1.8.; č. 31, s. 362-364, 10.8.; č. 32, s. 379-381, 20.8.; č. 33, s. 385-387, 1.9.; č. 34, s. 400-403, 10.9.; č. 35, s. 415-419, 20.9.; č. 36, s. 422-423, 1.10.; podepsáno: Josef K. Šlejhar - knižně: Peklo (1905)

³⁰⁷ fs. [= SEKANINA František] Zvon 7, 1906-1907, č. 36, s. 572-573, 31.5. 1907.

³⁰⁸ fs. [= SEKANINA František] Zvon 7, 1906-1907, č. 36, s. 572, 31.5. 1907.

³⁰⁹ fs. [= SEKANINA František] Zvon 7, 1906-1907, č. 36, s. 573, 31.5. 1907.

³¹⁰ fs. [= SEKANINA František] Zvon 7, 1906-1907, č. 36, s. 573, 31.5. 1907.

A. Bačkovský uveřejnil vzápětí po sobě dvě recenze knihy *Od nás*.³¹¹ První vyšla 18. července ve *Venkově* a druhá o den později v *Rozhledech*. Za pozornost stojí, že oba Bačkovského články, i když oba vyšly v různých periodikách, je možné brát jako jeden celek. První část, tedy článek ve *Venkově*, je poměrně vyčerpávající synchronní rozbor zaměřující se na obecné aspekty Šlejharovy tvorby. Obdobnou studii uveřejnil již Kamer v roce 1901.³¹² Bačkovského práce se jí sice nemůže rovnat co do délky, ale z ní není, i přes to, že se nezabývá negativy, cítit obdiv k autorovi, jako ve stati *Kamera*. Druhý článek srovnává povídky ve sbírce *Od nás* se staršími Šlejharovými díly.

V prvním článku ve *Venkově* Bačkovský říká, že Šlejharovy knihy jsou jen zdánlivě těžké ke čtením. Ovšem svůj naprosto ojedinělý názor vysvětluje ne zcela přesvědčivě. Autorovým cílem totiž podle něj není příběh, ale líčení duševních pochodů, stavů a nálad postav. Šlejharův názor na život je vyslovený pesimismus, který ovšem není výsledek filozofického postoje, nebo vnitřního přemýšlení, ale vyvěrá přímo z přírody. Tento pohled je nápadně podobný Kamerovi, ovšem ten v přírodě neviděl přímo původce Šlejharova pesimismu. Pro něj příroda svou lhostejností nutí člověka, aby se s ní rval o své přežití. A tento boj, v němž vítězí ti bezohlednější, je pramen všeho zla. Bačkovský si dále všímá rozdílu v pohledu Šlejhara na zvířata a lidi. Kniha mu ostatně tomto podává pomocnou ruku. Žádná ze Šlejharových knih neukazuje tento vztah tak explicitně. Ve sbírce *Od nás* je právě tento vztah hlavním motivem „*Jak veliká je něha, již autor cítí na zvířecí mrchou, tak veliká je jeho nenávisť k lidem. Člověk je proň nositelem zla; jež vzniká působením přírody.*“³¹³ V závěru říká, že autor v nápravu nevěří, „*[...] neboť zlo, které vykličuje, je mu projevem přírody a neodvratným zákonem osudu.*“³¹⁴ Ale mimo tohoto konstatování skutečnost absence světla nehodnotí.

V druhém článku Bačkovský oceňuje odvahu psát díla bez složitého děje, neočekávaných obrátů a budící nepřijemné pocity.³¹⁵ Jak jsme již řekli, více než obecnou úvahou o tvorbě autora se zabývá povídkami, které vidí jako pokračování starších prací, konkrétně *Kuřete melancholika* a *Nehody mesiáše*³¹⁶. Určitě není nezajímavé upozornit, že

³¹¹ J. R. [BAČKOVSKÝ Alexander]: *Venkov* 2, 1907, č. 167, s. 1-2, 18. 7.; J.R [=BAČKOVSKÝ A.] *Literární novinky. Rozhledy* 17, 1906-1907, č. 20, s. 474-477, 19.7. 1907.

³¹² KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. *Česká revue* 4, 1900-1901, č. 2, s. 146-152, 10.11. 1900; č. 4, s. 434-439, 10.1. 1901; č. 5, s. 561-566, 10.2. 1901.

³¹³ J. R. [BAČKOVSKÝ Alexander]: *Venkov* 2, 1907, č. 167, s. 1, 18. 7.

³¹⁴ J. R. [BAČKOVSKÝ Alexander]: *Venkov* 2, 1907, č. 167, s. 2, 18. 7.

³¹⁵ J.R [=BAČKOVSKÝ A.] *Literární novinky. Rozhledy* 17, 1906-1907, č. 20, s. 474-477, 19.7. 1907.

³¹⁶ *Nehoda Mesiáše*. Kus historie nejnižších a neznámých. *Lumír* 28, 1899-1900, č. 20, s. 235-236, 1.4. 1900; č. 21, s. 247-250, 10.4.; č. 22, s. 253-255, 20.4.; č. 23, s. 271-273, 1.5.; č. 24, s. 283-285, 10.5.; č. 25, 289-292, 20.5.; č. 26, 306-308, 1.6.; č. 27, 319-321, 10.6.; č. 28, 330-334, 20.6.; č. 29, 341-343, 1.7.; podepsáno: Jos. K. Šlejhar

Nehoda mesiáše byla uveřejněna necelý rok před časopiseckým vydáním povídek ze sbírky *Od nás*. I v této stati se Bačkovský zabývá vztahem člověka a zvířete, jeho závěry jsou pochopitelně stejné jako v předchozím článku. Podle jeho vlastních slov ho oslovila povídka *Nekřtěňátko*, „v níž autor sám umocnil drsnost svého chmurného naturalismu až na hranice překreslení.“³¹⁷ V této povídce Šlejharův pesimismus nabývá nejostřejších rozměrů. Ale zatímco v minulém článku Šlejharův pesimismus blíže nehodnotí, zde na něj pohlíží jako na naturalistický, dále jej nazývá přírodním. Ovšem spojení přírodní pesimismus je bez znalosti minulé statě, případně Kamera, neprůhledné. Mimo naturalismu Bačkovský nachází u Šlejhara také prvky okultismu. Účinek Šlejharových prací je podtrhován formou. Verbalismem se Bačkovský nezabývá, a to z toho důvodu, že autora pokládá spíše za lyrika, než epika. Jazyku věnuje pouze jednu poznámku, ve které soudí, že je pozoruhodný a neobvyklý.

Na konci července vychází Červinkova stat'³¹⁸, ale ta není z těch, které by jakkoli rozvířily vody okolo J. K. Šlejhara. Poté, co si všímá pesimismu a Šlejharovy výmluvné a kruté analýzy životního zla, se ptá, zda je jeho dílo možné ještě nazývat krásnou literaturou.³¹⁹ Zmínka o slohu, který sice na Červinku působí mnohdy až násilně, ale zároveň po mnohomluvném *Pekle* vysoko hodnotí Šlejharův jazyk: „[...] *drtivé výmluvnosti a odvážném zhuštění detailů je zvláštní sugestivní síla*,“³²⁰

Po dlouhé době se ke Šlejharovi vrací i A. Procházka, který mu poslední recenzi věnoval po vydání *Zátíší*³²¹. Časopisecké vydání jsme nenalezli, čerpáme proto z pozdějšího knižního vydání³²². Recenzent pokládá Šlejharovu tvorbu za začarovaný kruh, ze kterého se autor nemůže vyprostit, „[...] jeho svět neroste do intensity, hloubky a obsažnosti, ale jediné do šířky a počtu.“³²³ Kdo nezná „[...] další jeho práce bude zaujat silou jeho díla, ale při třetí povídce bude zklamán stejností díla. Stačí znát jednu jeho práci a znáte celého Šlejhara – i v šechen ráz volených látek, i všechno provedení.“³²⁴ Nutno Procházkovi přiznat, že toto formuloval velice přesně, právě tuto skutečnost jsme měli možnost sledovat v rámci ohlasu sbírky *V zášeří krbu*. Dále Procházka říká, že „Co se jevílo na počátcích dráhy Šlejharovy jako mohutnost postřehu, citu a evokace, zvrtilo se později v úmyslnou ulpělost, nehybnost,

³¹⁷ J.R. [=BAČKOVSKÝ A.] Literární novinky. Rozhledy 17, 1906-1907, č. 20, s. 477, 19.7. 1907.

³¹⁸ Č. [= ČERVINKA V.] Zlatá Praha 24, 1906-1907, č. 49, s. 596, 30.8. 1907.

³¹⁹ Č. [= ČERVINKA V.] Zlatá Praha 24, 1906-1907, č. 49, s. 596, 30.8. 1907.

³²⁰ Č. [= ČERVINKA V.] Zlatá Praha 24, 1906-1907, č. 49, s. 596, 30.8. 1907.

³²¹ NOVÝ Karel [= PROCHÁZKA Arnošt]: Literární listy 15, 1893-1894, č. 15, s. 255-258, 15.7.; č. 16, s. 274-277, 1.8.

³²² PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912.

³²³ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 166.

³²⁴ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 166.

krátkozrakost a zálibu s siláckostech“³²⁵. Je zřejmé, že svůj názor na Šlejhara nejen nezměnil, ale dokonce ještě více vyhrotil.

Z hlediska studia ohlasu je nepochybně škoda, že se Procházka nezabýval předchozí Šlejharovou knihou, kterou např. Theer pokládal za Šlejharův odklon od naturalismu a která se i v jiných ohledech se lišila od ostatních Šlejharových sbírek. Pro Theera je sbírka *Od nás* návrat k dřívějšímu typu tvorby.³²⁶ Zde je zřetelně vidět, že Theer neznal časopisecká vydání povídek v knize *Od nás*, protože obě povídky považuje za vývojově mladší, než *Peklo*. Nepochybně je zajímavé Theerovo srovnání Šlejhara se Zolou. Shodné prvky se Zolou vidí v naprostém nedostatku „[...] smyslu pro krásnou a úměrnou architekturu formy.“³²⁷ V této souvislosti podává stručnou analýzu Šlejharova jazyka. Další shoda podle Theera je „zájem o projevy pudu pohlavního, zato však lhostejnost ideová, záliba v odporném hnilobném zrudném, posléze i snaha líčiti právě nejnižší a nejdrsnější vrstvy společnosti.“³²⁸ Největší rozdíl českého a francouzského spisovatele vidí především v tom, že u Šlejhara není snaha o dokumentarizaci ani fiktivní vědeckost. A rozdíl také vidí ve Šlejharově radikálním pesimismu. Podle Theera je Šlejhar přesvědčen, že „[...] konečným cílem je bolest, utrpení, neodstranitelná stráž. “³²⁹ „Máte dojem, jakoby to vycvičený kat víc a více připaloval oheň pod tělem svých obětí“³³⁰. Zola byl vedle Šlejhara kladen několikrát, dokonce se o něm zmiňoval i sám Šlejhar své Předmluvě sbírky *Co život opomíjí*, ale teprve zde nacházíme srovnání obou autorů. V recenzi *Pekla*³³¹ se autor sice vyjadřoval o podobnosti Šlejhara a Zoly, ale šlo pouze o podobnosti konkrétních děl, které navíc porovnává velmi stručně a pouze z jednoho pohledu.

Z ostrého rozdělení světa Šlejharových děl na dobré a špatné a jeho příklon ke straně dobrých byl „[...] odvozován jistý mravní idealismus, jistý výchovný křesťanský cíl, a p. Šlejhar, tuším sám vyslovil se v tomto smyslu.“³³² Ale tyto úvahy jsou podle Theera liché, protože víra v možnost lepšího světa by byla u pesimisty, jakým je Šlejhar, popřením sama sebe. A právě zde se v naprosté závěru své statě Theer dostává také k druhému autorovi světové literatury, ke kterému se Šlejhar nejčastěji přirovnává, k Dostojevskému. Ovšem od

³²⁵ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 166.

³²⁶ THEER Otakar: Naše moderní prósa. Lumír 35, 1906-1906, č. 10 s. 451-457, 18.9. 1907.

³²⁷ THEER Otakar: Naše moderní prósa. Lumír 35, 1906-1906, č. 10 s. 452, 18.9. 1907.

³²⁸ THEER Otakar: Naše moderní prósa. Lumír 35, 1906-1906, č. 10 s. 452, 18.9. 1907.

³²⁹ THEER Otakar: Naše moderní prósa. Lumír 35, 1906-1906, č. 10 s. 452, 18.9. 1907.

³³⁰ THEER Otakar: Naše moderní prósa. Lumír 35, 1906-1906, č. 10 s. 452, 18.9. 1907.

³³¹ [nepodepsáno]: Román mystikův. Čas 19, 1905, č. 186, s. 2-3. 9. 7.

³³² THEER Otakar: Naše moderní prósa. Lumír 35, 1906-1906, č. 10 s. 452, 18.9. 1907.

Připomínáme Procházku, který o díle Šlejhara již v recenzi na počátku Šlejharovy tvorby prohlásil, že je ho dílo „[...] není pouze moralistní, ethické, ale jeho dílo je přímo křesťanské.“ (PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 159.)

kterého se právě svým pesimistickým pohledem radikálně odlišuje. Dostojevský je na rozdíl od Šlejhara optimista věřící v říši Kristovu, k níž vede cesta přes utrpení.

Theerův ohlas je velmi kritiký a jasně je z něj zřetelný požadavek formální vytříbenosti. Jeho kritiky jsou také velmi přesně zamířené – nezůstávají jen v obecných úvahách. Také je nutné ocenit jeho schopnost nepodlehnout obecně uznávaným pravdám. Toto zřetelné v jeho pohledu na Šlejharův naturalismus.

Následující stať je až z prosince 1907 a jejím autorem je pravděpodobně Žalud³³³. Názory, které v ní předkládá, jsou až nápadně podobny názorům ostatních kritiků, především A. Bačkovského a A. Procházky. Velmi rozporně působí kritika Šlejharova zájmu o detail a verbalismu, protože v zápětí dodá, že Šlejhar ve svém díle „[...] přece vždy ponechává plno neurčitostí a nejasností, které – mimoděk vám napadá – je snad úmyslná.“³³⁴ Mimo to se zde ještě Šlejharovi vytýká, že stále opakující se motivy působí již téměř dojmem šablonovitosti.

Nejostřejší stať k této knize otiskla Naše doba.³³⁵ Čtenář je podle autora přímo drcen chmurnostmi, kterými je kniha naplněna. Tomuto přispívá Šlejharovo líčení obyčejných událostí „[...] výrazy tak přehnanými skoro nabubřelými (porod Han). Síla sujetu je v něm samém, autor zbytečně chce se tu asi přiblížiti dikci, kterou snad pokládá za impresionní. Jaký omyl!“³³⁶ Za velkými slovy autora se tak recenzentovi skrývá jenom prázdno. Mnohdy navíc dílo zachází do pouhého verbalismu. „Tyto chmurné a smyslné popisy, ponurá pathetická líčení, nemohou lákat samy o sobě. Ale nezachrání jich ani hluboký sujet, nešťastně zpracovaný.“³³⁷ A drobné silně působící postřehy zadusí „až k prázdnotě plná dikce. Jak daleko zašel autor knihy Co život opomíjí?“³³⁸

Vykoukal se ve své stati³³⁹ zamýšlí nad hlavními motivy knihy, nad chováním člověka ve vztahu k jinému člověku nebo ke zvířeti. Toto chování podle něj u Šlejhara pramení ze sobectví. „ze sobectví ne z lásky ku přírodě, chvěje se sedlák o užitečné zvíře a sám ošetřuje jeho mládě“³⁴⁰ a ze sobectví zabije selka dítě, aby služka mohla dál pracovat. Ovšem tento případ pokládá Vykoukal za výjimečný. Interpretace vztahu mezi postavami Šlejharova světa prostřednictvím sobectví je ojedinělá, ale podle našeho názoru velmi trefná. Dále si Vykoukal všimá Šlejharova drobného pohledu, v němž je vše důležité, nic neunikne pozornosti, nic není bezvýznamné „... odkrývá závažné okolnosti také ve věcech, kterých by si jiný pozorovatel

³³³ -Sp.- [= ŽALUD A.] Česká revue, 1907-1908, č. 3, s. 189-190, prosinec 1907.

³³⁴ -Sp.- [= ŽALUD A.] Česká revue, 1907-1908, č. 3, s. 189, prosinec 1907.

³³⁵ H.: Dvě povídky. Naše doba 14, 1906-1907, č. 12, s. 933-935.

³³⁶ H.: Dvě povídky. Naše doba 14, 1906-1907, č. 12, s. 934.

³³⁷ H.: Dvě povídky. Naše doba 14, 1906-1907, č. 12, s. 934.

³³⁸ H.: Dvě povídky. Naše doba 14, 1906-1907, č. 12, s. 934.

³³⁹ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 38, 1908, díl 1, č. 2, s. 167-171.

³⁴⁰ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 38, 1908, díl 1, č. 2, s. 167.

*sotva povšiml.*³⁴¹ Ovšem drobnohled je u Šlejhara neodmyslitelně spojen s různými pohledy na skutečnost. Ovšem toto Vykoukal ostře odmítá „[...] jednotvárné pasáže znovu a znovu s nějakého jiného hlediska zobrazující touž už zcela zřejmou věc, není právě rozkoší. A dokonce není jarým povznesením, po kterém tak toužíme v každém díle uměleckém.“³⁴² Pro úplnost dodáváme, že si Vykoukal všímá propojení přírody a popisovaného člověka. A kritizuje název povídky *Sirotek*, který se mu „poněkud nepřípadný“.³⁴³

Poslední článek k této sbírce je krátká zpráva o překladech do němčiny, které vydal Otto ve své edici *Slavische Roman-Bibliotek*³⁴⁴, kde vyšly jako desátý svazek povídky J. K. Šlejhara.

Kritiku Konráda, skrývajícího je pod šifrou Ds., ponecháme stranou, protože je pouhou ozvěnou jiných kritik.³⁴⁵

---

³⁴¹ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. *Osvěta* 38, 1908, díl 1, č. 2, s. 167.

³⁴² VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. *Osvěta* 38, 1908, díl 1, č. 2, s. 168.

³⁴³ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. *Osvěta* 38, 1908, díl 1, č. 2, s. 167.

³⁴⁴ S.: Literární a umělecký [přehled]. *Akademie* 12, 1907-1908, č. 5, s. 236.

³⁴⁵ Ds. [= KONRÁD J. D.]: *Máj* 5, 1906-1907, č. 46, s. 714, 2.8. 1907.

Hlas

Šlejhar nebyl jen autorem románů a povídek, ale také dramatikem. Jeho drama vykazovalo stejné rysy jako prozaická tvorba. Je tedy jasné, že nemohlo oslovit široké pole diváků, protože ona monologičnost, zaměření na niterné stavy se v dramatu projevovalo v daleko větší míře než v próze. Proto je velice zajímavé, že nacházíme i ohlas, který se týká dramatu. Několik zpráv se zabývá tím, že se Josef K. Šlejhar svým dramatem *Hlas*, které se dočkalo také časopiseckého vydání³⁴⁶, zúčastnil konkurzu Vinohradského divadla. A tato práce byla komisí doporučena divadlu k provedení. Tomuto faktu se krátce věnují celkem čtyři články.³⁴⁷ Daleko nejzajímavější je krátká zpráva uveřejněna ve *Venkově* v roce z roku 1909³⁴⁸, že „*J. K. Šlejhar zadal své drama „Hlas“ Národnímu divadlu. Toto drama bylo při zahajovacím konkursu Městského divadla na Kr. Vinohradech doporučeno správě divadla.*“³⁴⁹ Z citátu lze oprávněně předpokládat, že toto drama Vinohradským divadlem uvedeno nikdy nebylo a uvedení v Národním divadle, vzhledem k absenci jakéhokoli ohlasu, je také velice nepravděpodobné.

---

³⁴⁶ *Hlas*. Subjektivní drama o 4 dějstvích. *Květy* 31, 1909, č. 1, s. 65-84; č. 2, s. 217-240, č. 3-4, s. 451-482.

³⁴⁷ [nepodepsáno]: J. K. Šlejhar dramatikem. *Večerní Lidové noviny* 15, 1907, č. 278, s. 4, 8. 10.

[nepodepsáno]: Městské divadlo Kr. Vinohradů. *Čas* 21, 1907, č. 275, s. 3. 5. 10.

[nepodepsáno]: Městské divadlo Král. Vinohradů. *Venkov* 2, 1907, č. 235, s. 6, 5. 10.

[nepodepsáno]: Několik událostí. *Zlatá Praha* 25, 1907-1908, č. 3, s. 36, 11.10. 1907.

³⁴⁸ [nepodepsáno]: Ze světa uměleckého. *Venkov* 4, 1909, č. 10, s. 7, 12. 1.

³⁴⁹ [nepodepsáno]: Ze světa uměleckého. *Venkov* 4, 1909, č. 10, s. 7, 12. 1.

Dějiny literatury české

Jediná recenze zabývající se Šlejharovými pracemi věnovanými literární historii, kterou jsme měli k dispozici, je z pera Alberta Pražáka.³⁵⁰ Pražák recenzoval Dějiny literatury české pro potřebu obchodního školství z roku 1907 [další vydání: (1909, 1912)] a nehodnotí je ani zdaleka kladně, zvláště protože v ní shledává metodické i věcně nedostatky, pramennou neúplnost, malý literární rozhled a nedostatek vlastní erudice. Vytýká Šlejharovi třídění, které není jednotné – „[...] *tu chronologicky, tu zas ideově nebo dokonce bezladu a skladu jednotlivé směry řadící, nepragmatické, málo logické a vývojově nesystematické.*“³⁵¹ Dále mu vytýká „[...] *nerozlišování a nepřesné vymezování zjevů typických od podřadných*“³⁵², které zaviňuje věcný zmatek, který ještě narůstá, jak se blíží jeho dějiny do autorovy současnosti. Své soudy pochopitelně Pražák dokládá mnohými příklady.

---

³⁵⁰ PRAŽÁK Albert: Naše novinky. Národní listy 17. 1907, č. 303, s. [1]-2, 2. 11.

³⁵¹ PRAŽÁK Albert: Naše novinky. Národní listy 17. 1907, č. 303, s. [1], 2. 11.

³⁵² PRAŽÁK Albert: Naše novinky. Národní listy 17. 1907, č. 303, s. [1], 2. 11.

Povídka z výčepu

Povídka z výčepu, obrázek domu na předměstí, ve kterém je ze všeho dosavadních Šlejharových prací cítit nejméně možnost nápravy zkaženého světa. Světa, ve kterém i vražda může zůstat bez povšimnutí. Jedna z několika dějových linií vystupuje nad ostatní. Je to obrázek týrání a smrti malého chlapce, ke kterému je dáno do paralely příběh lapené křečice. Práce byla vydána v roce 1908 u Šnajdra na Kladně³⁵³, ovšem napsána, jak Šlejhar sám uvádí, již o deset let dříve. Toto ovšem naznačuje, že přerod Šlejharových kulís z venkovských na městské nebyl postupný a ani nesouvisel s jeho přestěhováním do Hradce Králové v roce 1901.

První a velmi důležitý článek vydává v Čase pod názvem *Básník hnusu* anonymně Jindřich Vodák³⁵⁴. V úvodu říká, že i když je povídka deset let stará, není její stáří podstatné, protože „*Chmur navršeno v ní jako kdekoli v povídkách Šlejharových*“.³⁵⁵ Důvodem hrůzy je město, protože příroda je pro Šlejhara čistá. „*Filozofické pojetí je radikálnější nežli Rousseauovo: návrat k zvířeti; zvířecí přirozenost je nekonečně lepší nežli člověčská a běda těm, kdo se jí odcizili.*“³⁵⁶ Ovšem odvozovat z Rousseauovy filozofie základ Šlejharovy tvorby by bylo podle Vodáka chybou. „*Šlejhar není člověk, jenž by byl přírodní nebo společenský řád zkoumal příliš hluboce*“³⁵⁷ a neptá se po tom, proč to tak je, ani po spravedlnosti či nespravedlnosti a varuje volat po soucitu. Tato recenze je druhá, ve které je dáván Šlejhar do souvislosti s Rousseauem. První vychází pouze několik let před sbírkou *Zátiší*, a v období této sbírky byla ještě jednou připomínána.³⁵⁸

Řekli jsme, že Vodákův článek byl velmi důležitý. Po seznámení s ním je zřetelné, že ne pro svůj názorový přínos ke Šlejharovu dílu. Důležitý jej pokládáme z důvodu toho, že vyprovokoval Šlejharovu reakci. Několik dní po uveřejnění Vodákova článku vychází,

³⁵³ ŠLEJHAR Josef Karel: *Povídka z výčepu*. Šnajdrova knihovna lidové výchovy. Kladno 1908.

³⁵⁴ Jv. [= VODÁK Jindřich]: *Básník hnusu*. Čas 22, 1908, č. 177, s. 3-4, 28.6.

³⁵⁵ Jv. [= VODÁK Jindřich]: *Básník hnusu*. Čas 22, 1908, č. 177, s. 3, 28.6.

³⁵⁶ Jv. [= VODÁK Jindřich]: *Básník hnusu*. Čas 22, 1908, č. 177, s. 4, 28.6.

³⁵⁷ Jv. [= VODÁK Jindřich]: *Básník hnusu*. Čas 22, 1908, č. 177, s. 4, 28.6.

³⁵⁸ pb. *Měsíční přehledy*. Naše doba 3, 1895-1896, č. 11, s. [1035]-1037. 1896.

Z.: *Měsíční přehled*. Naše doba 5, 1897-1898, č. 7, s. 656-653, duben 1898.

pochopitelně také v Čase, krátká zpráva, která shrnuje autorovu reakci.³⁵⁹ Lze předpokládat, že tato reakce byla způsobena zpožděným vydáním povídky, ovšem velkou roli nesporně sehrál právě Vodákův článek. Šlejharovo vyjádření bylo až nápadně podobné části v interview, ke které o povídce *Dva okamžiky* říká, že ji psal v „[...] chorobném stavu před těžkou nemocí.“³⁶⁰ V souvislosti s *Povídkou z výčepu* se v podobném duchu vyjadřuje také. Parafrazí Šlejhara se dovídáme, že povídka „[...] povstala před 11 lety a to v době a za okolností literárnímu tvoření jeho nejpříjemnějších. Jen na doléhání vydavatele a redaktora přistoupil k jejímu vydání,“³⁶¹ ovšem s podmínkou uvedení roku vzniku. Velmi zajímavý pro náš pohled je ovšem citát Šlejhara k jeho nové knize „*Mrzelo by mne, kdyby Povídka z výčepu měla být považována za výraz mého nynějšího literárního tvoření, jehož cíle jsou zcela jiné, než v knize té se jeví*“.³⁶² Je škoda, že tentokrát Šlejhar své cíle nekonkretizoval, či se do krátké zprávy nevešly, protože od sbírky *Co život opomíjí*, kde tak v Předmluvě učinil, se pohled kritiky na jeho dílo značně proměnil – kritika v jeho dílech přestává vidět světlo, tedy je zřejmé, že kritice schází jasný cíl. Je také nutné zmínit, že *Povídku z výčepu* kritika hodnotí převážně kladně a nachází v ní onen cíl, který jí v sbírkách minulých chyběl.

Recenze v červencovém čísle *Akademie*³⁶³ se více než Šlejharovou prací zabývá jejím vydáním v Šnajdrově knihovně. *Povídka z výčepu* vyšla jako druhý svazek této knihovny. K samotnému Šlejharovu dílu tato stať nepřináší nic nového. Navíc je autorem recenze hodnocena více ze sociálního, než uměleckého hlediska: „*Na kořeny zla autor sice nepoukazuje, ale i kdyby nebylo v knize nic jiného než místa ke s hroznou opravdovostí líčí zhoubu, jakou způsobuje alkoholism v rodinném životě, měla by kniha svou oprávněnost a význam.*“³⁶⁴

Dílo popisuje jako nekonečnou „[...] píseň lidského utrpení, ale umělecká síla zachraňuje toto dílo“.³⁶⁵ V závěru recenze se opět vrací k samotnému vydání, když si všímá Panuškových ilustrací, o kterých říká, že „[...] působí umírněně dekorativně.“³⁶⁶ Ve zbylé části se věnuje už jen Šnajdrově knihovně, o které doufá, že si povede dobře i nadále.

V Národních listech vychází v červenci také kladný posudek *Povídky z výčepu* Q. M. Vyskočila.³⁶⁷ Ten se neptá po východiscích Šlejharova zla, jako autor minulé statě, ale jasně

³⁵⁹ [nepodepsáno]: J. K. Šlejhar. *Povídka z výčepu*. Čas 22, 1908, č. 180, s. 2, 2. 7.

³⁶⁰ [nepodepsáno]: J. K. Šlejhar. *Povídka z výčepu*. Čas 22, 1908, č. 180, s. 2, 2. 7.

³⁶¹ [nepodepsáno]: J. K. Šlejhar. *Povídka z výčepu*. Čas 22, 1908, č. 180, s. 2, 2. 7.

³⁶² [nepodepsáno]: J. K. Šlejhar. *Povídka z výčepu*. Čas 22, 1908, č. 180, s. 2, 2. 7.

³⁶³ S. : *Akademie* 12, č. 10, s. 477-478. červenec.

³⁶⁴ S. : *Akademie* 12, č. 10, s. 478. červenec.

³⁶⁵ S. : *Akademie* 12, č. 10, s. 477. červenec.

³⁶⁶ S. : *Akademie* 12, č. 10, s. 478. červenec.

³⁶⁷ VYSKOČIL Q. M.: *Naše knihy*. Národní listy 48, 1908, č. 181, s. [1], 3. 7.

v díle Šlejhara, kterého výslovně označuje za žáka Dostojevského, vidí výchovný cíl. Šlejhar „[...] touží probuditi lhostejné lidské srdce a naplniti jej soucitem a šlechetností.“³⁶⁸ Podle Vyskočila tomuto snažení velmi dobře slouží temné Šlejharovy barvy a sugestivní obrazy. Ovšem nejlépe tomuto síly slouží obrazy násilí na dítěti, konkrétně na odstrčeném mrzáčkovi, který přímo „[...] ztělesňuje v celé hrůze obraz velkoměstského rozvratu.“³⁶⁹ Nesmíme opomenout skutečnost, že zde uvádí rok vzniku povídky. Jak jsme se zmiňovali již dříve, tato práce vznikla v roce 1898, tedy v době, kdy vychází sbírka *Zátiší*. Skutečnost, že Šlejhar vydával své práce později, nebyla ojedinělá. Vzpomeňme vydání *Floriana Bilka mlynáře z Myšic*, či povídku *Sezima*. Ovšem v případě vydání *Povídky z výčepu*, jak sám uvádí, se velmi snažil, aby rok vzniku byl uveden na obálce. Ještě dodáme, že tak jako minulá recenze, i Vyskočil si všimá provedení celé knihy, které hodnotí velice kladně.

V úvodu své statě³⁷⁰ se Sekanina zmiňuje, že povídka byla napsána již v roce 1898 a o skutečnosti, že je pro něj typickou ukázkou „[...] autorova naturalismu a radikální, řízné životní filozofie.“³⁷¹ Ale v množství zločinů, utrpení a hrůz, které Šlejhar zobrazil ve své knize, nenachází známku soucitu, ani prostředek k dosažení cíle, jak se toto jevilo například autorovi minulé statě, celé se Sekaninovi jeví jako schválnost. Cíl nachází souhlasně s Vyskočilem v přerodu společnosti, která musí dojít až „[...] až k určité vrcholné hranici, za kterou svítí duha nového lidství.“³⁷² Sekanina se evidentně pokouší rozvést Vyskočilův názor a použil k tomu svůj velký vzor - Krejčího. Konkrétně jeho soud z recenze *Zátiší*. Není nutné dodávat, že Sekanina navazoval na Krejčího ve všech svých dosavadních recenzích Šlejhara.

Dále se Sekanina zamýšlí nad filozofickým půdorysem, z kterého Šlejharovo dílo vychází. Odpověď nachází velice snadno. „*Jako by tato Povídka z výčepu byla mohutným výkřikem volajícím nikoli po rouseovském návratu k přírodě vůbec, ale přímo ke zvířeti, jež je ve svých pudech a cílech docela vznešenější, než takový zbídačelý člověk, otrok zúžených poměrů velkoměstských [...]*“³⁷³ V závěru naráží na jazyk díla. Drobné výhrady má k Šlejharovým novotvarům, ale zároveň jedním dechem dodává, že „[...] jeho čeština ani nemůže být jiná, než taková jaká je: tvrdá, jaksi klopotná, ale rázovitá a osobitě zabarvená [...]“³⁷⁴

³⁶⁸ VYSKOČIL Q. M.: Naše knihy. Národní listy 48, 1908, č. 181, s. [1], 3. 7.

³⁶⁹ VYSKOČIL Q. M.: Naše knihy. Národní listy 48, 1908, č. 181, s. [1], 3. 7.

³⁷⁰ SEKANINA František: Národní obzor 2, 1908, č. 35, s. 4, 15.8

³⁷¹ SEKANINA František: Národní obzor 2, 1908, č. 35, s. 4, 15.8

³⁷² SEKANINA František: Národní obzor 2, 1908, č. 35, s. 4, 15.8

³⁷³ SEKANINA František: Národní obzor 2, 1908, č. 35, s. 4, 15.8

³⁷⁴ SEKANINA František: Národní obzor 2, 1908, č. 35, s. 4, 15.8

Příspěvek Petra Malého³⁷⁵ ponecháme stranou, protože již hraničí z reklamou. Jde více o zprávu o knize samé, než o jejím obsahu.

Následující článek týkající se *Povídky z výčepu* je až z roku 1909, konkrétně ze začátku února.³⁷⁶ Jeho autorem byl A. Bačkovský. Ten si hned na počátku všímá změny prostředí z venkovského na městské. Je nepochybně zajímavé, že si tohoto kritika všímá až nyní. Autoři v recenzích *Povídky z výčepu* sice upozorňovali, že Šlejhar zde zachycuje život velkoměsta, ale žádný se nepozastavil nad změnou kulis příběhu. Šlejhar sice podle Bačkovského nedokáže líčit nic jiného než zlo, protože nic jiného nevidí, ale *Povídku z výčepu* autor považuje za nejčernější Šlejharovu práci. A při jejím rozboru si výhradně všímá zla, které „[...] ironicky šklebí se na ty, kdo chtěli by s ním podstoupit boj.“³⁷⁷ Ovšem, podle Bačkovského, ve světě Šlejhara neexistuje téměř nikdo, „[...] kdo by pomýšlel na jeho odstranění nebo obmezení.“³⁷⁸ Ale tento vyhraněný pesimismus má pedagogický účel. Blíže se tímto ale zabývat nebudeme, protože jde o pouhou parafrázi Vyskočila³⁷⁹. Tomuto, také souhlasně s Vyskočilem, silně napomáhá Šlejharův jazyk. „[...] je to mluva zhuštěná, těžká, ale výstižná, splývající s obsahem v tak celistvý dojem, jako to vidíme málo kde“³⁸⁰ Ovšem na rozdíl od Vyskočila si Bačkovský také všímá negativních stránek díla, které má pro něj v „[...] v sobě cosi neurovnaného.“³⁸¹ Jednak to, že se autor někdy nechá unést, bohužel toto blíže nerozvádí, ale především odsuzuje celou epizodu s křečkem, která probíhá celou knihou jako červená nit a která pro recenzenta nezapadá do vypravování. Ovšem nijak tento svůj soud nezdůvodňuje. A v závěru své recenze, také ve shodě s Vyskočilem, si všímá provedení knihy, ve které velmi oceňuje Panuškovy ilustrace.

Všímali si recenzenti data vydání proto, že na to byli Šlejharem dvakrát upozorněni? Jejich zájem o vizuální stránku knihy mohl být způsoben opravdu nebývalým zpracováním, oproti jiným vydáním Šlejharových děl, kdy ilustrace byla maximálně na obálce, tato kniha má ilustrací hned několik.

³⁷⁵ P.F.M [= MALÝ Pavel F.]: Spisy a časopisy zábavné. Věstník dělnické akademie 2, 1908, č. 12, s. 5-6, 15.6.

³⁷⁶ J.R. [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Jos K. Šlejhar a život velkoměsta. Venkov 4, 1909, č. 28, s. 1-2, 2.2.

³⁷⁷ J.R. [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Jos K. Šlejhar a život velkoměsta. Venkov 4, 1909, č. 28, s. 1, 2.2.

³⁷⁸ J.R. [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Jos K. Šlejhar a život velkoměsta. Venkov 4, 1909, č. 28, s. 1, 2.2.

³⁷⁹ VYSKOČIL Q. M.: Naše knihy. Národní listy 48, 1908, č. 181, s. [1], 3. 7.

³⁸⁰ VYSKOČIL Q. M.: Naše knihy. Národní listy 48, 1908, č. 181, s. [1], 3. 7.

³⁸¹ VYSKOČIL Q. M.: Naše knihy. Národní listy 48, 1908, č. 181, s. [1], 3. 7.

Lípa

První poznámka o tomto vesnickém románu líčícím spor dvou sedláků reprezentujících tradiční a pokrokový přístup k zemědělství je pouhá zmínka v časopisu *Besedy lidu*.³⁸² Větší recenze se dočkala před Vánoci roku 1908 z pera Rudolfa Jaroslava Kronbauera.³⁸³ Podle něj jde Šlejharova tvorba stále stejnou cestou „[...] od níž podstatně nevybočil ani posledními knihami.“³⁸⁴ Kronbauer nachází v *Lípě* důsledně provedenou psychologii a jednu z hlavních příčin utrpení hlavní postavy shledává v samotné lípě, ke které jej váže „[...] cosi jemně pantheistického.“³⁸⁵ Také ne úplně jasně působí také Kronbauerův názor: „Úcta k staré rodové tradici, není-li překážkou k pokroku, zírá na nás z celé knihy. A to nám ji činí dvojnásob sympatickou.“³⁸⁶

Vodákův článek vyšel na samém konci roku 1908 v *Času*.³⁸⁷ *Lípa*, ač mladší o mnoho let než předchozí Šlejharova kniha *Povídka z výčepu*, jak sám zdůrazňuje, připadá mu v jádru stejná – stejné stanovisko, stejný sloh. Sám fakt, že *Povídka z výčepu* je časově o tolik mladší „[...] se zbytečným důrazem vytýkal, že byla napsána už před desíti lety, jako by se jí dnes trochu odříkal.“³⁸⁸ Zde Vodák naráží na Šlejharovu reakci v *Čase*³⁸⁹, kterou reagoval na jeho recenzi *Povídky z výčepu*. Dodáme, že *Lípa* není o tolik mladší než *Povídka z výčepu*, její časopisecké vydání je z ruku 1901³⁹⁰.

³⁸² [nepodepsáno]: Literatura a umění. *Besedy lidu* 17, 1908-1909, č. 5, s. 76, 1908.

³⁸³ -r. [= KRONBAUER Rudolf Jaroslav]: Šlejhar Jos. K. „Lípa“. Nakladatel J. Otto. Praha 1908. Hlas národa 22, 1908, č. 350, příloha nedělní listy [s. 5], 20.12.

³⁸⁴ -r. [= KRONBAUER Rudolf Jaroslav]: Šlejhar Jos. K. „Lípa“. Nakladatel J. Otto. Praha 1908. Hlas národa 22, 1908, č. 350, příloha nedělní listy [s. 5], 20.12.

³⁸⁵ -r. [= KRONBAUER Rudolf Jaroslav]: Šlejhar Jos. K. „Lípa“. Nakladatel J. Otto. Praha 1908. Hlas národa 22, 1908, č. 350, příloha nedělní listy [s. 5], 20.12.

³⁸⁶ -r. [= KRONBAUER Rudolf Jaroslav]: Šlejhar Jos. K. „Lípa“. Nakladatel J. Otto. Praha 1908. Hlas národa 22, 1908, č. 350, příloha nedělní listy [s. 5], 20.12.

³⁸⁷ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filosofický názor Šlejharův. *Čas* 22, 1908, č. 356, s. 3-4, 27.12.

³⁸⁸ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filosofický názor Šlejharův. *Čas* 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

³⁸⁹ [nepodepsáno]: J. K. Šlejhar. *Povídka z výčepu*. *Čas* 22, 1908, č. 180, s. 2, 2. 7.

³⁹⁰ *Lípa*. Zlatá Praha 18, 1900-1901, č. 25, s. [289]-290, 26. 4. 1901; č. 26, s. 306, 3.5.1901; č. 27, s. 318, 10. 5. 1901; č. 28, s. 330, 17.5.1901; č. 29, s. [337]-338, 24.5.1901; č. 30, s. 351, 31.5.1901; č. 21, s. 366-367, 7.6.1901; č. 32, s. 379, 14.6.1901; č. 33, s. [385]-386, 24.6.1901; č. 34, s. 402-403, 28.6.1901; č. 35, s. 411, 5.7.1901; č. 37, s. [433]-434, 19.7.1901; č. 38, s. 451 a 453, 26.7.1901; č. 39, s. [460]-[461] a 462, 2.8.1901; č. 41, s. 486-487, 16.8.1901; č. 44, s. 519 a 522, 30.8.1901; č. 46, s. 546-547, 13.9.1901; č. 47, s. 559 a [560]-[561], 29.9.1901; č. 48, s. [569] a 570; 27.9.1901; č. 49, s. 583, 4.10.1901; č. [589] a 590, 11.10.1901; č. 51, s. 603 a [605] a 606, 18.9.1901; č. 52, s. 619-622, 25.10.1901.

Rozdíl *Lípy* a *Povídky z výčepu* vidí Vodák v tom, že v druhé jmenované práci byl filozofický názor sotva naznačen, zatímco v *Lípě* jej už značně rozvinul. „*Ono ničivé zlo, jež nemůže být nežli proti vší přirozenosti lidské, a ono dobro, jež jediné se s ní shoduje, obé je důkladnější a zjevněji vymezena. A to, že dobro jest – země.*“³⁹¹ po které volal již v *Povídce z výčepu*. „*Kdo by měl být vzorem a zřídlem dobra,*“³⁹² ptá se Vodák, „*[...] ne-li ona matka, matka živitelka*“³⁹³ a kdo žije v souladu se ní, je správný. Jenom připomínáme, že v souvislosti v předchozí Šlejharovou práci Vodák žádný filozofický názor u Šlejhara nenachází. Zmiňuje se, že autorovo pojetí je radikálnější, než Rousseauovo, ale varuje, aby od tohoto filozofa byl odvozován Šlejharův filozofický názor. V této práci Vodák filozofický názor Šlejharův vidí takto: „*Šlejhar (jenž asi vzrušeně četl Zolovu Plodnost) cítí a hlásá ten svrchovaný význam země, jejích nauk a jejího kultu a nadšením, jež se stává nábožností a náboženstvím.*“³⁹⁴ Zlo se zobrazilo tentokrát v mladém statkáři. Velmi zajímavý je Vodákův postřeh, že všechno zlo pochází zvenčí utvrzeného řádu. „*Zlo jest, co poruší tento utkvělý, věkovitý domácí pořádek – zlo jest chaos živlů a rozpoutání ovládnutých podstat – zlo jest odvážná, smělá, střemhlavá novota!*“³⁹⁵ Ovšem největší ironií románu, podle Vodáka, je fakt, že se mu toto „*[...] zlo bude zdát dramatictější, živější, mocněji pojatým a zábavnějším,*“³⁹⁶ a dobro poněkud únavné a jednotvárné, schematické. Pouze v jednom případě vidí zapojení dobra i zla v jeden celek. A to v pasáži, ve které se poloslepý Jirouš ptá Kučery, jakých času se to dočkali. Kučera odpovídá: že vše přejde, jako přejde vše a činí znamení kříže „*[...] jakoby všemu chtěl zehnat dobru i zlu*“³⁹⁷ „*Snad tedy Šlejhar něco nám zatajuje: snad si zasadil už i to zlo do řádu, z něhož dosud vylučuje nevěda co s ním, a snad vidí už v tuše vyšší útvar dobra, činnějšího, odolnějšího bezpečnějšího. Jsme dychtívi jeho budoucích knih.*“³⁹⁸ Šlejhar se ve své obžalobě zla nejen směje strojům, dobytku, ale zachází i dále – do sociálních oprav: „*[...] pustil se svou zlehčující ironií do sociálních oprav, do všeobecného hlasovacího práva, do protináboženské agitace.*“³⁹⁹ Protože vše toto je hloupost proti majestátu země. Zde je vidět, proč *Lípa* působí na kritickou veřejnost tak silně ideově. A dočkala se také velmi mohutného ohlasu. Autor je i v ostatních svých knihách na straně dobra, ovšem v této knize zachází dále, z díla je mnohem více cítit nejen soucit s trpícími, který

³⁹¹ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

³⁹² Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

³⁹³ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

³⁹⁴ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

³⁹⁵ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

³⁹⁶ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

³⁹⁷ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

³⁹⁸ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 4, 27.12.

³⁹⁹ Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filozofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3, 27.12.

v *Povídce z výčepu* nebyl tak patrný. To této knihy také proniká silný hodnotový postoj. Pokud šlo dříve pouze o úhel pohledu, v tomto případě jde daleko více o vymezování se vůči, jak Vodák přesně řekl, cizímu.

Červinka otiskl na konci ledna 1909 svou krátkou stat' ve Zlaté Praze.⁴⁰⁰ Jeho recenze spíše reflektuje soudobé názory bez ambicí po vlastním pohledu. Všímá si jazyka, který se neleká ani novotvarů, lásky k venkovu a naturalistické formy. Některé Červinkovy vývody působí částečně nejasně: „[...] pokud na sebe necháme působit Šlejharovo dílo bez všech rozborů, pouze čistým literárním dojmem z četby [...], neubráníme se silné náladovosti celku a prožitku svrchovaného výsledku malebnosti a sugesce mohutné autorovy tvořivé duše.“⁴⁰¹

A. Macek hodnotí Šlejhara, i když je čtenáři velmi těžko přístupný, jako předního českého spisovatele.⁴⁰² „[...] je největším malířem psychopatologických stavů české společnost i jednotlivců.“⁴⁰³ Zmíní se také o prvních sbírkách a o knize i *V zášeří krbu*, jejíž názory Šlejhar v *Lípě* rozvedl. Macek zaujímá vůči Šlejharovi silný ideový postoj, proto proti *Zášeří krbu* nachází posun v odporu „[...] proti modernímu, kapitalisticko továrnickému nazírání na půdu.“⁴⁰⁴ Jde o protest od odpoutání se od půdy. „O tyto skoro Tolstojovské zásady může být spor, básnický jsou však vystiženy silně.“⁴⁰⁵ Za pozornost stojí Mackovo srovnání Šlejhara a Zoly: „Nečetl jsem ani Zolu s takovým pohnutím jako některé stránky Šlejharovy [...]“⁴⁰⁶, „[...] neboť to, co chybí Zolovi, onen psychický, jemný, sugestivní způsob podání stavu lidského nitra, má plně Šlejhar, třeba jeho věty byly přímo nestvůrně utvořeny. Zola je epik, Šlejhar lyrik lidské bídy, možno-li užiti tohoto slova.“⁴⁰⁷ Ostatní Mackovy názory jsou nápadně podobny ostatním statím.

Románu *Lípa* věnoval recenzi také Arne Novák.⁴⁰⁸ Podle něj je *Lípa* tak málo román jako *Peklo*. Soudí, že tento autorův román zaujímá v jeho tvorbě přechodné místo: „[...] vykupuje a očišťuje se J. K. Šlejhar s vášnivým úsilím z oněch zlých a těžkých bludu, jakými odpuzovaly a urážely jeho knihy z právě minulých let.“⁴⁰⁹ Z pesimisty a pudového mystika se v *Lípě* Šlejhar proměnil v kritika soudobé civilizace napadajícího vše, co přesahovalo jeho „[...] selský a nekultivovaný obzor.“⁴¹⁰ Tento Novákův názor stojí za povšimnutí. V době

⁴⁰⁰ R. [= ČERVINKA V.]: Z literárního trhu <V>. Zlatá Praha 26, 1908-1909, č. 18, s. 214-215, 22.1. 1909.

⁴⁰¹ R. [= ČERVINKA V.]: Z literárního trhu <V>. Zlatá Praha 26, 1908-1909, č. 18, s. 215, 22.1. 1909.

⁴⁰² A.M. [= MACEK Antonín]: Literární a umělecký přehled]. Akademie 13, 1908-1909, s. 191-192.

⁴⁰³ A.M. [= MACEK Antonín]: Literární a umělecký přehled]. Akademie 13, 1908-1909, s. 191.

⁴⁰⁴ A.M. [= MACEK Antonín]: Literární a umělecký přehled]. Akademie 13, 1908-1909, s. 191.

⁴⁰⁵ A.M. [= MACEK Antonín]: Literární a umělecký přehled]. Akademie 13, 1908-1909, s. 192.

⁴⁰⁶ A.M. [= MACEK Antonín]: Literární a umělecký přehled]. Akademie 13, 1908-1909, s. 191.

⁴⁰⁷ A.M. [= MACEK Antonín]: Literární a umělecký přehled]. Akademie 13, 1908-1909, s. 191.

⁴⁰⁸ NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: Lípa. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. [369]-370, 12.2. 1909.

⁴⁰⁹ NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: Lípa. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. [369], 12.2. 1909.

⁴¹⁰ NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: Lípa. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. [369], 12.2. 1909.

knižního vydání *Lípy*, mimo svých literárních prací, Šlejhar vydal několik příruček ke studiu literatury, z nichž několik se dočkalo i dalšího vydání. Ale je nutné si uvědomit, že první z těchto prací vyšla v roce 1906, kdežto *Lípa* byla poprvé uveřejněna časopisecky ve Zlaté Praze roku 1901, ovšem v tomto roce nastupuje Šlejhar na místo učitele v Hradci Králové, bylo by tedy troufalé se domnívat, že práce vznikala v „selském a nekultivovaném obzoru.“ Navíc Šlejharův vypravěč zaujímá k zobrazované skutečnosti jasný postoj, ale převážně reflektuje názory starého sedláka, s kterými souhlasí. Podle Nováka má *Lípa* mnoho z knih minulých, ale podstata díla míří již jinam. „*Nyní shrnuje vše v jednotný, opravdu velkolepý symbol, v němž takřka ožívuje kmenová slovanská báje o jednotě člověku a stromu, balladisovaná Erbenem ve Vrbě*“⁴¹¹ Ovšem nutno dodat, že Novák v žádném případě nechce Šlejhara s Erbenem jakkoli srovnávat. Jde o pouhý výklad symbolu užitého v *Lípě*. Přímě k románu říká, že jeho skromný děj je roztažen až do únavnosti. Boj Stuchlíka proti lípě je bez jakékoli psychologie, bez odstínu. Psychologie chybí Novákovi už v minulých knihách. Celou knihu pak hodnotí jako tendenční, psanou pouze pro vnější efekt „*Umělecky nemají zase říci ničeho.*“⁴¹²

Lípa je pro Nováka, „[...] *epopej jednoty rolníka a jeho statku, epopej smíření mezi půdou a vzdělavatelem*“⁴¹³. Tématu jednoty – kmenové duše, jak ji nazývá – se dotkli Rais, Holeček, ale žádný nedosahuje Šlejharova tragického patosu. Místy, kterými vystupuje panteická mystika, podle Nováka proniká „*Opravdová zbožnost, ryzí náboženské nadšení, sladká a úrodná pokora.*“⁴¹⁴ „*A třeba že zevní děj knihy vyznívá pesimistickou disonancí, přece z těchto krásných stran vane evangelium zasvěceného odevzdání, mlčenlivého přitakání mystériím života.*“⁴¹⁵ Novák vycítil z *Lípy* cestu, a i když jej umělecky naprosto neoslovila, doufá, že se po této cestě Šlejhar vydá.

V podobném duchu jako stať Arne Nováka se nese i recenze Miloše Martena.⁴¹⁶ *Lípa* pro něj znamená úpadek tvorby, která stagnovala v neustálém opakování od *Zátiší*. Jenom dodáme, že ve své kritice *Temna* říká, že Šlejhar zůstává už od svého debutu ve stejném kruhu, z kterého neumí vystoupit. Ovšem nyní z jeho názoru vyplývá, že první tři sbírky hodnotí jinak, než zbytek jeho tvorby. Hlavní téma knihy, spor pokroku s starou generací představující zvyk, prostotu a dobrotu, tvoří „[...] *této knize nemožně vratký základ.*“⁴¹⁷

⁴¹¹ NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: *Lípa*. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. [369], 12.2. 1909.

⁴¹² NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: *Lípa*. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. [369], 12.2. 1909.

⁴¹³ NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: *Lípa*. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. 370, 12.2. 1909.

⁴¹⁴ NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: *Lípa*. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. 370, 12.2. 1909.

⁴¹⁵ NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: *Lípa*. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. 370, 12.2. 1909.

⁴¹⁶ MARTEN Miloš: *Knihy prosou*. Moderní revue, sv. 21, 1908-1908, č. 5, s. 255, 8.2. 1909.

⁴¹⁷ MARTEN Miloš: *Knihy prosou*. Moderní revue, sv. 21, 1908-1908, č. 5, s. 255, 8.2. 1909.

„Těžko najít myšlenku, jež byla vyjádřena tolikrát a v tomtéž smyslu.“⁴¹⁸ Zde nenaráží na Šlejharovo opakování, ale na výběr tématu. Z celé knihy Marten oceňuje pouze několik posledních stran „[...] malby ryze Šlejharovy“⁴¹⁹. A v samém závěru se ptá, zda toto stačí, „aby zvedla kterousi knihu nad velkou většinu současné produkce?“⁴²⁰

Zatímco poslední dvě námi zmiňované recenze byly negativní, stať Jana Krejčího z konce dubna 1909 je jedna z kladných.⁴²¹ Hned v úvodu Krejčí říká, že i z velmi jednoduchého příběhu dovedl Šlejhar „[...] vytvořit dílo, Lípa, z něhož přesvědčivě mluví životní názor a originální svéráznost“⁴²² Mimo případů, kde technické pokroky dusí vztah k přírodě, má Šlejhar podle Krejčího, „[...] pravdu s výhradou.“⁴²³ Ovšem blíže se této „výhradě“ nevěnuje. Místa, ve kterých Krejčí vidí stylové těžkopádnosti, jsou mu svědectvím, „kterak p. Šlejhar usiluje o výraz nejplastičtější nejnázornější, který by byl přiměřený hloubce jeho citu.“⁴²⁴ Krejčí se také zabýval ideovou stránkou díla: „Kniha p. Šlejharova jest bolestným dokladem, jak těžko, ba nemožno jest zatím spojití ideál jeho s ideálem kultury.“⁴²⁵ V závěru pak dodává, že „Dílo takové jest pro literaturu obohacením“⁴²⁶.

V článku autora pod pseudonymem V. K., taktéž z února 1909, jako předchozí recenze, je jasně patrný značný názorový posun.⁴²⁷ „Bylo by málo shledávati, jako jistá část kritiky, pouze a především symbol slovanskosti v Šlejharově „Lípě“, tajít v sobě daleko více: kus světového, filozofického názoru,“⁴²⁸ Nabízí se dvě možnosti, jak přistoupit k tomuto článku. Jedna, že autor nadinterpretoval Novákův názor, který hovořil o symbolu lípy nikoli o lípě jako o symbolu slovanskosti. A možnost druhá, která se nám jeví pravděpodobnější, že autor tohoto článku navazuje na recenzi z Volných směrů, o které se sice zmiňuje V. Mrštík ve své rozsáhlé recenzi *Lípy*, ale kterou se mám přes veškerou snahu najít nepodařilo, v níž se její autor zmiňuje o *Lípě* jako o paralele boje Slovanů proti svým nepřátelům.

⁴¹⁸ MARTEN Miloš: *Knihy prosou*. Moderní revue, sv. 21, 1908-1908, č. 5, s. 255, 8.2. 1909.

⁴¹⁹ MARTEN Miloš: *Knihy prosou*. Moderní revue, sv. 21, 1908-1908, č. 5, s. 255, 8.2. 1909.

⁴²⁰ MARTEN Miloš: *Knihy prosou*. Moderní revue, sv. 21, 1908-1908, č. 5, s. 255, 8.2. 1909.

⁴²¹ ejč. [= KREJČÍ Jan]: *Literatura. Krásná*. V úvodním slově... *Naše doba* 16, 1908-1909, č. 5, s. 383-386, 20. 2. 1909.

⁴²² ejč. [= KREJČÍ Jan]: *Literatura. Krásná*. V úvodním slově... *Naše doba* 16, 1908-1909, č. 5, s. 385, 20. 2. 1909.

⁴²³ ejč. [= KREJČÍ Jan]: *Literatura. Krásná*. V úvodním slově... *Naše doba* 16, 1908-1909, č. 5, s. 385, 20. 2. 1909.

⁴²⁴ ejč. [= KREJČÍ Jan]: *Literatura. Krásná*. V úvodním slově... *Naše doba* 16, 1908-1909, č. 5, s. 387, 20. 2. 1909.

⁴²⁵ ejč. [= KREJČÍ Jan]: *Literatura. Krásná*. V úvodním slově... *Naše doba* 16, 1908-1909, č. 5, s. 386, 20. 2. 1909.

⁴²⁶ ejč. [= KREJČÍ Jan]: *Literatura. Krásná*. V úvodním slově... *Naše doba* 16, 1908-1909, č. 5, s. 387, 20. 2. 1909.

⁴²⁷ V.K.: *Pražská lidová revue* 5, 1909, č. 2, s. 60-62, únor.

⁴²⁸ V.K.: *Pražská lidová revue* 5, 1909, č. 2, s. 60, únor.

Podle autora statě tím, že Šlejhar rozdělil svět na starý – ideální, cítící s minulostí a ve střetu s ním, a mladý, zpupný, užitkářský „[...] dospěl Šlejhar v hlubokém svém románě k odvážnému závěru: upřel důrazně užitek a potřebu vývoje a pokroku.“⁴²⁹ Toto popření není ani tak v chování postavy mladého Stuchlíka, jako v tom, že ideál venkovského života nachází v minulosti. Trochu úsměvně působí názor na Šlejharův jazyk. Autor statě oceňuje Šlejharovu periodu, o které sice říká, že je těžká, ale zároveň pevná a určitá, neochvějná a přesná.

Další čistě kladný posudek vyšel ve Zvonu v dubnu 1909.⁴³⁰ Dílo je pro autora recenze Sekaninu ojedinelé svými postřehy, velmi oceňuje způsob, kterým Šlejhar líčí život starého stromu, jeho práci s detaily či popisy přírody.

Božena Benešová se své krátké recenzi již tak kladná jako František Sekanina nebyla.⁴³¹ Vytýká *Lípě* hluchá místa a chudý děj, který „těžce trpí rozpětím, které mu autor určil, a nutí jej často k odbočkám do malicherného pouze popisného naturalismu.“⁴³²

Další z recenzí, která se *Lípě* věnují, je od F. V. Vykoukala.⁴³³ Takřka polovina recenze se věnuje ději a chválí jeho základní myšlenku. „Líbí se nám tato tradiční láska ke stromu, jak ji u nás oslovil zejména Jirásek. Tkví v ní jistě poetická stránka lidového názoru, a Šlejhar ji vystihl vši silou svého jemného odstínování“⁴³⁴. Postavy vidí Vykoukal tesařskou rukou pevnou a jistou, „takže sugestivní účín jeho díla po té stránce jest neklamný.“⁴³⁵ Zmiňuje se sice o jazykové nehospodárnosti, ovšem chápe ji jako Šlejharovu součást, více než nehospodárnost kritizuje jazykové nesprávnosti.

Bačkovského statí, byť je poměrně dlouhá, se zabývat příliš nebudeme, neboť přináší pouze velmi obecné soudy.⁴³⁶ Všimneme se jen rozdílů, které Bačkovský nachází v *Lípě* oproti dílům předchozím. *Lípa* je pro něj poetičtější než ostatní Šlejharovy práce. Poetičností rozumí absenci drsných scén a nezobrazování zvířecích pudů v člověku. Mimo toto mu kniha také přijde životnější: „[...] při náměty, který si autor zvolil, zdá se potlačil tu spoustu rozvleklých úvah [...]“⁴³⁷

Nejrozsáhlejší článek týkající se *Lípy* a jeden z nejrozsáhlejších článků věnovaných J. K. Šlejharovi vůbec vycházel na pokračování v Moravskoslezské revue a jeho

⁴²⁹ V.K.: Pražská lidová revue 5, 1909, č. 2, s. 60, únor.

⁴³⁰ SEKANINA František: Jos. K. Šlejhar: „Lípa.“ Román... Zvon 7, 1908-1909, č. 30, s. 476-477, 23.4. 1909.

⁴³¹ B. B-ová [= BENEŠOVÁ Božena]: Novina 2, 1908-1909, č. 14, s. 440.

⁴³² B. B-ová [= BENEŠOVÁ Božena]: Novina 2, 1908-1909, č. 14, s. 440.

⁴³³ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 39, 1909, díl I, č. 6, s. 560-564.

⁴³⁴ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 39, 1909, díl I, č. 6, s. 561.

⁴³⁵ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 39, 1909, díl I, č. 6, s. 561.

⁴³⁶ J. Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Josef K. Šlejhar, Lípa. Venkov 4, 1909, č. 135, s. [1]-2, 10.6.

⁴³⁷ J. Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Josef K. Šlejhar, Lípa. Venkov 4, 1909, č. 135, s. 2, 10.6.

autorem byl její tehdejší šéfredaktor Vilém Mrštík. Podotýkáme, že článek o Šlejharovi, který musel být pro svou délku rozdělen do více částí, je v ohlasu Šlejharova díla výjimkou.⁴³⁸

První část článku se Šlejharovi vůbec nevěnuje, v druhé je na samém konci zmíněn a počínaje třetí částí jde o recenzi *Lípy*. Závěr článku je opět velice obecný a Šlejharovi se nevěnuje. Ovšem části, které se Šlejhara netýkají, není možné z našeho zájmu vynechat, protože tento článek není ani tak zacílen na samotný román, i když mu patří největší část textu, ale na kritiku soudobého nazírání na literaturu a kritiku celé společnosti vůbec. Šlejhar slouží jako tabule, na které Mrštík demonstruje své názory. Tuto skutečnost potvrzuje také následná reakce F. X. Šaldy.⁴³⁹

Úvod Mrštníkova článku je velice kritický. „[...] *napadám systém, napadám švindl, napadám lež a podloudnický způsob, s jakým pod záštitou populárních hesel veřejnosti podstrkováno je něco s uměním nesourodého – Vžitý blud je zlý blud a propadnou mu mnohdy celé generace*“⁴⁴⁰ dále ostře vystupuje proti pojmu „moderní“, zamýšlí se nad kritikou jako takovou a vytýká jí, že „[...] věru není nic snadnějšího, než zbaviti se takového lupiče [ve smyslu umělce] kdysi tak slavně urvaných práv. Stačí jen prohlásiti jej za bankrotáře v umění, smích jeho nařknouti z hrubství a poťouchlictví a důkaz je podán.“⁴⁴¹ Kritika podle něj nemůže brát ohledy na žádné třídy či literární skupiny. Protože kritik „[...] nenapadá, aby napadal, ale aby rozšířil a obohatil názor o době jemu podobné.“⁴⁴² Umělec je pro Mrštíka barometr doby, protože podle něj „[...] *doba sama je vyjádřena prokletými díly a ne těmi, kdo dobu tvořit chtěli. A jen s takovými díly bude mít co dělat i budoucnost. Jsou výstrahou i potěšením všech generací následujících; ukáže se, že právě díla proklatá jsou relativním vyvrcholením doby přítomné a ne humbuk a ne shon po originalitě.*“⁴⁴³

Z těchto obecných soudů plynule přechází ke Šlejharovi, o jehož posledním díle říká, že by bylo pro kritiku velice snadné připravit jej o veškerou uměleckou hodnotu. „*Stačilo by jen, výbojnost jeho nazvat neomaleností, argumentaci hrubostí, jazyk nařknout z pustého verbalismu, obrazům jeho upřít plastiku, na několika z textu vyrvaných větách dokázati, že ruka jeho „postrádá vši mocné tvárnosti*“⁴⁴⁴ Podotýkáme, že žádný kritik toto *Lípě* nevyčítal.

⁴³⁸ MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 1, s. 1-5.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 2, s. 37-39.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 266-271.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury IV. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 9, s. 322-326.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 10, s. 373-380.

⁴³⁹ [Anonym] [= ŠALDA František Xaver]: Alegorickou čili jinotajnou kritiku... Novina 3, 1909-1910, s. 288.

⁴⁴⁰ MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 1, s. 2.

⁴⁴¹ MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 2, s. 37.

⁴⁴² MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 2, s. 38.

⁴⁴³ MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 2, s. 39.

⁴⁴⁴ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 266.

Novák kritizoval roztažení děje a tendenčnost, Marten se o ničem, co Mrštík vyjmenovává, nezmiňuje. Pouze Božena Benešová upozorňuje na „malicherný popisný naturalismus“. Jak jsme již řekli, *Lípa* se pro Mrštíka stala polem pro prezentaci svým názorů, toto je velmi dobře patrné například v tom, když v hlavním tématu knihy, střetu tradičního a nového, vidí obraz „[...] konfliktu, v jakém se ocitá dnes kultura českého národa.“⁴⁴⁵ A oceňuje Šlejhara, že se toto odvážil znázornit. V *Lípě* je podle Mrštíka dokonce obsažena „[...] záhada jedné z nejostřejších krisí, v jaké se ocitnul celý veřejný život, literatura, politika, národní hospodářství i sám duch přítomných dějin“⁴⁴⁶ Na toto vše nalézá Mrštík nalézá v díle odpověď, ovšem ne rozumově, ale citově. V zápětí poté, co učinil z *Lípy* dílo kriticky si všímající kulturní, politické a hospodářské situace, shazuje ze stolu názory, že se v ní skrývá symbol slovanskosti, „se všech stran nejlítějšími nepříteli a podkopávána nejrajnofanějším[i] a necyničtějším zbraněmi“.⁴⁴⁷ Tak podle Mrštíka může psát jedině člověk, který nemyslí, nebo touží schovat svoje bludy. Takto se podle Mrštíka kritik nechová. Jediný kritik pro Mrštíka je ten, kdo „hájí nebo odsuzuje kritickým svým taktem, ale vždy se stanoviska umění a nikdy se stanoviska partaje, církve, kliky nebo směru.“⁴⁴⁸ Ovšem ve svých úvahách o kritice zachází ještě mnohem dále: „Jeho umělecké vzdělání musí být proto universální, odvozené z poznatků, literatur všech národů a to nejen současných, ale i těch, z kterých nynější literatura organicky vyrostly.“⁴⁴⁹ *Lípa* podle Mrštíka není útokem proti nepřátelům slovanství, i když, jak později píše, nachází v ní odkazy k češství, ale útočí i do vlastních řad. „Proto jsem tu knihu nazval proklatou. A tu je, proč veřejnosti mělo být namluveno něco naprosto jiného, než co ve skutečnosti v knize obsaženo.“⁴⁵⁰ Zatímco na skutečnosti, které dílo neobsahovalo, kritika upozorňovala „[...] jsou v knize místa, která širší veřejnosti lehce mohla zůstat skryta. Celou historii české literatury, výtvarného umění, hudby, veřejného i soukromého života (vždyť to vše souvisí) je možno napsat na základě těchto míst, neboť tytéž elementy, které zasahují v život a osudy „Lípy“ s Kučerou – totožny jsou s elementy, které zasahovaly v přítomnou i nedávno minulou dobu a jejíž zjevy strhly na stupeň karikatury. A tu kniha bije a pronásleduje s vervou a sveřepostí, jaké v literatuře naší není rovno. Všechno zdá se býti dovoleno tomuto robustnímu talentu, [...]“⁴⁵¹. Ovšem pokud, jak soudí Mrštík, se některá místa kritice nehodí, nastane mlčení „Nastalo hluboké umlčení

⁴⁴⁵ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 267.

⁴⁴⁶ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 267.

⁴⁴⁷ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 268.

⁴⁴⁸ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 268.

⁴⁴⁹ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 268.

⁴⁵⁰ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 271.

⁴⁵¹ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 271.

v literární žabárně.“⁴⁵², jak tuto situaci nazývá. A až nebezpečí zmizí, začnou „kvákat“, jako by se nikdy nic nestalo.

Stejně tak jako například Marten a Novák také Mrštík kritizuje psychologii postav v *Lípě*. Konstatuje, že postava mladého Stuchlíka má nedostatečnou životnost. Obecně ji srovnává s postavou Julia Zeyera. „*Stuchlík však je jednou z postav, zúčastněných přímo v celém předivu děje; tu umělecká zodpovědnost už je větší.*“⁴⁵³ Právě na této postavě se vyjevuje, že Šlejhar není vždy pánem své látky, která jej strhla. Stuchlík je podle Mrštíka přímo stvořen k satíře, ale místo toho, aby se jí smál, Šlejhar jej pouze nenáviděl. Toto se podle Mrštíka děje autorům, „*kterým není dáno, aby tvořili s humorem*“.⁴⁵⁴ Ovšem vzápětí dodává, snad aby jeho kritika nepůsobila příliš ostře, že ne všichni velcí spisovatelé, „*[...] shakespearové románu*“⁴⁵⁵ jak píše doslovně, vládli humorem. Konkrétně jmenuje Tolstého, Dostojevského, Balzaka, Dickense. Některé pasáže, například smrt Stuchlíka a kácení staré lípy, považuje Mrštík za „*[...] nejúchvatnější partie, jaké jsem vůbec kdy i v cizích literaturách poznal.*“⁴⁵⁶ O něco dále se o Stuchlíkovi vyjadřuje ještě jednou, a to ve smyslu toho, že v této postavě vidí „*[...] pouhé východisko, embryo postav příštích a ty asi nedají na sebe dlouho čekat.*“⁴⁵⁷

Zatímco dosavadní Mrštíkovy útoky na kritiku, kterých bylo daleko více, než jsme zde ukázali, byly buď velmi obecné, případně neadresné, následující útok je mířen přesně: „*A to není jen strom, ale v případě tohoto stromu, každý jenu podobný, význam lípy nabýval seny universální. Odporuji především p. Hilbertovi a spolčené s ním kastě ve Volných směrech, aby tyto řádky si přečetli a znali povahu a dosah někdejšího svého díla*“⁴⁵⁸ Podle dalších Mrštíkových poznámek a dalších útoků se jednalo o článek ve Volných směrech, o kterém jsme se již zmiňovali.

V závěru svého rozboru říká Mrštík mnoho superlativů na účet tohoto románu. Nejenom na adresu obecného poselství knihy: „*Svazky učených knih nepověděly by o zdivočelém mravním světě tolik, co malá ta knížička Lípy.*“⁴⁵⁹, jejího uměleckého zpracování: „*Jsou obrazy v jeho díle, jen tesat je, takovou mají sílu; zřídka která ruka vládla takovou plastikou. O vůni lípy nečeš, ale cítíš ji, vane z knihy, styl jeho hustě šumí hudbou rozevláté*

⁴⁵² MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 271.

⁴⁵³ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 269.

⁴⁵⁴ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 270.

⁴⁵⁵ MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 270.

⁴⁵⁶ MRŠTÍK Vilém: Z literatury IV. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 9, s. 323.

⁴⁵⁷ MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 10, s. 373.

⁴⁵⁸ MRŠTÍK Vilém: Z literatury IV. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 9, s. 324.

⁴⁵⁹ MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 10, s. 375.

koruny. “⁴⁶⁰ Ale také ke Šlejharovi samotnému: „*Od první knihy až po tu dnešní je to Šlejhar sám český, bohatě nadaný muž, jeden z nejčestnějších v naší literatuře.*“⁴⁶¹ Také nesmíme opomenout Mrštíkovo ocenění odvahy „[...] *sáhnouti na populární a vážně branou pitvoru modernismu a není divu, že zvrhla se mu v karikaturu. Právem karrikatury pak pošklebkem stihá i takové stránky věci, které by v tomto oboru aspoň pošklebku nezasluhovaly. Ekonomie není umění – a umění není ekonomie! [...] Těchto ohledů karrikatura ovšem nezná a nezná jich ani Šlejhar.*“⁴⁶²

Jeden velmi důležitý Mrštíkův citát jsme si nechali na závěr: „*Namítne někdo, tu že imputuju Šlejharovi úmysly, jakých neměl a míti nemohl. Měl – neměl, chtěl – nechtěl, do toho mi praničeho není. Nemohu vědět, co chtěl, či nechtěl. Kniha mluví. A já sám bych se Šlejharovi poděkoval, kdyby něco takového byl býval chtěl.*“⁴⁶³ Poslední část článku je už věnována obecným soudům o literárním a společenském životě.

Na Mrštíkův článek, byť v něm bylo mnoho obecných ale i adresných útoku na literární kritiku, ihned reagoval F. X. Šalda.⁴⁶⁴ Jeho odpověď citujeme celou: „*Alegorickou čili jinotajnou kritiku pěstuje v poslední době p. Mrštík v Moravsko-slezské Revui. Dnes se smějeme kritikům, kteří vkládali do “Máje” nebo “Jana Maria Plojhara” běh a osudy národa českého – ale to není nic proti tomu, jak pojímá žák ruských realistů Šlejharovu Lípu. Tato lípa není obyčejná Lípa, nýbrž symbol – Slovanstva. A mladý Stuchlík není mladým Stuchlíkem, Kučera není Kučerou. Nikoliv čtenáři: Kučera jest jediné ušlechtilý a jediné pravověrný, pietní a básnický Vilém Mrštík a mladý Stuchlík, to je Hilbert, ale mohl by to být po případě Masaryk, Herben, Machar nebo i já nebo kterýkoli jiný odpůrce V. Mrštíkův. Na všechny tyto lidi a věci myslil prý p. Šlejhar, když psal svou “Lípu” vložil do ní jinotajně všechny děje a osudy moderní Čechie a předpověděl její pád a hanbu. Takovouto metodou vykládali sice staří theologové Šalamounovu “Píseň písní” – viděli v spojení ženicha Ježíše Krista s milenkou Církví – a jiné básně starého Zákona, ale že dnes může přijít člověk, který pokládá snad sám sebe za básníka a jest za něho pokládán jinými, a hledět takto na dílo, to zdálo by se nemožné, kdyby se to nečetlo černé na bílém.*“

Šaldova reakce není jen útokem na Mrštíkův článek, ale především na Mrštíkovo kritickou metodu. Oba kritici si byli v této době velmi názorově vzdáleni. V této kritice je zřetelná Mrštíkova snaha po hledání sociální funkce literatury, která byla Šaldově metodě

⁴⁶⁰ MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 10, s. 377.

⁴⁶¹ MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 10, s. 377.

⁴⁶² MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 10, s. 373.

⁴⁶³ MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 10, s. 376.

⁴⁶⁴ [Anonym] [= ŠALDA František Xaver]: Alegorickou čili jinotajnou kritiku... Novina 3, 1909-1910, s. 288.

velmi vzdálena. K Šaldovi je podle našeho názoru vhodné doplnit, že v roce 1908, těsně před tím, než vychází jeho stať, sklízel velmi ostré útoky ze strany *Moderní revue*. Tyto útoky se týkaly jeho pseudonymů – v této době vyšla najevo „totožnost“ Pavla Kunze. Nejostřeji proti němu vystupoval A. Procházka, který jej ve svých statích nazýval mužem vedlejších možností.

Celá tato výměna názorů měla ještě velmi zajímavou dohru: „*Mrštík nalezl v Lípě jinotaj. Na umělecký hokus pokus poukazoval už F. X. Šalda v Novině. V prosincovém sešitě Věstníku dělnice? akademie napsal Josef Šlejhar sám, jakou ideu má jeho kniha a spisovatel přece je korunním svědkem o své práci.*“⁴⁶⁵ Šlejhar sám vidí díle vidí střed dvou světů, který se soustřeďuje kolem lípy.⁴⁶⁶ A přes to, že jedna strana podléhá vůči bezohlednosti druhé, nepodléhá eticky a určitou satisfakci vidí i v ráně osudu, která mladého statkáře zasáhla. Vystoupení Šlejhara samo o sobě zajímavé není, ale velmi jasně ukazuje jakým způsobem na Šlejhara doléhal kritický ohlas, ostatně toto jsme měli možnost sledovat již několikrát. Zajímavé je, jak se sám zmiňuje, že kniha dostala cenu Akademie věd. Toto Šlejharovo vystoupení bylo vyvoláno Mrštínkovou kritikou a velmi zajímavé na něm je to, že vystoupil proti svému obdivovateli. Šlejharovi tedy evidentně více šlo o to, aby na jeho dílo bylo pohlíženo tak, jak si sám přál, než o kladný ohlas. Není také nezajímavé, že se Šlejhar odvolává na ocenění Akademií.

Teichmanova stať ze začátku ledna 1909 vzhlíží k *Lípě* jako k mistrovskému dílu.⁴⁶⁷ Slovanstvím ji přirovnává k Holečkovi a Tolstému. Za Teichmanovým výrokem, že *Lípa* je „[...] *zosobněným životem českého národa vůbec*“⁴⁶⁸ je cítit vliv Mrštíka. Postava Kučery je vykreslena „[...] *podivuhodnou uměleckou silou*“⁴⁶⁹. „*Tak vědomého, krásného a silného uměleckého typisování jest v naší literatuře velmi pořádku.*“⁴⁷⁰ Nejasně působí Teichmanova poznámka, že se zde Šlejhar ukázal být symbolistou. Protože o svém pojetí symbolismu vzápětí dodává, že jej nepojímá v souladu s českou a francouzskou literaturou, ovšem vyjma toho, že toto své pojetí popíše jako užší, jej blíže nespecifikuje s tím, že podrobnější popis by vyžadoval podrobnější studii, kterou jsme ovšem nenalezli.

O vztahu Šlejhara a Dostojevského se autoři statí z různých pohledů zmiňovali nejednou, Jejich postoj je vůči spojení obou autorů souhlasný i odmítavý. Ovšem článek Štěpánka ze září 1909 se zabývá výhradně vztahem Dostojevského k české literatuře, ve které

⁴⁶⁵ [nepodepsáno]: Drobnosti umělecké a literární. Čas 24. 1910, č. 89, s. 3, 31. 3.

⁴⁶⁶ [nepodepsáno]: Věstník české akademie věd a umění 18, 1909, č. 9. s. 644, prosinec.

⁴⁶⁷ TEICHMANN Karel: Naše knihy. Národní listy 49, 1909, č. 8. s. [1], 8. 11.

⁴⁶⁸ TEICHMANN Karel: Naše knihy. Národní listy 49, 1909, č. 8. s. [1], 8. 11.

⁴⁶⁹ TEICHMANN Karel: Naše knihy. Národní listy 49, 1909, č. 8. s. [1], 8. 11.

⁴⁷⁰ TEICHMANN Karel: Naše knihy. Národní listy 49, 1909, č. 8. s. [1], 8. 11.

nachází vliv u Leichterera, ale nejvíce u J. K. Šlejhara.⁴⁷¹ Z postoje autora je cítit k Dostojevskému velký obdiv, zvláště pak v úvodu, ve kterém se Štěpánek zmiňuje, že česká literatura o Dostojevského nejeví přílišný zájem. Spojitost mezi Šlejharem a Dostojevským nachází Štěpánek v maličkostech. Šlejhar se přibližuje k ruskému autorovi “[...] citově, vnitřně, shoduje se s ním jak svou bolestí, tak soucitem a humanitou, hluboce sítěnou.”⁴⁷² Podobnost vidí například v čítance: „Šlejhar na př. ze Zločinu a trestu podává sen *Raskolníkův o týraném koni, což jistě není jev nahodilý, zvláště vzpomeneme-li Šlejharových líčení ze života koní (na př. z posledních prací Od nás o koni-sirotku).*“⁴⁷³ Rozdíly nachází v psychologii „[...] ale ani poesie děsu nedosahuje té hloubky jako u Dostojevského, ani humanita není prodchnuta tou živou vírou a vroucností.”⁴⁷⁴ U Šlejhara je pro Štěpánka vše v miniatuře. „[...] pro něj není ještě těch dalekých obzorův ani filosofických a sociálních problémů jako u grandiosního Dostojevského.”⁴⁷⁵

Na závěr je nezbytné upozornit, že za *Lípu* obdržel Šlejhar třetí cenu Akademie.⁴⁷⁶

Lípa zaznamenala značný kritický ohlas. Je pravděpodobné, že tuto skutečnost způsobil fakt, že toto dílo v sobě nese jednoznačná hodnotová kritéria, životní názor, tedy i možné východisko.

⁴⁷¹ ŠTĚPÁNEK V.: F. M. Dostojevský v české literatuře. Květy 31, 1909, II, č. 9-10, s. 472, září.

⁴⁷² ŠTĚPÁNEK V.: F. M. Dostojevský v české literatuře. Květy 31, 1909, II, č. 9-10, s. 470-475, září.

⁴⁷³ ŠTĚPÁNEK V.: F. M. Dostojevský v české literatuře. Květy 31, 1909, II, č. 9-10, s. 470-475, září.

⁴⁷⁴ ŠTĚPÁNEK V.: F. M. Dostojevský v české literatuře. Květy 31, 1909, II, č. 9-10, s. 470-475, září.

⁴⁷⁵ ŠTĚPÁNEK V.: F. M. Dostojevský v české literatuře. Květy 31, 1909, II, č. 9-10, s. 470-475, září.

⁴⁷⁶ [nepodepsáno]: Výroční shromáždění české akademie. Zlatá Praha, 1909-1910m č. 12, s. 143, 10.12. 1909. K.V.H. [= HANALUCK K. V.]: Výroční shromáždění české akademie... Zvon 10, 1909-1910, č. 11, s. 175, 17.12. 1909.

[nepodepsáno]: Česká akademi ke knize Šlejharově. Čas 23, 1909, č. 336, s. 2, 6. 12.

[nepodepsáno]: Výroční shromáždění České Akademie. Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 12, s. 143, 10. 12 1909.

Předtuchy

Autor anonymní recenze ze začátku července 1909⁴⁷⁷ se pozastavuje nad krátkou dobou od poslední Šlejharovy knihy, což podle jeho názoru nebývá ku prospěchu díla. Toto je další z jasných důkazů, jaké bylo povědomí o časopiseckých vydáních Šlejharových děl. Ovšem v *Lípě* a v této sbírce vidí obrat proti předchozí tvorbě v jeho literárním směřování. Autor jasně spatřuje Šlejharovu snahu prodrat se k „[...] světlejšímu názoru, přisvědčit zlu, najít cestu jak je zmoc a překonat.“⁴⁷⁸ Podle recenzenta to bylo na čase, protože jeho postavy se stávají neživotné. Obecně vytýká Šlejharově tvorbě snahu autora vtěsnat do postav své prožitky, a to bez ohledu, zda postava tyto pocity může prožívat či nikoli. Také upozorňuje, že pocity „[...] jsou u Šlejhara dějem naprosto abstraktním, který se vyvíjí o sobě [...]“⁴⁷⁹, a právě s tímto souvisí nečitelnost a prázdnota Šlejharova stylu, která se objevuje velmi často. Ironicky toto popisuje: „Autor domnívá se, jakoby pověděl bůh ví co, a zatím nepoví vlastně ni.“⁴⁸⁰ Na toto již upozorňoval anonymní kritik v Naší době při své recenzi sbírky *Od nás*.⁴⁸¹ Autor se podle něj v některých částech svého díla chce „[...] asi přiblížiti dikci, kterou snad pokládá za impressivní. Jaký omyl!“⁴⁸²

Tak jako v *Lípě* Arne Novák⁴⁸³ i tento recenzent, sice kladně hodnotí Šlejharův posun k světlejší tvorbě, ale velmi kriticky pohlíží na jednotlivé povídky. Například kritizuje Šlejhara za to, že jeho osleplý hospodář v povídce *Kde je světlo* končí svůj život sebevraždou místo toho, aby se povznesl nad svou ztrátu a pomohl synovi. Je jasné, že toto přání je v rámci Šlejharova díla nesplnitelné. Další ostrá výtku směřovala k povídce *Předtucha*, a to ke skutečnosti, že trest selky je v textu několikrát oznamován předem. „V tom je tolik malodušné prověřenosti, tolik chorobné slabosti, že si takřka nedovedeme mysliti inteligentního spisovatele, který by jí přidával, místo aby se všech sil brojil proti ní.“⁴⁸⁴

⁴⁷⁷ [nepodepsáno]: Poznámky ke knize Šlejharově. Čas 23, 1909, č. 182, s. 4, 4. 7.

⁴⁷⁸ [nepodepsáno]: Poznámky ke knize Šlejharově. Čas 23, 1909, č. 182, s. 4, 4. 7.

⁴⁷⁹ [nepodepsáno]: Poznámky ke knize Šlejharově. Čas 23, 1909, č. 182, s. 4, 4. 7.

⁴⁸⁰ [nepodepsáno]: Poznámky ke knize Šlejharově. Čas 23, 1909, č. 182, s. 4, 4. 7.

⁴⁸¹ H.: Dvě povídky. Naše doba 14, 1906-1907, č. 12, s. 933-935.

⁴⁸² H.: Dvě povídky. Naše doba 14, 1906-1907, č. 12, s. 934.

⁴⁸³ NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: Lípa. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. [369]-370, 12.2. 1909.

⁴⁸⁴ [nepodepsáno]: Poznámky ke knize Šlejharově. Čas 23, 1909, č. 182, s. 4, 4. 7.

Světlo v povídkách nachází také autor kritiky z pátého čísla Pražské lidové revue.⁴⁸⁵ Sbírkou *Předtuchy* přímo odporuje názoru, že Šlejhar ustrnul na jednom bodě, podle něj pouze zachoval měněný pohled, „[...] plynoucí z vnitřního přesvědčení“⁴⁸⁶ Podotýká, že změnu pozorovali kritici již v *Povídce z výčepu* a především v *Lípě*. Nutno podotknout, že od *Povídky z výčepu* se o stagnaci Šlejharovy tvorby kritika nezmiňuje.

Ovšem zcela odlišný názor než autor předchozí recenze má Q. M. Vyskočil.⁴⁸⁷ Jeho pohled je odlišný od všech kritiků, kteří se Šlejharovou prací zabývali, ale jeho postoj je také značně odlišný i od jeho postoje v minulé recenzi, kterou Šlejharovi věnoval.⁴⁸⁸ Zatímco v recenzi *Povídky z výčepu* hovoří o Šlejharovi jako o žáku Dostojevského a vidí v jeho práci výchovný cíl, zde velice ostře říká: „Uvykli jsme již poslední dobou shledávati v knihách p. Šlejhara pouze hrozivou, dusnou příšernost, jež hladově hltá každý světlejší paprsek, ale to, co nahromaděno v posledních právě vydaných třech novelách, přestupuje značně všechny hranice pomyslitelného a dosahuje až k mezím černé mystiky.“⁴⁸⁹ Neodvažujeme se soudit, co vedlo Vyskočila k tak razantní proměně názoru na Šlejhara. Jako pravděpodobné vysvětlení se nám jeví již jednou citovaná pasáž z Procházkovy recenze *Od nás*: Kdo nezná „[...] další jeho práce bude zaujat silou jeho díla, ale při třetí povídce bude zklamán stejností díla. Stačí znát jednu jeho práci a znáte celého Šlejhara – i všechnen ráz volených látek, i všechno provedení.“⁴⁹⁰

Další recenze vychází v Lumíru v polovině dubna 1910, těsně před otištěním další Šlejharovy sbírky.⁴⁹¹ Sekanina si v ní jako jediný kritik nevšímá „světla“. Ale jinak se zabývá dílem velmi podrobně. Šlejharova práce je zde hodnocena velice pozitivně, dokonce na její účet říká, že se v ní „[...] uplatnily všechny nejlepší energie autorovy“⁴⁹². Zatímco dříve byl negativně hodnocen Šlejhar za to, že ve svém díle z prostého děje učiní drama nesmírného významu, Sekanina se na tuto skutečnost dívá z pozitivní stránky a dokonce výslovně oceňuje Šlejharův detail. Jazyk označuje jako náboženský, ale blíže jej nehodnotí, jeho popis spíše vyznívá kladně.

Sekanina věnuje Šlejharovi soustředěnou pozornost již od sbírky *V zášeří krbu*. Jeho kritická vystoupení byla většinou více či méně ovlivněna okolním ohlasem. S tímto souvisí také mnohá nejasná místa, ta jsou zapříčiněna Sekaninovou snahou „naroubovat“ cizí názory

⁴⁸⁵ V.K: Z literárního trhu. Pražská lidová revue 5, 1909, č. 8-9, s. 232, srpen-září.

⁴⁸⁶ V.K: Z literárního trhu. Pražská lidová revue 5, 1909, č. 8-9, s. 232, srpen-září.

⁴⁸⁷ VKL [VYSKOČIL Q. Maria]: Naše knihy. Národní listy 49, 1909, č. 359, s. [1], 30. 12.

⁴⁸⁸ VYSKOČIL Q. M.: Naše knihy. Národní listy 48, 1908, č. 181, s. [1], 3. 7.

⁴⁸⁹ VKL [VYSKOČIL Q. Maria]: Naše knihy. Národní listy 49, 1909, č. 359, s. [1], 30. 12.

⁴⁹⁰ PROCHÁZKA Arnošt: České kritiky. Moderní revue, Praha 1912. s. 166.

⁴⁹¹ SEZIMA Karel: Z prvé české belletrie. Lumír 38, 1909-1910, č. 6, s. 241-248, 18.3.

⁴⁹² SEZIMA Karel: Z prvé české belletrie. Lumír 38, 1909-1910, č. 6, s. 246, 18.3.

do svého textu. Bohužel toto mnohdy vede k zmiňovaným nejasnostem. Nejvíce jej ovlivňuje Krejčí. Z řady vystupuje právě jeho kritika sbírky *Od nás*, ale potom opět klesá do pouhého parafrázování jiných názorů či velmi obecných soudů o Šlejharově díle. Ovšem touto a především následující recenzí Sekanina ukazuje, že je schopen samostatného a suverénního názoru bez známek závislosti na cizích názorech.

Z Prahy, Z Chmurných obzorů, Vraždní, Z krajského města

Tyto sbírky řadíme do jedné kapitoly ne z důvodu umělecké nebo žánrové podobnosti, ale ohlasu. Důvodem je totiž fakt, že všechny čtyři sbírky vyšly v rozmezí jednoho roku.

V kritickém ohlasu sbírky *Z Prahy* nenalezneme jedinou recenzi, která by zastávala kladný postoj ke sbírce. Ze všech je jasně cítit rozčarování, které je o to patrnější, pokud je postavíme vedle nadějných očekávání recenzentů po vydání románu *Lípa* a veskrze kladného ohlasu sbírky minulé. Celý ohlas lze rozdělit do dvou období: na recenze, který vyšly nedlouho po vydání knihy, a na ty, které vyšly s časovým odstupem. Rozdíl je především v míře kritičnosti. Ohlas ve skupině první, do které patří stať Sekaniny⁴⁹³, Červinky⁴⁹⁴, Macka⁴⁹⁵ a Folprechta⁴⁹⁶, zaujímá daleko smířlivější stanovisko než ohlas ve skupině druhé, která se vůči sbírce vymezuje velice ostře. Do druhé skupiny řadíme anonymní recenzi z *Práva lidu*⁴⁹⁷, článek Karla Veleminského⁴⁹⁸ a Boženy Benešové⁴⁹⁹.

Protože na konci minulé části jsme se velmi stručně podívali na vývoj kritického postoje Františka Sekaniny, věnujeme jeho stati, vůbec první zabývající se touto prací, podrobnější pohled. V ostatních se zaměříme pouze na zajímavé názory. K tomuto kroku nás vede jednak jednotný pohled na Šlejharovu sbírku, a také skutečnost, že vzhledem k charakteru Šlejharovy tvorby se obecné soudy o ní liší jen velmi nepatrně, proto bychom neustále opakovali totéž.

Sekaninova kritika byla otištěna v Lumíru v následujícím čísle než jeho článek ke knize *Předtuchy*. Ale jak sám uvádí, při práci na předchozím článku mu byla tato sbírka neznámá. Sbírkou *Z Prahy* je pro Sekaninu typická ukáзка Šlejharova díla „[...] jenom

⁴⁹³ SEZIMA Karel: Z nové české beletrie II. Lumír 38, 1909-1910, č. 7, s. 318-328, 19.5.

⁴⁹⁴ R. [= ČERVINKA V.] Z literárního trhu. Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 31, s. 371-372, 22.4. 1910.

⁴⁹⁵ A.M. [= MACEK Antonín]: Literární a umělecký [přehled]. Akademie 14, 1909-1910, č. 7, s. 335-336.

⁴⁹⁶ FOLPRECHT J.: Síla výrazu J. K. Šlejhara. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 4, s. 125-127, duben.

⁴⁹⁷ [nepodepsáno]: Právo lidu 19, 1910, č. 216, s. 1, příloha práva lidu, 7. 8.

⁴⁹⁸ K. V. [= VELEMINSKÝ Karel]: Literatura. Krásná. Svoboda romanopisec. Naše doba 17, 1909-1910, č. 11, s. 854-858, 20. 8. 1910.

⁴⁹⁹ B. B-ová [= BENEŠOVÁ Božena]: Novina 3, 1909-1910, č. 13, s. 412.

v nižším nějakém stupni potence, ve výrazu ztlumenějším a méně reliéfním.“⁵⁰⁰ Za což, podle něj, může změna prostředí. Zatímco venkov, „[...] kde jeho talent je suverénní a prostě nedostižný“⁵⁰¹, umožňoval „[...] přírodní ozvěny a vesmírové resonance,“⁵⁰² městské prostředí nikoli. I přes to, že tato Sekaninova recenze patří k nejlepším, obsahuje některé nejasné části, z kterých je navíc cítit názory jiných.

Nejslabší recenze prvního ale i druhého období jsou od Macka a Červinky. Červinkův článek⁵⁰³ se drží pouze ve velmi obecné rovině a přímo sbírky se dotýká jen velmi okrajově. Co ovšem stojí za pozornost je, že nachází v Šlejharově pohledu na vydědence snahu vzbudit v čtenářích soucit. O tomto ze zmiňujeme především z důvodu, že soucit již dlouhou dobu recenzentům ve Šlejharově díle schází. Macek⁵⁰⁴ se sice zabývá dílem konkrétně, letmo si všímá některých nedostatků, ale jeho závěry působí velmi nepřesvědčivě.

Folprechtova kritika v Pražské lidové revue komentuje Šlejharovu sbírku slovy: „*Ráz na ráz, povídka po povídce, dopadají na čtenáře údery do hlavy přímo, hrozná jevy života velkoměstského a jednotlivé momenty v povídkách jsou tak těsně za sebou uspořádány v hrůze, děse, hnusu a kalu [...]*“⁵⁰⁵. Tato formulace je podobná Macharově z jeho knihy *Zapomínání a zapomenutí*⁵⁰⁶. Této skutečnosti si všímáme z důvodu, že Macharova kniha je v souvislosti se Šlejharem velmi známá. Sbírcí *Z Prahy* Folprecht především vytýká nepravdivost. Zajímavé je Folprechtovo srovnání Šlejhara s Čechovem a Maupassantem. „*Čechov klidným jasným okem pozoruje život osob svých povídek, Vidí jejich vady, poukazuje na mělkost, prázdnotu, rychlý život svých osob, ale cítí se býti sám takový, jaké jsou ony.*“⁵⁰⁷ „*Maupassant lehkým slohem dovede předváděti před zraky nejhnusnější momenty ze života opilce.*“⁵⁰⁸ Rozdíly mezi Šlejharem a oběma autory světové literatury jsou především v tom, že „*Maupassant i Čechov dávají pečeť svému nazírání na lidské vady svým slohem.*“⁵⁰⁹ Tak jako Červinka i Folprecht vidí ve Šlejharově pohledu soucit.

Jak jsme již řekli, druhá skupina recenzentů pohlíží na Šlejharovu sbírku velmi kriticky. Pro recenzenta z Práva lidu odvaha znázorňovat svět zla platila dříve, „*Dnes již*

⁵⁰⁰ SEZIMA Karel: Z nové české beletrie II. Lumír 38, 1909-1910, č. 7, s. 318, 19.5.

⁵⁰¹ SEZIMA Karel: Z nové české beletrie II. Lumír 38, 1909-1910, č. 7, s. 319, 19.5.

⁵⁰² SEZIMA Karel: Z nové české beletrie II. Lumír 38, 1909-1910, č. 7, s. 318, 19.5.

⁵⁰³ R. [= ČERVINKA V.] Z literárního trhu. Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 31, s. 371-372, 22.4. 1910.

⁵⁰⁴ A.M [=MACEK Antonín]: Literární a umělecký [přehled]. Akademie 14, 1909-1910, č. 7, s. 335-336.

⁵⁰⁵ FOLPRECHT J.: Síla výrazu J. K. Šlejhara. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 4, s. 126, duben.

⁵⁰⁶ MACHAR, J. S. : Zapomínání a zapomenutí. Aventinum, Praha 1927-1298 „[...] jakoby mu autor vbíjel novými a novými úhozy do duše strašlivé hrůzy toho místa.“ (189); „nové úhozy dopadají v duši čtoucího“ (189)

⁵⁰⁷ FOLPRECHT J.: Síla výrazu J. K. Šlejhara. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 4, s. 126, duben.

⁵⁰⁸ FOLPRECHT J.: Síla výrazu J. K. Šlejhara. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 4, s. 127, duben.

⁵⁰⁹ FOLPRECHT J.: Síla výrazu J. K. Šlejhara. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 4, s. 127, duben.

valně otupily a zlaciněly tyto silácké efekty.“⁵¹⁰ Také Šlejharův pesimismus mu připadá laciný, místy banální a šosácký. Zbylo pro něj dnes pouhé gesto. Benešová právě toto velice ostře Šlejharovy vytyká, „[...] působit efektní vnější křiklavostí na úkor uměleckého prohloubení“.⁵¹¹ Totožný názor formuluje i Karel Velemínský⁵¹². Současné Šlejharovy povídky Benešové připadají „[...] převážnou většinou jen vyvrcholené scény nevkusů a nechuti.“⁵¹³ V souvislosti s minulou skupinou recenzentů jsme hovořili o soucitu v díle, ten nenachází žádný z recenzentů této skupiny.

To co se v počátcích tvorby „[...] zdálo nahodilým nedostatkem začátečnickým, ukázalo se trvalou vadou organickou“⁵¹⁴, jak píše o formě Velemínský Karel. Tyto všechny nedostatky jsou autorovi, „který by byl dozajista v naší literatuře nejsilnějším malířem sociální zla a neřesti“⁵¹⁵ velmi na škodu. Velemínský dokonce říká, že „[...] naděje v Šlejhara většinou kladené zklamaly“⁵¹⁶ a ani Šlejhar „Nestojí před námi jako objevitel krutých pravd, podávajících je klidně, ale tak podmanivě, že musíme se před nimi pokořit. Ne stojí před námi, jako pouhá oběť svých dojmů, jako vášnivec, jemuž rozechvění kalí zrak [...]“⁵¹⁷, jak přesně vyjádřil proměnu Šlejharovy poetiky autor anonymního článku v Právu lidu.

Další recenze se týkají až sbírky *Z chmurných obzorů*. Ale protože ohlas této sbírky je tak jako té minulé jednotný, vymyká se pouze recenze A. Bačkovského, navíc se názor kritiky nezměnil, nebudeme se zabývat podrobně každou recenzí.

Po dlouhé době se ke Šlejharovi vrací Jiří Karásek ze Lvovic. Ten mu do této doby věnoval dvě recenze. Jednu krátkou recenzi po vydání sbírky *Dojmy z přírody a společnosti*⁵¹⁸ a recenzi sbírky *Od nás*⁵¹⁹. V první velmi kritizoval skutečnost, že odhalil autorovy postupy, kterými udržuje zájem čtenáře. Ve druhé na toto upozornil také, ale především kritizoval Šlejhara za jeho mnohomluvnost, která „[...] ničí kouzlo důvěrného spoluopatrovnictví mezi čtenářem a autorem“⁵²⁰. Nová Šlejharova sbírka na Karáska působí jako hromadění hrůz a

⁵¹⁰ [nepodepsáno]: Právo lidu 19, 1910, č. 216, s. 1, příloha práva lidu, 7. 8.

⁵¹¹ B. B-ová [= BENEŠOVÁ Božena]: Novina 3, 1909-1910, č. 13, s. 412.

⁵¹² K. V. [= VELEMINSKÝ Karel]: Literatura. Krásná. Svoboda romanopisec. Naše doba 17, 1909-1910, č. 11, s. 854-858, 20. 8. 1910.

⁵¹³ B. B-ová [= BENEŠOVÁ Božena]: Novina 3, 1909-1910, č. 13, s. 412.

⁵¹⁴ K. V. [= VELEMINSKÝ Karel]: Literatura. Krásná. Svoboda romanopisec. Naše doba 17, 1909-1910, č. 11, s. 856, 20. 8. 1910

⁵¹⁵ [nepodepsáno]: Právo lidu 19, 1910, č. 216, s. 1, příloha práva lidu, 7. 8.

⁵¹⁶ K. V. [= VELEMINSKÝ Karel]: Literatura. Krásná. Svoboda romanopisec. Naše doba 17, 1909-1910, č. 11, s. 856, 20. 8. 1910

⁵¹⁷ [nepodepsáno]: Právo lidu 19, 1910, č. 216, s. 1, příloha práva lidu, 7. 8.

⁵¹⁸ KARÁSEK Jiří [= KARÁSEK Jiří ze Lvovic]: Niva 4, 1893-1894, s. 271-272,

⁵¹⁹ KARÁSEK Jiří ze Lvovi: Impresionisté a ironikové. Kritické studie. Aventinum 1926.

⁵²⁰ KARÁSEK Jiří ze Lvovi: Impresionisté a ironikové. Kritické studie. Aventinum 1926. s. 64

ostře jej napadá za některé motivy, konkrétně se mu nelíbí Šlejharův popis „[...] *morbidní stařecké erotiky*“, v které smíšením lože svatebního a úmrtního vidí znesvěcení smrti.

Sbírace *Z chmurných obzorů* se také věnoval A. Novák.⁵²¹ Na jeho ironické recenzi je zřetelný vliv listu, ve kterém vyšla. Byla otištěna v Lidových novinách. Novák zde pravděpodobně neměl prostor, aby mohl navázat na svou předchozí recenzi *Lípy*. Tu hodnotil umělecky velmi negativně, ale zároveň ocenil cestu, kterou se Šlejhar vydal. O současné Šlejharově knize Novák říká: „[...] *neopovrhuje žádnými prostředky jen aby se docílilo brutálního otřesného dojmu, jen aby budil děs a hrůzu,*“⁵²² ovšem neustálým opakováním budí jen nudu a jednotvárnost.

Za pozornost také stojí srovnání Šlejhara a Jesenské v Čase.⁵²³ Anonymní autor je k sobě přirovnává především tématy, které „[...] *vybíhají až k zločinné zrudnosti*“⁵²⁴, a také vyústěním prací, které u obou spisovatelů dospívají „[...] *k pouhým vytřeštěným vyjeveným a ztrnulým postojům*“⁵²⁵. Autor v díle Šlejhara nachází smír, ale smír, který je „[...] *pouhým konečným výdechem požitku na vrcholu nakupených děsů,*“⁵²⁶ jej neuspokojuje.

Řekli jsme, že recenze A. Bačkovského z dubna 1911 se z celkového kritického ohlasu vymyká.⁵²⁷ Bačkovský jako jediný zaujímá vůči Šlejharově knize kladný postoj. Zatímco podle jiných recenzentů Šlejharova tvorba stagnuje, Bačkovský Šlejharův neměnný postoj velmi oceňuje a v žádném případě v něm stagnaci nenalézá, naopak oceňuje „[...] *velikou vnitřní komplikovanost a bohatství odstínů a útvarů*“⁵²⁸. V závěru hodnotí Šlejharovu tvorbu slovy: „*A dnes, vida u něj tento první ač nepatrný krok k epice, ptám se: naznamená to snad přechod, po němž autor propracuje se k jiného poměru mezi epikou a lyrikou ve svém díle? A je-li tomu tak, nelze-li pak očekávat jednu z nejsilnějších knih české beletrie?*“⁵²⁹ Pokud se pro srovnání podíváme na jiné články Bačkovského, i v ostatních recenzích, které do této doby Šlejharovi věnoval, je patrný kladný postoj k autorovi, jedinou výtku měl proti *Povídce z výčepu*. Ovšem žádný z Bačkovského článků nebyl dosud v takovém rozporu k ostatnímu ohlasu. Pokud se podíváme blíže na Bačkovského pohled, v celku jako typické se pro něj ukáží soudy bez bližšího vysvětlení. Například v recenzi *Temna* bez vysvětlení naráží na to, že Šlejhar má rezervy. Také bez dostatečného vysvětlení zůstal jeho soud, že Šlejharova díla

⁵²¹ -il. [= NOVÁK Arne]: Nová Šlejharova próza. Literární noviny 18, 1910, č. 233, s. [1], 26.8

⁵²² -il. [= NOVÁK Arne]: Nová Šlejharova próza. Literární noviny 18, 1910, č. 233, s. [1], 26.8

⁵²³ [nepodepsáno]: Nová poznámka o Šlejharovi. Čas 24, 1910, č. 229, s. 3-4, 21. 8.

⁵²⁴ [nepodepsáno]: Nová poznámka o Šlejharovi. Čas 24, 1910, č. 229, s. 3, 21. 8.

⁵²⁵ [nepodepsáno]: Nová poznámka o Šlejharovi. Čas 24, 1910, č. 229, s. 3, 21. 8.

⁵²⁶ [nepodepsáno]: Nová poznámka o Šlejharovi. Čas 24, 1910, č. 229, s. 3, 21. 8.

⁵²⁷ Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Samostatnost 1 (15), 1911, č. 15, Naše Neděle s. 9-10, 2.4.

⁵²⁸ Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Samostatnost 1 (15), 1911, č. 15, Naše Neděle s. 9, 2.4.

⁵²⁹ Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Samostatnost 1 (15), 1911, č. 15, Naše Neděle s. 10, 2.4.

jsou jen zdánlivě těžká ke čtení. Stojí za pozornost, že Bačkovský v žádné své recenzi nepoukazoval na stejnost Šlejharových děl, a to ani v recenzi této knihy.

Práci *Vraždění* jsou věnovány pouze tři články, z nichž dva jsou od Karla Sezimy.⁵³⁰ První článek autora s pseudonymem Mar. z července 1910 se sbírkou zabývá skutečně jen velmi okrajově.⁵³¹ Za pozornost stojí, že tento článek časově vyšel mezi recenzemi sbírky *Z chmurných obzorů*, ale týká se již této práce. Úvod autor věnoval seznámení s poměry na české vesnici. Šlejharova práce mu nabízí spoustu dokladů o neudržitelném stavu současné vesnice. Šlejhar se snaží na toto upozornit a varovat před důsledky. Kniha podle recenzenta útočí svou podstatou především proti přejímání kultury, kterou vesnice přebírá velmi rychle a která je pro ni velmi škodlivá. V závěru se potom ptá, za se česká veřejnost zamyslí nad poselstvím celé knihy.

Další recenze *Vraždění* vyšla až v únoru následujícího roku⁵³², ale tuto se nám bohužel získat nepodařilo. Druhá Sezimova recenze⁵³³ vychází v polovině března a více se zabývá první částí Šlejharovy práce, kterou považuje za jeden z „[...] nejlepších kusů jeho proklatě jednostranného, ale přitom proklatě sugestivního umění – někdejšího.“⁵³⁴ Poslední slovo je důležité, protože Sezima si je vědom, že první část knihy je staršího data, a také výslovně upozorňuje na její časopisecké vydání⁵³⁵. A tato skutečnost bezesporu stojí za pozornost, protože většina kritiků časopisecké vydání vůbec neznala, nebo se o něm alespoň vůbec nezmiňovala. Současnou tvorbu hodnotí Sezima jako úpadkovou, kritizuje jeho popisy prostředí, psychologii. Ale Sezimův pohled na Šlejharovo dílo je spíše popisný bez hodnocení, navíc se na jeho dílo ne dívá z nového úhlu.

⁵³⁰ SEZIMA Karel: Z nové české belletrie IV. Lumír 39, 1910-1911, č. 6, s. 272-280, 17.3. 1911.

SEZIMA Karel: Josefa K. Šlejhara román *Vraždění*... Národní obzor 5, 1911, č. 11, s. 3-4, 25.2.

⁵³¹ Mar.: České Quo Vadis? Z životních otázek české vsi. Národní obzor 4, 1909-1910, č. 30, s. [1]-3, 9.7. 1910

⁵³² SEZIMA Karel: Josefa K. Šlejhara román *Vraždění*... Národní obzor 5, 1911, č. 11, s. 3-4, 25.2.

⁵³³ SEZIMA Karel: Z nové české belletrie IV. Lumír 39, 1910-1911, č. 6, s. 272-280, 17.3. 1911.

⁵³⁴ SEZIMA Karel: Z nové české belletrie IV. Lumír 39, 1910-1911, č. 6, s. 277, 17.3. 1911.

⁵³⁵ *Vraždění*. Dokumenty z pobytu na vsi. Česká revue 3, 1899-1900, č. 1, s. [1]-16, 10.10. 1899; č. 2, s. 158-166, 10.11.; č. 3, s. 286-293, 10.12.; č. 4, s. 418-423, 10.1. 1900; č. 5, s. 546-552, 10.2.; č. 6, s. 687-692, 10.3.; č. 7, s. 814-818, 10.4.; č. 8, s. 945-949, 10.5.; č. 9, s. 1077-1082, 10.6.; č. 10, s. 1197-1202, 10.7.; č. 11, s. 1344-1349, 10.8.; č. 12, s. 1480-1486, 10.9.; podepsáno: Josef K. Šlejhar

Rozvrat

I k této sbírce jsou reakce kritiky jednotné a ve stejném duchu jako reakce na sbírku minulou. Není to příliš překvapivé, poněvadž mezi vydáním obou knih uběhla jen velice krátká doba. Názor kritiky si proto představíme na jediné z recenzí. K tomuto použijeme recenzi Arne Nováka, která vyšla Literárních novinách na konci července 1911.⁵³⁶ Zatímco jeho minulou recenzi jsme charakterizovali jako ironickou, o této lze říci, že zachází až k sarkasmu. Pro Nováka je *Rozvrat* „[...] i přes to, že obsahuje hluboké pravdy, je pamfletem umělecky nemožným a sociálně nespravedlivým.“⁵³⁷ Dále ostře naráží na Šlejharovu obžalobu úředníků a učitelů, která mu připadá nenávistná a „*Nenávist nikdy nevytvoří dílo trvalé hodnoty*“⁵³⁸, jak dodává. A ostře kritizuje Šlejhara za to, že jeho obžaloba je bez psychologického rozboru a zdůvodnění, proč proti tomu nikdo nic nečiní. Šlejharova odpověď, že je to záhadou, Nováka neuspokojuje. V závěru se ironicky ptá co se stalo, že Šlejhar se „[...] octl v těchto nížinách“⁵³⁹.

---

⁵³⁶ -il. [= NOVÁK Arne]: Starý známý. Literární noviny 19, 1911, č. 334, s. 2, 3.12.

⁵³⁷ -il. [= NOVÁK Arne]: Starý známý. Literární noviny 19, 1911, č. 334, s. 2, 3.12.

⁵³⁸ -il. [= NOVÁK Arne]: Starý známý. Literární noviny 19, 1911, č. 334, s. 2, 3.12.

⁵³⁹ -il. [= NOVÁK Arne]: Starý známý. Literární noviny 19, 1911, č. 334, s. 2, 3.12.

Maloměstská idyla

Poslední sbírka, kterou Šlejhar za svého života vydal, sklídila mohutný ohlas. Šlejhar za tuto knihu dokonce obdržel další cenu Akademie. Jenom připomínáme, že v této sbírce vyšla povídka *Sezima*, po jejímž časopiseckém vydání byl Šlejhar napaden novopackými měšťany, kteří se identifikovali v postavách povídky. Jak jsme řekli ohlas na sbírku je sice velký, ale tak, jak jsme to mohli pozorovat v posledních knihách, i v této zastávají kritici takřka stejný názor. Kritici ostře napadají jednostrannost pohledu, který pro ně není spravedlivým hněvem, ale vztekem, který útočí především na učitele. Na jednoho z recenzentů Šlejharův negativní pohled působí jako vyrovnávání účtů. Nechceme se zde zabývat Šlejharovým životem, ale považujeme za nutné upozornit, že Šlejhar útočil do vlastních řad, protože on sám v té době působil jako učitel. Šlejharův vyhraněný pesimismus byl pojímán negativně už dříve a v této sbírce tomu není jinak, recenzenti však zacházejí dále a pesimismus hodnotí jako laciné módní gesto. Děje působí na recenzenty jako velice nepravděpodobné, navíc značně trpí přílišným roztažením celé povídky. Ovšem zde nejde o kritiku verbalismu, jak tomu bylo například v ohlasu románu *Peklo*, ale o skutečnost, že neustálé Šlejharovy odbočky působí na recenzenty jako pouhé nastavování délky textu, což hodnotí velice negativně.

Za pozornost stojí Vykoukalova recenze, která se vymyká svým postojem ke Šlejharovi.⁵⁴⁰ Bohužel se nám nepodařilo nalézt přesné datum jejího vzniku. Pravděpodobná doba je jaro 1912. Datum je v tomto případě důležité z důvodu, že pokud by práce vyšla na konci roku 1912 či na začátku roku následujícího, mohli bychom její odlišný pohled vysvětlit udělením ceny Akademie Šlejharovi. Vykoukal sbírku hodnotí slovy: „*Maloměstská idylla má všechny přednosti Šlejharovy tvorby a je prosta těch vad, v kterých si autor poslední dobou liboval.*“⁵⁴¹ Autora omlouvá slovy: „*Že tu a tam přestřeluje nelze se ani divit.*“⁵⁴² Ale jediné, na co Vykoukal poukazuje, je Šlejharova negativní poznámka k sokolským sletům a jedna

⁵⁴⁰ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná prósa. Osvěta 42, 1912, č. 3, s. 232-236.

⁵⁴¹ VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná prósa. Osvěta 42, 1912, č. 3, s. 236.

⁵⁴² VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná prósa. Osvěta 42, 1912, č. 3, s. 236.

příliš němčinou ovlivněná konstrukce, jiných negativ si nevšímá. Dokonce přirovnává Šlejhara ke Komenského poutníkovi, který poodsunul brýle mámení, aby viděl svět takový, jaký skutečně je. Také v rozporu s ostatním ohlasem vysoko hodnotí uměleckost Šlejharovy poslední knihy.

Typická pro Vykoukalovu kritickou činnost byla závislost na jiných kritikách. Základní aspekt Šlejharova díla, na který poukazuje takřka ve všech recenzích, je jazyk, a na ten se dívá negativně. Poslední recenze se z jeho kritického ohlasu, především pro rozpor s ostatním ohlasem, vymyká. Ovšem Vykoukal nebyl pouhou ozvěnou ostatních, sám byl také schopen velmi zajímavých postřehů. Dokladem toho je jeho názor, že chování postav pramení ze sobectví. Tento pohled pokládáme za velmi podnětný. Vykoukal byl jediný kritik, který se na Šlejharovy postavy a jejich chování povídal skrze ně a ne skrze vypravěče tak, jako ostatní kritika.

Nekrology

Šlejhar umírá po dlouhé a těžké nemoci na prahu I. světové války. I když jeho poslední kniha vychází v roce 1911, neznamená to, že by přestal psát úplně. V letech 1912-13 vydává v Květech svou nejdelší práci, dvoudílný román (první díl – *Cvrček mého krbu*⁵⁴³, druhý díl – *Rozvrat*⁵⁴⁴, který doposud knižně nevyšel. Zatímco v kritický ohlas posledních knih je silně negativní, v nekrolozích nacházíme různé pohledy. Ve všech, i v těch negativních, je zřetelný posun v hodnocení sbírek směrem ke kladnému pólu. V několika případech je patrné, že kritika měla o počátcích Šlejharovy tvorby jen velmi malé povědomí. Například Sezima⁵⁴⁵ o povídce *Kuře melancholik* říká toto: „*Dílko naráz strhlo na sebe pozornost kritiky.*“⁵⁴⁶ A udává chybné datum Šlejharova narození. Většina nekrologů je pouhé konstatování smrti Šlejhara a letné připomenutí jeho tvorby. Z tohoto se ovšem vymykají dva články, a to *Povahopis Josefa K. Šlejhara* a *Konec života Josefa K. Šlejhara*, které v Osvětě uveřejnil Karel Zitko.⁵⁴⁷ Zitko, také učitel, byl Šlejharov kolega a přítel. Ve svém Povahopisu se pokouší proniknout do nitra Šlejhara a ukázat prostřednictvím nejruznějších příhod a vzpomínek jeho povahu.

---

⁵⁴³ Cvrček z mého krbu. Román. Ze života a osudů přítele. Květy 34, 1912, I, č. 1, s. [43]-68; č. 2, s. [200]-224; č. 3, s. [261]-273; č.4, s. [436]-455; č. 5, s. [606]-617; č. 6, s. [688]-708; č. 7, s. [78]-93; č. 8, s. [129]-146; č. 9, s. [332]-352; č. 10, s. [389]-407; č. 11, s. [577]-598; č. 12, s. [742]-747; podepsáno: Josef K. Šlejhar

⁵⁴⁴ Rozvrat. Román. Ze života a osudů přítelových. Květy 35, 1913, č. 1, s. [108]-120, ____.; č. 2, s. [167]-180; č. 3, s. [337]-357; č. 4, s. [490]-509; č. 5, s. [586]-598; č. 6, s. [751]-764; č. 7, s. [69]-91; č. 8, s. [235]-256; č. 9, s. [351]-374; č. 10, s. [487]-512; č. 11, s. [611]-640; č. 12, s. [749]-787; podepsáno: Josef K. Šlejhar

⁵⁴⁵ SEZIMA Karel: Josef K. Šlejhar + 4]9 1914. Lumír 42, 1913-1914, č. 11, s. [481]-485, 22.10. 1914.

⁵⁴⁶ SEZIMA Karel: Josef K. Šlejhar + 4]9 1914. Lumír 42, 1913-1914, č. 11, s. [481], 22.10. 1914.

⁵⁴⁷ PhDr. et MUDr. ZITKO Karel: Povahopis Josefa K. Šlejhara. Vlčková Osvěta 45, 1915, č. 3, s. 206-214.
PhDr. et MUDr. ZITKO Karel: Konec života Josefa K. Šlejhara. Osvěta 45, 1915, č. 6, s. 423-429.

Závěr

Počátky tvorby Josefa Karla Šlejhara byly dozajista ovlivněny nezájmem kritiky. Toto je zřetelné z interview v Čase a z Předmluvy knihy *Co život opomíjí*, z kterých vidíme, jak složitě se Šlejhar vyrovnával s jiným pohledem kritiky. Ovšem hledat přímý vztah mezi kritickým ohlasem a jeho tvorbou je velice problematické, a to především z důvodu, že kritika reagovala, až na několik málo výjimek, pouze na knižní vydání, které bylo časopiseckému časově vzdálené několik let. V některých případech chronologie knižního vydání Šlejharových prací nekorespondovalo s chronologií časopiseckého otištění. Ovšem toto kritika, která se soustředila pouze na knižní vydání, zohlednit nemohla a vzniká tak mylná představa literárního vývoje. Také bylo pro Šlejhara velice obtížné reagovat na kritické výtky. Jednak z důvodu, že v době kritiky již nejednou existovaly povídky sbírky následující, a také sám Šlejhar ve svém díle vývoj spatřoval, jak nám dokládají jeho reakce na ohlas. Lze namítnout, že Šlejhar byl natolik svérázný spisovatel, který by se kritikou ovlivnit nedal, ale tento postoj naše práce vyvrací. Jako důkaz lze uvést povídku *Kuře melancholik*, kterou na základě Mrštníkovy kritiky do knižního vydání upravil. Jako důkaz lze také uvést Šlejharovy reakce na kritický ohlas. Ovšem z našeho zkoumání ohlasu je možné vysledovat určitou změnu postoje Šlejhara vůči kritice po vydání *Lípy*, kdy v krátkém vydává šest knih, z čehož čtyři v jednom roce. Do této doby byl Šlejhar aktivním pozorovatelem kritického ohlasu svého díla, který aktivně reagoval na postoje kritiky. Ovšem v tomto posledním období svého života je vůči kritiky, která zaujímá jednotné negativní stanovisko, hluchý.

Pokud se velice stručně podíváme na vývoj názoru kritiků, je zřetelné hledání na počátku Šlejharovy tvorby, které bylo nejvíce zřetelné právě v mlčení kritiky. Toto mlčení mohlo být způsobeno jednak skutečností, že kritika jen velmi zřídka reagovala na časopisecké vydání povídek, ale také proměnou, kterou v této době literatura, a s ní samozřejmě i kritika, prodělávala. Následuje fáze ohlasu Šlejharova díla, ve kterém kritika nachází stále více nedostatků. Postupně začíná stále více všimnout stejnosti Šlejharových děl, negativně pohlíží na zbytečnou mnohomluvnost a nemožnost uniknout z temného světa povídek. Ale přes to je z ohlasu v této fázi cítit uznání k Šlejharově tvorbě. Ovšem toto o neplatí v závěru Šlejharovy tvorby, kdy kritika nalézá v Šlejharově díle již pouze zápory. Tento posun souvisí bezesporu s proměnou Šlejharovy poetiky, ale také s nástupem nové generace kritických osobností.

Bibliografické odkazy článků

Články týkající se Šlejharových děl

Kuře melancholik. Dětský román ještě s jinými zřeteli

[nepodepsáno]: V zítřejších „Nedělních listech“. Hlas národa, 1889, č. 282, 12. 10. odpolední vydání

Román *Kuře melancholik* bude uveřejněn v Hlasu národa od čísla 283. Stručně o díle

F.V.V. [= VYKOUKAL František Vladimír]: Světozor 33, 1898-1899, č. 9, s. 108, 6.1. 1899.

Vykoukal m.j. připomíná, že Šlejharův příměr o nedochůdčeti kuřeti v hejnu zdravých „jest zde v knize Lumírově proveden, ale jinak jest spisovatel zcela svůj...“ (Jiří Lumír [= VRBOVÁ Amalie.]: Věště. Matice lidu 1898, sv. 6.)

-Ch- [= KUCHARŤ Karel]: Lumír 18, 1890, č. 9, s. 108, 20.3.

MRŠTÍK Vilém: Literární listy 12, 1890-1891, č. 9, s. 151-153, 16.4.; č. 10, s. 167-168, 1.5.; č. 11, s. 187-188, 16.5.; č. 13, s. 218-219, 16.5.; č. 14, s. 236-237, 1.7.; č. 16, s. 268-270, 1.8.; č. 10, s. 329-331, 1.10.; č. 22, s. 361-363, 1.11.; č. 23, s. 377-378, 16.11.

Sezima

ČECH Svatopluk: K „Zaslání“ z Nové Paky ve včerejším ranním vydání „Národních listů“. Národní listy 33, 1893, č. 118, 29. 4.

[nepodepsáno]: Obzor. Čas 7, 1893, č. 18, s. 277-279, 6. 5.

O pozadí novely *Sezima* uveřejnění v Květech

Novopačtí měšťané: Z Nové Paky. Panu J. K. Šlejharovi. „také spisovateli“ ve Staré Pace (Zasláno) Národní listy 33, 1893, č. 117, 28. 4.

Protest občanů Nové Paky proti Šlejharově práci „Sezima“ uveřejněné v Času „Květy“

Florian Bílek, mlynář z Myšic. Příběhy vesnického života, Dojmy z přírody a společnosti

[nepodepsáno]: [= ČECH Leandr]: Výpravná prosa. Osvěta 25, 1895, č. 3, s. 272-278.

[nepodepsáno]: [= PROCHÁZKA Arnošt]: Josef K. Šlejhar Dojmy z přírody a společnosti. Praha, J Otto 1894. Moderní Revue, sv. 1, 1894-1895, č. 1, 8.10 1894.

[nepodepsáno]: Co budeme číst? Besedy lidu 2, 1894, č. 14, s. 167.

[nepodepsáno]: Časopis pokrokového studentstva 2, 1894, č. 7 a 8, s. 109-110, 30.8.

[nepodepsáno]: Lidové noviny 2, 1894, č. 124, str. 9, 3. 6.

[nepodepsáno]: V Brně, dne 2. června. Na redakčním stolku... Moravská Orlice 23, 1894, č. 124, s. 1, 3.6.

[nepodepsáno]: Z městské rady pražské. Čas 17, 1903, č. 356, s. 4. 30. 12

CÍSAŘ Lic. F.: Umění a náboženství k Mrštňákově kritice Šlejharových „Dojmů z přírody a společnosti.“ Lidové noviny 2, 1894, č. 222, s. 1-3, 30. 9.

-ergo [=HOŘICA Ignát]: Z literatury. Národní listy 34, 1894, č. 163, 15. 6. s. 4.

KARÁSEK Jiří [= KARÁSEK Jiří ze Lvovic]: Niva 4, 1893-1894, s. 271-272.

Kj. [= KREJČÍ F. V.]: Z naší nové belletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 632-634, listopad.

MRŠTÍK Vilém: Lidové noviny 2, 1894, č. 216, s. 1, 23. 9

NOVÝ Karel [= PROCHÁZKA Arnošt]: Literární listy 15, 1893-1894, č. 15, s. 255-258, 15.7.; č. 16, s. 274-277, 1.8.

VESELÝ Josef J: Česká [literatura]. Vlast' 10, 1893-1894, č. 12, s. 11-27, září 1894.

VYCHODIL P.: Hlídka literární 11, 1894, č. 7, s. 263-264.

Sezima

ČECH Svatopluk: K „Zaslání“ z Nové Paky ve včerejším ranním vydání „Národních listů“. Národní listy 33, 1893, č. 118, 29. 4.

[nepodepsáno]: Obzor. Čas 7, 1893, č. 18, s. 277-279, 6. 5.

O pozadí novely Sezima uveřejnění v Květech

Novopačtí měšťané: Z Nové Paky. Panu J. K. Šlejharovi. „také spisovateli“ ve Staré Pace (Zasláno) Národní listy 33, 1893, č. 117, 28. 4.

Protest občanů Nové Paky proti Šlejharově práci „Sezima“ uveřejněné v Času „Květy“

Co život opomíjí

[nepodepsáno]: [= KREJČÍ F. V.]: Ve výroční schůzi České Akademie dne 3. t. m. ... Rozhledy 6, 1896-1897, č. 6, s. 266, 15.12. 1896.

[nepodepsáno]: Ceny v konkurech České Akademie za rok 1895. Zlatá Praha 14, 1896, č. 5, s. 60, 11.12. 1896.

O valné shromáždění Akademie z 3.12 1896 – M.J. cena 300 zl. Udělena J. K. Šlejharovi za povídky *Co život opomíjí*.

[nepodepsáno]: Co měsíc dal. Kniha 1, 1895-1896, č. 2, s. 53.

[nepodepsáno]: Co život opomíjí. Podřipan 26, 1895, č. 46, s. [3], 15.11

[nepodepsáno]: Česká akademie císaře Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Světozor 31, 1896-1897, č. 5, s. 60, 11.12. 1896.

O valném shromáždění Akademie 3.12. 1896 – M.J. cena 300 zl. Udělena J. K. Šlejharovi za knihu *Co život opomíjí*.

[nepodepsáno]: Slavnostní shromáždění České akademie císaře Františka Josefa. Pražský deník 31, č. 1896, č. 279, s. 2, 3. 12.

[nepodepsáno]: Slavnostní výročí schůze České akademie. Národní listy 36, 1896, č. 334, s. 2-3, 4. 12.

[nepodepsáno]: Z české akademie. Ve valném shromáždění... Literární listy 18, 1897, č. 4, s. 80, 18.12.

Česká akademie věd udělila J. K. Šlejharovi 2. 12. 1896 3 cenu – 300 zl. knihnu *Co život opomíjí*.

[nepodepsáno]: Z literatury. Lidové noviny 3, 1895, č. 247, s. 1, 27. 10.

F. V. V. [VYKOUKAL František Vladislav] Světozor 30, 1895-1896, č. 2, s. 23, 22. 11. 1895.

Kirilov [= JAROLÍNEK L.]: Časopis pokrokového studentstva 3, 1895-1896, č. 1, s. 7-11, 15.11. 1895.

KREJČÍ F. V.: Z naší nové belletrie. Rozhledy 5, 1895-1896, č. 2, s. 109-111, 25.11.

pp. Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 2, s. 178-181.

Ještě dva měsíce

[nepodepsáno]: Literatura, hudba a umění. Lidové noviny 3, 1895, š. 20, s. [1], 24. 1.

Oba

+100.: Česká [literatura]. Vlast' 12, 1895-1896, č. 1, s. 91-92, říjen 1895.

Přítel z domoviny. Časopis k zábavě a poučení. Pomocí čelnějších spisovatelů pořádá Ed. Beaufort.
Roč. XI. Čtvrtletí 1 a 2.

Dobré ženy, které příliš milují

pb. Měsíční přehledy. Naše doba 3, 1895-1896, č. 11, s. 1035-1037. 1896

Rozbor Dobrých žen, které příliš milují a Miláčka z hlediska etického

Zátiší

[nepodepsáno]: [= KREJČÍ F. V.]: Z literatury a umění. Právo lidu 7, 1898, č. 66,7.3.

[nepodepsáno]: [= KREJČÍ F. V.]: Z literatury. Právo lidu 7, 1898, č. 80, s. 1, 21.3.

A.P. [=PROCHÁZKA Arnošt]: Moderní revue, sv. 8, 1898, č. 1, s. 25-26, 8.4.

F.V.V. [= VYKOUKAL František Vladimír]: Světozor 32, 1897-1898, č. 26, s. 309, 10.5.
1898. 6. 5. 1898

P. Kunz [= ŠALDA F. X.]: Literární listy 19, 1897-1898, č. 17, s. 279-280, 1.7.

R. Barazov. [= KADLEC J.]: Poslední dvě knihy Julia Zeyera Dům u tonoucí hvězdy a
V soumraku bohů jsou... Česká revue 1, 1897-1898, č. 7, s. 857-859, 10.4. 1898; č. 10, s.
1232-1237, 10.7.

Sk. [= SKÁCELÍK František] Samostatnost II 1898, č. 28, s. 224, 9. 7.

V. Vykoukal [= VYKOUKAL František Vladimír]: Vybraná prosa. Osvěta 28, 1898, č. 12, s.
1110-1115.

Vbk [=VOBORNÍK Jan] Z literatury. Národní listy 38, 1898, č. 125, s. 9, 6. 5.

Z.: Měsíční přehled. Naše doba 5, 1897-1898, č. 7, s. [656]-659, duben 1898.

V zášeří krbu

[Anonym]: Činnost české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy a umění <ze zprávy
gen sekretáře B. Raymana>. Národní listy 40, 1900, č. 335, s. 9, 4.11.

Na valné schůzi, 1.12. 1900 cena m.j. J. K. Šlejharovi za knihu V zášeří krbu.

[nepodepsáno]: České spisy. Národní listy 39, 1899, č. 263, s. 3, 22. 9.

[nepodepsáno]: Samostatnost, 1900, č. 100, s. 504, 15. 12.

O ceně J. K. Šlejharovi od Akademie

[nepodepsáno]: V zášeří krbu. Podřipan 30, 1899, č. 30, s. 5, 25. 10.

ar. -: Zlatá Praha 17, 1899-1900, č. 3, s. 36, 24.11. 1899.

Em. Šl. z Lešehradu: P. J. Šlejhara kniha... Moderní revue, sv. 11, 1899-1900, č. 2, s. 61, 8.11. 1899.

Kj. [= KREJČÍ F. V.]: Rozhledy 9, 1899-1900, č. 4, s. 157-159, 15.11. 1899.

KREJČÍ F. V.: Literární rozhledy. Akademie 4, 1899-1900, 177-178, 249-252, 412-414

KREJČÍ F. V.: Literární rozhledy. Akademie 4, 1899-1900, č. 3, s. 177-178.

-RN- [NOVÁK Arne]: Lumír 28, 1899-1900, č. 3, s. 35-36, 10. 10. 1899.

SEKANINA František. Obzor literární a umělecký, 2, 1899-1900, č. 10-11, s. 168-169, 6.7. 1900.

Vbh [= VOBORNÍK Jan]: Z literatury. České spisy. Národní listy 40, 1900, č. 47, s. 9, 17.2. Ž.: Besedy Času 5, 1900, č. 3, s. 39-40.

Temno

[nepodepsáno]: Šlejharovo temno. Čas 17, 1903, č. 55, s. 2-3- 25. 2.

K. Z. K. [= KLÍMA K. Z.]: Lidové noviny 10, 1902, č. 268, s. 6, 21.11. 1902.

MARTEN Miloš: Nová česká prosa. Moderní revue, sv. 14, 1902-1903, č. 2, s. 76-77, 8.11. 1902.

R. Karel [= ROŽEK Karel]: Josef K. Šlejhar, Temno. Srdce 2, 1902-1903, č. 4, s. 120, prosinec 1902.

Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Lumír 31, 1903-1903, č. 7, s. 87-88, 10.12. 1902.

S. [= SEKANINA F.] Zlatá Praha 20, 1902-1903, č. 2, s. 22, 8.11. 1902.

SKÁCELÍK František. Česká revue 6, 1902-1903, I. půlletí, č. 3, s. 260-263, prosinec 1902.

SOKOL E.: Z nové české prosy. Rozhledy 13, sv. 1902-1903, č. 16, s. 389-390, 17.1. 1903.

Vrk.: Přehled 1, 1902-1903, č. 6, s. 103-104, 10. 1. 1903

VYKOUKAL František Vladimír: Nové písemnictví. Výpravná próza. Osvěta 33, 1903, díl 1, č. 3, s. 268-271.

Ž.: Zvon 3, 1902-1903, č. 24, s. 334, 6.3. 1903.

Pašeráci

[nepodepsáno]: Z nadace Turkovi. Literární noviny 12, 1904, č. 1, s. 5, 1.1. 1904.

Zpráva o udělení ceny z nadace Turkovy J. K. Šlejharovi za knihu novel Pašeráci.

Peklo

[nepodepsáno]: Dělnictvu. PL 14, 1905, č. 118, s. [11], 30.4.

Insert nakladatele Fr. Šimáčka. M.j. nabídka knihy J. K. Šlejhara (Peklo)

[nepodepsáno]: Revue literární a umělecká. Český svět 2, 1905-1906, č. 11, s. [18]-[19], 13.4. 1906.

M.j. zpráva o Pekle, které přinesla „Literarischen Echo“

[nepodepsáno]: česká akademie. Zvon 7, 1906-1907, č. 13, s. 207, 14. 12. 1906.

O udělení ceny za Peklo

[nepodepsáno]: Česká Akademie. Zvon 7, 1906-1907, č. 13, s. 207, 14.12. 1906.

Zpráva o výročních cenách za literaturu m.j. J. K. Šlejharovi za Peklo (2. místo).

[nepodepsáno]: Na splátky literární novinky 1905. Právo lidu 14, 1905, s. 280, 11. 10.

Nakladatel Šimáček nabízí knihy na splátky (mj. Šlejhara)

[nepodepsáno]: Politik 40, 1901, č. 282, s. 9, 13. 10. Ukázka z Pekla

[nepodepsáno]: Román mystikův. Čas 19, 1905, č. 186, s. 2-3. 9. 7.

HOSTINSKÁ Zdenka: Josef Karel Šlejhar. Česische Revue 1, 1907, s. 93-94.

Stručný profil autora románu Peklo, z něhož ukázky překladu Hostinská uveřejnila v 1. čísle tohoto časopisu.

KARÁSEK Josef: Překlady z češtiny. Moravsko-slezská revue 4, 1907-1908, č. 4, s. 157-158, 1908.

M.j. zpráva o ref. Milana Varhanice o nových knihách v „Sau(v)remeníku“ zde referuje m.j. o Šlejharově Pekle.

KOVANDA St.: „Peklo“ a jiné knihy. Rozhledy 16, 1905-1906, č. 2, s. 33-34, 13.10. 1905.

O.T. [= THEER Otakar]: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 481-483, 15.7. 1905.

Vbk [VOBORNÍK Jan]: Národní listy 45, 1905, č. 233. s. 4, 25. 8.

VYKOUKAL František Vladimír: Nové písemnictví – Výpravná prosa. Osvěta 36, 1906, díl 1, č. 4, s. 355-358.

Z.: Nevím, kolik by se asi našlo. Naše doba 12, 1904-1905, č. 12, s. 943-945.

Rozbité okno

[nepodepsáno]: Překlad z češtiny. Literární noviny 13, 1905, č. 61, s. 6, 15.3. 1905.

O překladu povídky Rozbité okno A Auredníčkovou do němčiny

Od nás

[nepodepsáno]: Básník temna a hrůzy. Čas 21, 1907, č. 123, s. 4, 5. 5.

Č. [= ČERVINKA V.] Zlatá Praha 24, 1906-1907, č. 49, s. 596, 30.8. 1907.

Ds. [= KONRÁD J. D.]: Máj 5, 1906-1907, č. 46, s. 714, 2.8. 1907.

fs. [= SEKANINA František] Zvon 7, 1906-1907, č. 36, s. 572-573, 31.5. 1907.

H.: Dvě povídky. Naše doba 14, 1906-1907, č. 12, s. 933-935.

J. R. [BAČKOVSKÝ Alexander]: Venkov 2, 1907, č. 167, s. 1-2, 18. 7.

J.R [= BAČKOVSKÝ A.] Literární novinky. Rozhledy 17, 1906-1907, č. 20, s. 474-477, 19.7. 1907.

S.: Literární a umělecký [přehled]. Akademie 12, 1907-1908, č. 5, s. 236.

O něm překladu Šlejharových povídek v knižnici „Slavische Roman-Bibliotek“

-Sp- [= ŽALUD A.] Česká revue, 1907-1908, č. 3, s. 189-190, prosinec 1907.

T. A. [= PROCHÁZKA Arnošt]: <Knihy prosou> Moderní revue, sv. 13, 1906-1907, č. 12, s. 578, 8.9. 1907.

THEER Otakar: Naše moderní prósa. Lumír 35, 1906-1907, č. 10 s. 451-457, 18.9. 1907.

Studie (J. K. Šlejhar, Miloš Marten, Jan Opolský)

THON Jan: Přehled 6, 1907-1908, č. 11, s. 198-199, 6. 12. 1907.

VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 38, 1908, díl 1, č. 2, s. 167-171.

Povídka z výčepu

[nepodepsáno]: J. K. Šlejhar. Povídka z výčepu. 4as 22, 1908, č. 180, s. 2, 2. 7.

Sdělení spisovatele k Vodákově referátu.

J.R. [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Jos K. Šlejhar a život velkoměsta. Venkov 4, 1909, č. 28, s. 1-2, 2.2.

Jv. [= VODÁK Jindřich]: Básník hnusu. Čas 22, 1908, č. 177, s. 3-4, 28.6.

Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filosofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 336, s. 3-4, 27.12.

P.F.M [= MALÝ Pavel F.]: Spisy a časopisy zábavné. Věstník dělnické akademie 2, 1908, č. 12, s. 5-6, 15.6.

Poznámka o vydání Povídky z Výčepu.

S. : Akademie 12, č. 10, s. 477-478. červenec.

SEKANINA František: Josef Karel Šlejhar: Povídka z výčepu. *Národní obzor* 2, 1908, č. 35, s. 4, 15.8.

VYSKOČIL Q. M.: Naše knihy. *Národní listy* 48, 1908, č. 181, s. [1], 3. 7.

Hlas

[nepodepsáno]: J. K. Šlejhar dramatikem. *Večerní Lidové noviny* 15, 1907, č. 278, s. 4, 8. 10.

Zaslal hru s názvem *Hlas* ke konkurzu vypsaném Vinohradským divadlem.

[nepodepsáno]: Městské divadlo Kr. Vinohradů. *Čas* 21, 1907, č. 275, s. 3. 5. 10.

O dramatu *Hlas* od Šlejhara, které bylo doporučeno pozornosti správy divadla.

[nepodepsáno]: Městské divadlo král. Vinohradů. *Venkov* 2, 1907, č. 235, s. 6, 5. 10.

Hlas doporučený porotou soutěže rovněž k provozování.

[nepodepsáno]: Několik událostí. *Zlatá Praha* 25, 1907-1908, č. 3, s. 36, 11.10. 1907.

O divadelní hře *Hlas* zadané Městskému divadlu na Královských Vinohradech

[nepodepsáno]: Ze světa uměleckého. *Venkov* 4, 1909, č. 10, s. 7, 12. 1.

Také o J. K. Šlejharovi, který zadal své drama *Hlas* Národnímu divadlu

Dějiny české literatury

PRAŽÁK Albert: Naše novinky. *Národní listy* 47. 1907, č. 303, s. [1]-2, 2. 11.

K dějinám literatury české pro potřeby obchodního školství. P. Weinfurthera

Lípa

[nepodepsáno]: [= ŠALDA František Xaver]: Alegorickou čili jinotajnou kritiku... Novina 3, 1909-1910, s. 288.

O Mrštíkově výkladu Lípy v Moravsko-slezská revue.

[nepodepsáno]: Česká akademie ke knize Šlejharově. Čas 23, 1909, č. 336, s. 2, 6. 12.

[nepodepsáno]: Drobnosti umělecké a literární. Čas 24. 1910, č. 89, s. 3, 31. 3.

O studii Viléma Mrštíka a F. X. Šaldy

[nepodepsáno]: Pozoruhodné lit. belletristické novinky původní. Besedy lidu 17, 1908-1909, č. 5, s. 76, 1908.

[nepodepsáno]: Věstník české akademie věd a umění 18, 1909, č. 9. s. 644, prosinec.

[nepodepsáno]: Výroční shromáždění České Akademie. Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 12, s. 143, 10. 12 1909.

O udělení 3. ceny za Lípu.

[nepodepsáno]: Výroční shromáždění české akademie. Zlatá Praha, 1909-1910m č. 12, s. 143, 10.12. 1909.

Poznámka o udělení 3. Ceny J. K. Šlejharovi za Lípu.

A.M. [= MACEK Antonín]: Literární a umělecký [přehled]. Akademie 13, 1908-1909, s. 191-192.

B. B-ová [= BENEŠOVÁ Božena]: Novina 2, 1908-1909, č. 14, s. 440.

ejč. [= KREJČÍ Jan]: Literatura. Krásná. V úvodním slově... Naše doba 16, 1908-1909, č. 5, s. 383-386, 20. 2. 1909.

J. Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Josef K. Šlejhar, Lípa. Venkov 4, 1909, č. 135, s. [1]-2, 10.6.

Jv. [=VODÁK Jindřich]: Filosofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 356, s. 3-4, 27.12.

K.V.H. [= HANALUCK K. V.]: Výroční shromáždění české akademie... Zvon 10, 1909-1910, č. 11, s. 175, 17.12. 1909.

Literární ceny uděleny m.j. J.K. Šlejharovi za Lípu.

MARTEN Miloš: Knihy prosou. Moderní revue, sv. 21, 1908-1908, č. 5, s. 255, 8. 2. 1909.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezské revue 6, 1909-1910, č. 1, s. 1-5.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezské revue 6, 1909-1910, č. 2, s. 37-39.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 8, s. 266-271.

Rozbor románu Lípa.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury IV. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 9, s. 322-326.

Pokračování rozboru Lípy.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 10, s. 373-380.

Pokračování rozboru Lípy a další úvaha o problematice současné literatury.

NOVÁK Arne: Josef K. Šlejhar: Lípa. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. [369]-370, 12.2. 1909.

R. [= ČERVINKA V.]: Z literárního trhu <V>. Zlatá Praha 26, 1908-1909, č. 18, s. 214-215, 22.1. 1909.

-r. [= KRONBAUER Rudolf Jaroslav]: Šlejhar Jos. K. „Lípa“. Nakladatel J. Otto. Praha 1908. Hlas národa 22, 1908, č. 350, příloha nedělní listy [s. 5], 20.12.

SEKANINA František: Jos. K. Šlejhar: „Lípa.“ Román... Zvon 7, 1908-1909, č. 30, s. 476-477, 23.4. 1909.

TEICHMANN Karel: Naše knihy. Národní listy 49, 1909, č. 8. s. 1, 8. 1.

V.K.: Pražská lidová revue 5, 1909, č. 2, s. 60-62, únor.

VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 39, 1909, díl I, č. 6, s. 560-564.

Předtuchy

[nepodepsáno]: Poznámky ke knize Šlejharově. Čas 23, 1909, č. 182, s. 4, 4. 7.

SEZIMA Karel: Z nové české beletrie II. Lumír 38, 1909-1910, č. 6, s. 241-248, 18.3.

V.K: Z literárního trhu. Pražská lidová revue 5, 1909, č. 8-9, s. 232, srpen-září.

VKL: [VYSKOČIL Q. Maria]: Naše knihy. Národní listy 49, 1909, č. 359, s. 1, 30. 12.

Z Prahy

[nepodepsáno]: Právo lidu 19, 1910, č. 216, s. 9, 7. 8.

A.M [=MACEK Antonín]: Literární a umělecký [přehled]. Akademie 14, 1909-1910, č. 7, s. 335-336.

B. B-ová [= BENEŠOVÁ Božena]: Novina 3, 1909-1910, č. 13, s. 412.

FOLPRECHT J.: Síla výrazu J. K. Šlejhara. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 4, s. 125-127, duben.

K. V. [= VELEMINSKÝ Karel]: Literatura. Krásná. Svoboda romanopisec. Naše doba 17, 1909-1910, č. 11, s. 854-858, 20. 8. 1910.

F. X. Svoboda: Srdce její vzkvétalo vždy dvěma květy. Letní románek.; Jarní strže. Tři románky; J. K. Šlejhar: Z Prahy.

R. [= ČERVINKA V.] Z literárního trhu. Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 31, s. 371-372, 22.4. 1910.

SEZIMA Karel: Z nové české beletrie II. Lumír 38, 1909-1910, č. 7, s. 318-328, 19.5.

Z Chmurných obzorů

[nepodepsáno]: Nová poznámka o Šlejharovi. Čas 24, 1910, č. 229, s. 3-4, 21. 8.

Č. [= ČERVINKA V.]: Z literárního trhu. Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 47, s. 567-568, 12.8. 1910.

-der. [V. Dressler]: Z původní novelistiky. Venkov 5. 1910, č. 164, s. 9, 14. 7.

-il. [= NOVÁK Arne]: Nová Šlejharova próza. Literární noviny 18, 1910, č. 233, s. [1], 26.8

Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexander]: Samostatnost 1 (15), 1911, č. 15, Naše Neděle s. 9-10, 2.4.

KARÁSEK Jiří ze Lvovic: Nová česká prósa. Moderní revue, sv. 22, 1909-1910, č. 11-12, s. 582-583, 8.9. 1910.

V.K.: Jos. K. Šlejhar: Z chmurných obzorů. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 9, s. 234-235, září.

VYKOUKAL F. V. Výpravná prósa. Vlčkova Osvěta 41, 1911, č. 1, s. 66-67.

Vraždění

Mar.: České Quo Vadis? Z životních otázek české vsi. Národní obzor 4, 1909-1910, č. 30, s. [1]-3, 9.7. 1910

O živ. České vesnice s reminiscencemi na Mrštíkův Rok na vsi, Holečkovy Naše a zejména Šlejharovo Vraždění, jemuž je věnovaná velká část fejetonu.

-o-: V osmý den smrti Dra. Fr. Lad. Riegra. Zlatá Praha 28, 1910-1911, č. 25, s. 304, 10.3. 1911.

O udělení ceny z „Nadání Riegrova při Svatoboru“ J. K. Šlejharovi za jeho nový román. V článku není uvedeno za jaká román Šlejhar cenu obdržel, ale předpokládáme, že se jedná o tento.

SEZIMA Karel: Josefa K. Šlejhara román Vraždění... Národní obzor 5, 1911, č. 11, s. 3-4, 25.2.

SEZIMA Karel: Z nové české belletrie IV. Lumír 39, 1910-1911, č. 6, s. 272-280, 17.3. 1911.

Rozvrat

[nepodepsáno]: Nadání Riegrova při Svatoboru. <zpráva představitelství Svatoboru>. Národní listy 51, 1911, č. 62, s. 3, 3. 3.

400 K na novou práci dostal J. K. Šlejhar. V rubrice denní zprávy

-il. [= NOVÁK Arne]: Šlejharův pamflet. Literární noviny 19, 1911, č. 201, s. 2, 23.7.

J. Rznl [=Jakub Rozmanel]: Z české literatury. Nový obzor 1, 1911, č. 7, s. 330, červenec.

-pa- [= PROCHÁZKA F. S.]: Zvon 11, 1910-1911, č. 43, s. 686-687, 14.7. 1911.

Štěpán Jez.: Z nové české novellistiky. Přehled 9, 1910-1911, č. 49, s. 856, 1.9. 1911.

Maloměstská idyla

[nepodepsáno]: Česká Akademie. Čas 26, 1912, Příloha Času k číslu 355, Pondělník s. 1-2, 2. 12.

[nepodepsáno]: Česká Akademie. PL 21, 1912, č. 334, s. 9, 3.12.

[nepodepsáno]: Letošní výroční shromáždění České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. Zlatá Praha 30, 1912-1913, č. 13, s. 155, 6.12. 1912.

[nepodepsáno]: Slavnostní shromáždění české Akademie císaře Františka Josefa. Národní listy 52, 1912, č. 333, s. 2, 2. 12. příloha

[nepodepsáno]: Věstník České Akademie věd a umění 22, 1913, č. 2, s. 120, únor.

-ejč- [= KREJČÍ Jan]: Literatura Krásná: Naše doba 19, 1911-1912, č. 8, s. 625-629, 20.5. 1912

G. W.: PL 21, 1912, č. 248, příloha s. 1, 8.9.

HIKL Karel: Z malého města. Přehled 10, 1911-1912, č. 28-29, s. 484-486, 5.4.

HOLÝ R.: Samostatnost 1911-1912, č. 67, Kulturní Snahy s. 1-2, 7.3.

-il. [= NOVÁK Arne]: Starý známý. Literární noviny 19, 1911, č. 334, s. 2, 3.12.

JEŽ Štěpán: Josef K. Šlejhar: „Maloměstská idylla“. Novina 5, 1911-1912, č. 8, s. 250-251.

N. [=MARTÍNEK Vojtěch]: Nové knihy prosy. Moravsko-slezská revue 8, 1911-1912, č. 5, s. 282-283, únor.

-n-: Č. A. konala 1. T. m. své výroční zasedání,... Zvon 13, 1912-1913, č. 12, s. 167-168, 6.12. 1912.

SEZIMA Karel: Z nové české beletrie. Lumír 40, 1911-1912, č. 2, s. 65-72, 20.11. 1911.

ŠIMEK O.: Josef K. Šlejhar. Maloměstská idylla. Česká kultura 1, 1912-1913, s. 667.

VESELÝ Antonín: Krásná prosa. Česká revue, 1911, č. 4, s. 251-253, leden 1912.

VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná prósa. Osvěta 42, 1912, č. 3, s. 232-236.

Články týkající se Šlejharovy osoby, nebo jeho obecně jeho tvorby

BITNAR Vilém: Nová česká próza. Obrození 1, 1912, s. 61-66.

Č. [= ČERVINKA V.] Jos. K. Šlejhar... Zlatá Praha 31, 1913-1914, č. 48, s. 575, 11.9. 1914.

ČADEK J.: Nový český román a generace let devadesátých. Nová česká revue 2, 1904-1905, č. 6, s. 413-420, duben 1905.

Dlr.: Podobizny dnešních autorů. 1. J. K. Š. Národní obzor 3, 1909, č. 20, s. 3, 1.5.; č. 21, s. 3, 8.5.

DRESLER Václav: Adolf Heyduk a nová básnická generace. Nová česká revue 2, 1904-1905, s. 885-892, červen 1905.

Em. Šl. z Lešehradu: P. J. Šlejhara kniha... Moderní revue, sv. 11, 1899-1900, č. 2, s. 61, 8.11. 1899.

F. L.: Premie Umělecké besedy za rok 1908. Přehled 6, 1907-1908, č. 24, s. 413, 6. 3. 1908.

G. W. [= WINTER Gustav]: Literatura a umění. Akademie 18, 1913-1914, s. 511-512,

HOSTINSKÁ Zdenka: Za Josefem K. Šlejharem. Rudé Květy 14, 1914-1915, č. 8, s. 116-117, 17.9. 1914.

J. Rowalski [A. Bačkovský]: Česká literatura beletristická v roce 1905. Národní listy 4, č. 359, 1. příloha, s. 14, 31. 12.

Mj. zhodnocení činnosti J. K. Šlejhara v roce 1905

Jean Rowalski [= BAČKOVSKÝ Alexadner]: Josef Karel Šlejhar. K jeho čtyřicetiletým narozeninám. Lumír 33, 1904-1905, č. 2, s. 77-82, 1904.

K. [= KREJČÍ F. V.] J. K. Šlejhar mrtev! PL 23, 1914, č. 243, příloha s. 1, 6.9.

KALVODA J.: Pan J. V. Sládek, aféra Šlejharova, symbolisté a to ostatní – ze Svatozoru- „Máj“ – Svátek – Crha. Niva 3, 1893, č. 13, s. 207-208, 1.6.

Polemicky zahrocený fejton. Zmínka o sporu J. K. Šlejhara s novopackými občany, za který Lumír činil odpovědné „roháčkovské realisty“

KAMER Jaroslav: J. K. Šlejhar. Několik poznámek k jeho dílu. Česká revue 4, 1900-1901, č. 2, s. 146-152, 10.11. 1900; č. 4, s. 434-439, 10.1. 1901; č. 5, s. 561-566, 10.2. 1901

KREJČÍ F. K.: P. S. Bouška... Rozhledy 6, 1896-1897, č. 15, 7.10-7.9.

KRONBOUER R. J. Z nedávné retrospektivy. Máj 12, 1913-1914, č. 43, s. 448, 23.11. 1914.

MR.: Týdenní přehledka časopisů. Lidové noviny 2, 1894, č. 202, s. 1, 6. 9.

Nad zajímavým přiznáním J. K. Šlejhara o jeho přípravě k povolání spisovatele Čas (č. 35) [nepodepsáno]: Josef. K. Šlejhar. Ženský obzor 13, 1914-1915, č. 5, s. 158, 1914.

[nepodepsáno]: „Svatobor“ konal dne 29. M. m. v Praze svou výroční valnou hromadu... Lidové noviny 9, 1901, č. 130, s. 1-2, 6.6.

[nepodepsáno]: Anna Maria [A. M. Tilschová] Na horách. Národní listy 45, 1905, č. 9, s. 290, příloha, 25. 10

glosa. Přirovnání jí ke stylu Šlejhara

[nepodepsáno]: Čas 8, 1894, č. 35, s. 547-552, 1. 9.

Rozhovor.

[nepodepsáno]: Drobné zprávy. Obzor literární a umělecký 4, 1901-1902, č. 9, s. 133, 20. 2. 1902.

[nepodepsáno]: Drobnosti. Venkov 5, 1910, č. 134, s. 9-10, 9. 6.

Drobnosti mj. Šlejhar

[nepodepsáno]: Drobnosti. Venkov 5, 1910, č. 158, s. 6, 7. 7.

Drobnosti mj. Šlejhar

[nepodepsáno]: Drobnosti. Venkov 5, 1910, č. 217, s. 9-10, 15.9.

Drobnosti mj. Šlejhar

[nepodepsáno]: Drobnosti. Venkov 5, 1910, č. 41, s. 9-10, 17. 2.

Poznámky týkající se mj. Šlejhara

[nepodepsáno]: Drobnosti. Venkov 5, 1910, č. 71, s. 9-10, 24. 3.

Drobnosti mj. Šlejhar

[nepodepsáno]: Josef K. Šlejhar. Čas 28, 1914, č. 285, s. 6, 6. 9.

„Spisovatel zemřel 4. 9. na Královských Vinohradech po delší těžké chorobě.“

[nepodepsáno]: K povahopisu Jos. K. Šlejhara,... Zlatá Praha 32, 1914-1915, č. 23, s. 273-274, 19.3. 1915.

[nepodepsáno]: Kolem literatury. Literární noviny 18, 1910, č. 186, s. 1-2, 9.7.

[nepodepsáno]: Nakladatelské družstvo Máje. Máj 1, 1902-1903, č. 1, s. 14, 19.9. 1902.

[nepodepsáno]: Na splátky literární novinky 1905. PL 14, 1905, s. 280, 11.10.

[nepodepsáno]: Nové knihy. Čas 1894, č. 24, s. 377-378, 16. 6.

Pouhá zmínka o vydání Floriána

[nepodepsáno]: O spisovateli Jos. K. Šlejharovi. Venkov 6, 1911, č. 46, s. 23. 2.

„[...] přednáší dnes 23. 2. 1911 v Praze F. S. Frabša.“

[nepodepsáno]: Okno [poznámky]. Archa 2, 1913-1914, č. 8, s. 219-221. 10. 9. 1914.

[nepodepsáno]: Paběrky. Hlídka literární 11, 1894, č. 5, s. 189-190.

[nepodepsáno]: Polský překlad Vrchlického Legendy o sv. Prokopu... Česká revue 4, 1900-1901, č. 1, s. 89-91, 10.10. 1900.

[nepodepsáno]: Spisovatel J. K. Šlejhar zemřel. Lidové noviny 22, 1914, č. 246, s. 3, 6.9.

[nepodepsáno]: Spisovatel Jos. K. Šlejhar mrtev. Večerník PL 3, 1914, č. 202, s. 4, 5.9.

[nepodepsáno]: Spisovatel Josef K. Šlejhar zemřel. Národní listy 54, 1914, večerní vydání, č. 243, s. 5, 5. 9.

[nepodepsáno]: Svatobor udělil posledně 9 podpor k studijním cestám a literárním pracem. Samostatnost 1904, č. 43, s. 220, 2. 6.

[nepodepsáno]: Šlejhar zemřel. Samostatnost 1914, č. 245, s. 5, 6. 9.

Uváděno datum narození: 13. 10- 4. 9

[nepodepsáno]: Úmrtí spisovatele Jos. K. Šlejhara 4. t. m.... Zvon 14, 1913-1914, č. 50, s. 700, 11.9. 1914.

[nepodepsáno]: Ze Svatoboru. Národní listy 46, 1906, č. 134, s. 3, 18. 5.

Šlejhar obdržel podporu na pobyt na některém ostrově ve Středozezemním moři.

O. Š.: Psal jsem předešle. Zlatá Praha 17, 1989-1900, č. 32, s. 384, 15.6. 1900.

OPOLSKÝ Jan: Bez názvu. Panu J. K. Šlejharovi jak děkuji Vám, dobrodinci moji,... Lumír 28, 1899-1900, č. 18, s. 209, 10.3. 1900.

OPOLSKÝ Jan: Selská píseň P. J. K: Šlejharovi. Jenom s vlídnou aprobací patentního úřadu... Moderní revue, sv. 13, 1901-1902, č. 8, Básnické jaro MCMII, s. 429-430, 8.5. 1902.

-r-: Za Jos. K. Šlejharem. Topičův sborník. č. 2. s. 98, 13. 11. 1914.

Rf. Dr. Josef Karásek. Archiv für slavische Philologie 30, 1908, s. 241-265.

S. Měsíční kronika [literární]. Akademie 12. 1907-1908, s. 236.

O německém překladu Šlejharových povídek v „Slavische roman Bibliothek

SEZIMA Karel: Josef K. Šlejhar + 4/9 1914. Lumír 42, 1913-1914, č. 11, s. [481]-485, 22.10. 1914.

ŠTĚPÁNEK V.: F. M. Dostojevský v české literatuře. Květy 31, 1909, II, č. 9-10, s. 470-475, září.

Urtica: Občané z Paky ... Lumír 21, 1893, č. 14, s. 168, 10.5.

Glosa o nevhodných zásazích literární kritiky a veřejnosti do tvorby českých spisovatelů – který byl (pokárán) deníkem z Paky za tamní námět, který si zvolil

V.Dr. [= DRESLER Václav]: Literární podobizny XI. J. K. Šlejhar. Literární rozhledy 7, 1914, č. 3, s. 33-34, květen 1914.

VÍCH V. J. Josef K. Šlejhar. Čas 29, 1915, č. 236, odpolední vydání, s. 1-2, 7. 4.

VONDRÁČEK Luděk: Jos. K. Šlejhar. Několik poznámek a vzpomínek. Akademie 19, 1914-1915, č. 4, s. 144-148, 20. 1. 1915

VONDRÁČEK Luděk: Josef Karel Šlejhar. (Několik poznámek a vzpomínek). Akademie 19, 1914-1915. s. 144-148.

VYKOUKAL František Vladimír: Nové rov. Vlčkova Osvěta 44, 1914, č. 11, s. 865-874
(strany 872-874 jsou věnované Šlejharovi).

ZITKO Karel: Konec života Josefa K. Šlejhara. Osvěta 45, 1915, č. 6, s. 423-429.

ZITKO Karel: O povaze Šlejharově. Národní Listy 55. 1915, večerní vydání, č. 67, s. 2-3, 8. 3. č. 68, s. 2-3, 9. 3. Výňatek z Povahopisu z Osvěty 45, č. 3

ZITKO Karel: Povahopis Josefa K. Šlejhara. Vlčkova Osvěta 45, 1915, č. 3, s. 206-214.

ZITKO Karel: Vzpomínka na Josefa Karla Šlejhara. Národní listy 56, 1916, večerní vydání, č. 324, s- 4-5, 22. 11.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

pro **Jan Komárek**
obor **český jazyk a literatura**

Název tématu: **J. K. Šlejhar – dílo a jeho recepce**

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Úkolem diplomové práce bude obsáhnout beletristické dílo J. K. Šlejhara v jeho proměnách, tak, jak je prokazatelné z hlediska nástrojů, které nabízí tradiční poetika. Diplomant se bude z hlediska chronologického řazení držet v zásadě daného sledu Šlejharova díla s tím, že vybere z každé etapy jeho tvorby stěžejní díla, která podrobí textové analýze.

Z hlediska recepce půjde o zmapování základních směrů a tendencí z hlediska kritického přijetí Šlejharova díla, a to s ohledem na posouzení dotyku tohoto díla nejen s literárním, ale také se společenským kontextem.

Dílčí odborná a pramenná literatura

Kuře melancholik. Dětský román ještě s jinými zřeteli

MRŠTÍK Vilém: Literární listy 12, 1890-1891, č. 9, s. 151-153, 16.4.; č. 10, s. 167-168, 1.5.; č. 11, s. 187-188, 16.5.; č. 13, s. 218-219, 16.5.; č. 14, s. 236-237, 1.7.; č. 16, s. 268-270, 1.8.; č. 10, s. 329-331, 1.10.; č. 22, s. 361-363, 1.11.; č. 23, s. 377-378, 16.11.

-Ch-: Lumír 18, 1890, č. 9, s. 108, 20.3.

F.V.V. /= VYKOUKAL František Vladimír/: Světozor 33, 1898-1899, č. 9, s. 108, 6.1. 1899.

HRZALOVÁ Hana: Prózy na přelomu doby. Kulturní tvorba 2, 1964, č. 51, s. 13.

Florian Bílek, mlynář z Myšic. Příběhy vesnického života.

⊙ /= ČECH Leandr/: Výpravná prosa. Osvěta 25, 1895, č. 3, s. 277-278.

Florian Bílek, mlynář z Myšic, Dojmy z přírody a společnosti

KARÁSEK Jiří /= KARÁSEK Jiří ze Lvovic/: Niva 4, 1893-1894, s. 271-272.

VESELÝ Josef J.: Česká [literatura]. Vlast' 10, 1893-1894, č. 12, s. 11-27, září 1894.

Dojmy z přírody a společnosti

NOVÝ Karel /= PROCHÁZKA Arnošt/: Literární listy 15, 1893-1894, č. 15, s. 255-258, 15.7.; č. 16, s. 274-277, 1.8.

⊙: Co budeme číst? Besedy lidu 2, 1894, č. 14, s. 167.

⊙: Časopis pokrokového studentstva 2, 1894, č. 7 a 8, s. 109-110, 30.8.

VYCHODIL P.: Hlídky literární 11, 1894, č. 7, s. 263-264.

⊙: V Brně, dne 2. června. Na redakčním stolku... Moravská Orlice 23, 1894, č. 124, s. 1, 3.6.

K.j. /= KREJČÍ F. V.?: Z naší nové beletrie. Rozhledy 3, 1894, č. 11, s. 632-634, listopad.

⊙ /= PROCHÁZKA Arnošt/: Josef K. Šlejhar Dojmy z přírody a společnosti. Praha, J. Otto 1894. Moderní Revue, sv. 1, 1894-1895, č. 1, 8.10 1894.

JEDLIČKA Benj.: Zapomínaný autor. LN 30, 1930, č. 405, s. 7, 13.8.

BRTNÍK V.: Venkov 25, 1930, č. 109, s. 7, 9.5.

V. Ch. /=CHÁB Václav/: Šlejhar Josef K., Dojmy z přírody a společnosti. Řada prací. Praha Aventinum 1930. Česká osvěta 18, 1931-1932, č. 1, s. 18, září 1931.

Co život opomíjí

Kirilov: Časopis pokrokového studentstva 3, 1895-1896, č. 1, s. 7-11, 15.11. 1895.

KREJČÍ F. V.: Z naší nové belletrie. Rozhledy 5, 1895-1896, č. 2, s. 109-111, 25.11.

⊙ /= KREJČÍ F. V.: Ve výroční schůzi České Akademie dne 3. t. m. ... Rozhledy 6, 1896-1897, č. 6, s. 266, 15.12. 1896.

⊙: Česká akademie císaře Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Světozor 31, 1896-1897, č. 5, s. 60, 11.12. 1896.

⊙: Ceny v konkurech České Akademie za rok 1895. Zlatá Praha 14, 1896, č. 5, s. 60, 11.12. 1896.

⊙: Z české akademie. Ve valném shromáždění... Literární listy 18, 1897, č. 4, s. 80, 18.12.

Venkov 25, 1930, č. 303, s. 9, 28.12.

V. Ch. /= CHÁB Václav/: Šlejhar Josef K., Co život opomíjí. Uspořádal A. Grung, Praha Aventinum 1930. Česká osvěta 28, 1931-1932, č. 4, s. 163, prosinec 1931.

Oba

+100.: Česká /literatura/. Vlast' 12, 1895-1896, č. 1, s. 91-92, říjen 1895.

Zátiší

R. Barazov: Poslední dvě knihy Julia Zeyera Dům u tonoucí hvězdy a V soumraku bohů jsou... Česká revue 1, 1897-1898, č. 7, s. 857-859, 10.4. 1898; č. 10, s. 1232-1237, 10.7.

P. Kunz /= ŠALDA F. X.: Literární listy, 1897-1898, č. 17, s. 279-280, 1.7.

F.V.V. /= VYKOUKAL František Vladimír/: Světozor 32, 1897-1898, č. 26, s. 309, 10.5. 1898.

A.P. /= PROCHÁZKA Arnošt/: Moderní revue, sv. 8, 1898, č. 1, s. 25-26, 8.4.

V. Vykoukal /= VYKOUKAL František Vladimír/: Vybraná prosa. Osvěta 28, 1898, č. 12, 11.5.

⊙ /= KREJČÍ F. V. ?/: Z literatury a umění. Právo lidu 7, 1898, č. 66, 7.3.

⊙ /= KREJČÍ F. V. ?/: Z literatury. Právo lidu 7, 1898, č. 80, s. 1, 21.3.

F.V.V. /= VYKOUKAL František Vladimír/: Světozor 32, 1897-1898, č. 26, s. 309, 6.5. 1898.

F. L. /= LUKÁŠ F. /: Čin 2, 1930-1931, č. 35, s. 832, 25.6. 1931.

ŠALDA F. X.: Kritické projevy 4, 1898-1900. Praha 1931, s. 76-79.

ŠALDA F. X.: Kritické projevy 4, 1898-1900. Praha, Vydává společnost F. X. Šaldy, Melantrich, Praha 1951

ŠALDA F. X.: O umění. Praha 1955, s. 356-358.

V zášeří krbu

KREJČÍ F. V.: Literární rozhledy. Akademie 4, 1899-1900, s. 177-178, s. 249-252, s. 412-414.

Em. Šl z Lešehradu: P. J. Šlejhara kniha... Moderní revue, sv. 11, 1899-1900, č. 2, s. 61, 8.11. 1899.

SEKANINA František. Obzor literární a umělecký, 2, 1899-1900, č. 10-11, s. 168-169, 6.7. 1900.

KJ. /= KREJČÍ F. V. /: Rozhledy 9, 1899-1900, č. 4, s. 157-159, 15.11. 1899.

ar. -: Zlatá Praha 17, 1899-1900, č. 3, s. 36, 24.11. 1899.

Ž.: Besedy Česu 5, 1900, č. 3, s. 39-40.

Vbh /= VOBORNÍK Jan/: Z literatury. České spisy. Národní listy 40, 1900, č. 47, s. 9, 17.2.

⊙: Činnost české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy a umění <ze zprávy gen sekretáře B. Raymana>. Národní listy 40, 1900, č. 335, s. 9, 4.11.

⊙: Zvon 32, 1931-1932, č. 36, s. 503, 25.5. 1932.

J.V.P. /= PLEVA J. V./: Nové knihy. Index 4, 1932, s. 77-78.

⊙: Sebrané spisy Josefa Karla Šlejhara... Právo lidu 41, 1932, č. 136, s. 6, 9.6.

V. CH. /= CHÁB Václav/ Šlejhar Josef K., V zášeří krbu. Praha, Avebtinum 1932.
Česká osvěta 29, 1932-1933, č. 2, s. 73, říjen 1932.

Chorá jabloň

-1.: „Lužica“ přináší v posledním svém čísle.... Zvon 1, 1900-1901, č. 43, s. 514,
19.7. 1901.

Temno

S. /= SEKANINA F./ Zlatá Praha 20, 1902-1903, č. 2, s. 22, 8.11. 1902.

Ž.: Zvon 3, 1902-1903, č. 24, s. 333, 6.3. 1903.

VYKOUKAL František Vladimír: Nové písemnictví. Výpravná próza. Osvěta 33, 1903, díl 1, č. 3, s. 268-271.

K. Z. K. /= KLÍMA K. Z./: Literární listy 6, 1902, č. 268, s. 6, 21.11. 1902.

SKÁCELÍK František. Česká revue 6, 1902-1903, č. 3, s. 260-263, prosinec 1902.

Jean Rowalski /= BAČKOVSKÝ Alexander/: Lumír 31, 1903-1903, č. 7, s. 87-88, 10.12. 1902.

MARTEN Miloš: Nová česká prosa. Moderní revue, sv. 14, 1902-1903, č. 2, s. 76-77, 8.11. 1902.

Vrk.: Přehled 1, 1902-1903, s. 103-104.

E. Sokol: Z nové české prosy. Rozhledy 13, sv. 1902-1903, č. 16, s. 389-390, 17.1. 1903

R. Karel /= ROŽEK Karel/: Josef K. Šlejhar, Temno. Srdce 2, 1902-1903, č. 4, s. 120, prosinec 1902.

Pašeráci

☉: Z nadace Turkovi. Literární noviny 12, 1904, č. 1, s. 5, 1.1. 1904.

Peklo

O. T. /= THEER Otakar/: Literatura. Lumír 33, 1904-1905, č. 10, s. 481-483, 15.7. 1905.

☉: Dělnictvu. PL 14, 1905, s. 118, 30.4.

⊙: Revue literární a umělecká. Český svět 2, 1905-1906, č. 11, s. 18-19, 13.4. 1906.

KOVANDA St.: „Peklo“ a jiné knihy. Rozhledy 16, 1905-1906, č. 2, s. 33-34, 13.10. 1905.

VYKOUKAL František Vladimír: Nové písemnictví – Výpravná prosa. Osvěta 36, 1906, díl 1, č. 4, s. 355-358.

[ANONYM]: Česká Akademie. Zvon 7, 1906-1907, č. 13, s. 207, 14.12. 1906.

KARÁSEK Josef: Překlady z češtiny. Moravsko-slezská revue 4, 1907-1908, č. 4, s. 157-158.

LAICHTER Josef: Sociální otázka u Šlejhara a u Marie Majerové. IN Uměním k životu. 1. vydání, Praha 1946, s. 219-230.

LAICHTER Josef: Sociální otázka u Šlejhara a u Marie Majerové. IN Uměním k životu. 2. vydání, Praha 1947, s. 223-224.

Rozbité okno

⊙: Překlad z češtiny. Literární noviny 13, 1905, č. 61, s. 6, 15.3. 1905.

Od nás

THEER Otakar: Naše moderní prósa. Lumír 35, 1906-1906, č. 10 s. 451-457, 18.9. 1907.

DS. /= KONRÁD J. D./: Máj 5, 1906-1907, č. 46, s. 714, 2.8. 1907.

T.A. /= PROCHÁZKA Arnošt/: <Knihy prosou> Moderní revue, sv. 13, 1906-1907, č. 12, s. 578, 8.9. 1907.

J.R /=BAČKOVSKÝ A./ Literární novinky. Rozhledy 17, 1906-1907, č. 20, s. 474-477, 19.7. 1907.

Č. /= ČERVINKA V./ Zlatá Praha 24, 1906-1907, č. 49, s. 596, 30.8. 1907.

fs. /= SEKANINA František/ Zvon 7, 1906-1907, č. 36, s. 572-573, 31.5. 1907.

S.: Měsíční kronika. Akademie 12, 1907-1908, s. 236.

-sp- /= ŽALUD A.?! Česká revue, 1907-1908, č. 3, s. 189-190, prosinec 1907.

VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 38, 1908, díl 1, č. 2, s. 167-171.

Povídka z výčepu

A.M. /= MACEK Antonín/: Akademie 12, 1907-1908, č. 3, s. 189-190, prosinec 1907.

Jv. /= VODÁK Jindřich/: Básník hnusu. Čas 22, 1908, č. 177, s. 3-4, 28.6.

SEKANINA František: Národní obzor 2, 1908, č. 35, s. 4, 15.8.

P.F.M /= MALÝ Pavel F./: Spisy a časopisy zábavné. Věstník dělnické akademie 2, 1908, č. 12, s. 5-6, 15.6.

J.R. /= BAČKOVSKÝ Alexander /: Jos K. Šlejhar a život velkoměsta. Venkov 4, 1909, č. 28, s. 1-2, 2.2.

Hlas

☉: Několik událostí. Zlatá Praha 25, 1907-1908, č. 3, s. 36, 11.10. 1907.

Lípa

Jv. /=Vodák Jindřich/: Filosofický názor Šlejharův. Čas 22, 1908, č. 336, s. 3-4, 27.12.

r. /= KRONBAUEK Rudolf Jaroslav/: Šlejhar Jos. K. „Lípa“. Nakladatel J. Otto. Praha 1908. Hlas národa 22, 1908, č. 350, příloha nedělní listy, 20.12. (nestránkováno)

A.M /= MACEK Antonín/: Literární a umělecký [přehled]. Akademie 13, 1908-1908, s. 191-192.

☉: Pozoruhodné lit. belletristické novinky původní. Besedy lidu 17, 1908-1909, č. 5, s. 76, 1908.

MARTEN Miloš: Knihy prosou. Moderní revue, sv. 21, 1908-1908, č. 5, s. 255, 8.2. 1909.

-ejč- /= KREJČÍ Jan/: Literatura krásná. V úvodním slově... Naše doba 16, 1908-1909, č. 5, s. 383-386.

B. B-ová /= BENEŠOVÁ Božena/: Novina 2, 1908-1909, č. 14, s. 440.

NOVÁK Arne. Přehled 7, 1908-1909, č. 21, s. 369-370, 12.2. 1909.

R. /= ČERVINKA V./: Z literárního trhu <V>. Zlatá Praha, 1908-1909, č. 18, s. 214-215, 22.1. 1909.

SEKANINA František: Jos. K. Šlejhar: „Lípa.“ Román... Zvon 7, 1908-1909, č. 30, s. 476-477, 23.4. 1909.

VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná próza. Osvěta 39, 1909, díl I, č. 6, s. 560-564.

V.K.: Pražská lidová revue 5, 1909, č. 2, s. 60-62, únor.

J. Rowalski /= BAČKOVSKÝ Alexander/: Josef K. Šlejhar, Lípa. Venkov 4, 1909, č. 135, s. 1-2, 10.6.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury II. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, č. 2, s. 37-39.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury III. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, s. 266-271.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury IV. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, s. 322-326.

MRŠTÍK Vilém: Z literatury V. Moravsko-slezská revue 6, 1909-1910, s. 373-380.

⊙ /= ŠALDA František Xaver/: Alegorickou čili jinotajnou kritiku... Novina 3, 1909-1910, s. 288.

⊙: Výroční shromáždění české akademie. Zlatá Praha, 1909-1910m č. 12, s. 143, 10.12. 1909.

K.V.H. /= HANALUCK K. V./: Výroční shromáždění české akademie... Zvon 10, 1909-1910, č. 11, s. 175, 17.12. 1909.

K. H. /= HIKL Karel/: Literatura krásná. Již v starších povídkách... Naše doba 36, 1928-1929, č. 9, s. 564-567.

K. H. /= HIKL Karel/: Naše doba 36, 1928-1929, č. 9, s. 567, 15.6. 1929.

J. L. F. /= FISCHNER J. L./: Nové knihy. Index 1, 1929, č. 6, s. 7-8.

PROKŮPEK V.: Nečasový visionář, Venkov 24, 1929, č. 111, s. 6, 11.5.

ach. /= PRACH Vojtěch/: Česká osvěta 26, 1929-1930, č. 1, s. 28, září 1929.

Předtuchy

V.K.: Pražská lidová revue 5, 1909, č. 8-9, s. 232, srpen-září

Z Prahy

A.M /=MRÁZEK Antonín/: Literatura a umění. Akademie 14, 1909-1910, s. 336.

SEZIMA Karel: Z první české belletrie. Lumír 38, 1909-1910, č. 6, s. 241-248, 18.3.; č. 7, s. 318-328, 19.5. Pokračuje asi dál, je to škrtlý: č. 8, s. 352-360.; č. 10, s. 433-443.; č. 11, s. 481-486.

K. V. /= VELEMINSKÝ Karel/: Literatura. Krásná. Svoboda romanopisec. Naše doba 17, 1909-1910, č. 11, s. 854-857.

B. B-ová /= BENEŠOVÁ Božena/: Novina 3, 1909-1910, s. 412.

R. /- ČERVINKA V./ Z literárního trhu. Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 31, s. 371-372, 22.4. 1910.

⊙: Právo lidu 19, 1910, č. 216, s. 9, 7.9.

FOLPRECHT J.: Síla výrazu J. K. Šlejhara. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 4, s. 125-127, duben.

Z chmurných obzorů

KARÁSEK Jiří ze Lvovic: Nová česká prosa. Moderní revue, sv. 22, 1909-1910, č. 11-12, s. 582-583, 8.9. 1910.

C. /- ČERVINKA V./ Z literárního trhu. Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 47, s. 567-568, 12.8. 1910.

-il. /- NOVÁK Arne/: Nová Šlejharova práce. Literární noviny 18, 1910, č. 233, s. 1, 26.8(asi)

V.K. Pražská lidová revue 6, 1910, č. 9, s. 234-235, září.

VYKOUKAL F. V. Výpravná prósa. Osvěta 41, 1911, č. 1, s. 66-67.

Jean Rowalski /- BAČKOVSKÝ Alexander/: Samostatnost, 1911, č. 15, Naše Neděle s. 9-10, 2.4.

Vraždění

Mar.: České Quo Vadis? Z životních otázek české vsi. Národní obzor 4, 1910, č. 30, s. 1-3, 9.7.

SEZIMA Karel: Z nové české beletrie IV. Lumír 39, 1910-1911, č. 6, s. 272-280, 17.3. 1911.

SEZIMA Karel: Josefa K. Šlejhara román Vraždění... Národní obzor 5, 1911, č. 11, s. 3-4, 25.2.

MACHYTKA Jaroslav: Vraždění. Pochodeň 11.10. 1964.

Rozvrat

Štěpán Jez.: Z povídkářské novellistiky. Přehled 9, 1910-1911, č. 49, s. 856, 1.9. 1911.

-po-: Zvon 11, 1910-1911, č. 43, s. 686-687, 14.7. 1911.

-il.: Šlejharův pamflet. Literární noviny 19, 1911, č. 201. s. 2, 23.7.

Maloměstská idyla

-il.: Starý známý. Literární noviny 19, 1911, č. 234, s. 2, 3.12.

VESELÝ Antonín: Česká revue, 1911, č. 4, s. 251-253, leden 1912.

SEZIMA Karel: Z nové české beletrie. Lumír 40, 1911-1912, č. 2, s. 65-72, 20.11. 1911.

N. /=**MARTÍNEK Vojtěch**/: Nové knihy prosy. Moravsko-slezská revue 8, 1911-1912, s. 282-283.

-ejč- /=**KREJČÍ Jan**/: Literatura Krásná R. Bojko: Naše doba 19, 1911-1912, č. 8, s. 625-629.

JEŽ Štěpán: Novině 5, 1911-1912, s. 251-252.

HIKL Karel: Z malého města. Přehled 10, 1911-1912, č. 28-29, s. 484-486, 5.4.

VYKOUKAL František Vladimír: Výpravná prósa. Osvěta 42, 1912, č. 4, s. 232-236.

G. W.: PL 21, 1912, č. 248, příloha s. 1, 8.9.

⊙: Česká Akademie. PL 21, 1912, č. 334, s. 9, 3.12.

HOLÝ R.: Samostatnost 1912, č. 67, Kulturní Snahy s. 1-2, 7.3.

ŠIMEK O. Česká kultura 1, 1912-1913, s. 667.

⊙: Letošní výroční shromáždění České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. Zlatá Praha 30, 1912-1913, č. 13, s. 155, 6.12. 1912.

-n-: Č. A. konala 1. T. m. své výroční zasedání,... Zvon 13, 1912-1913, č. 12, s. 167-168, 6.12. 1912.

Jumr se vrátil

LAICHTER Josef: Sociální otázka u Šlejhara a u Marie Majerové. IN Uměním k životu. 1 vydání, Praha 1946, s. 219-230.

LAICHTER Josef: Sociální otázka u Šlejhara a u Marie Majerové. IN Uměním k životu. 2. vydání, Praha 1947, s. 223-224.

Vybrané spisy. Aventinum 1931.

Ne /=**NOVÁK Arne**/: Nové svazek spisů Šlejharových. LN 40, 1932, č. 361, s. 7, 19.7.

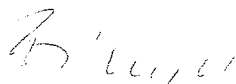

Rozsah grafických prací: dle výběru

Rozsah průvodní zprávy: 0

Seznam odborné literatury:

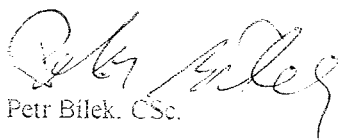
Základní oborové příručky a literárně historická kompendia, dílčí odborná a pramenová literatura viz příloha.

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jan Wiendl, PhD.

Datum zadání diplomové práce: podzim 2004

Termín odevzdání diplomové práce: podzim 2005

Doc. PhDr. Petr Bílek, CSc.

.....
Vedoucí katedry ústavu

L.S.

.....
Děkan

V Praze dne 13. 10. 2004